

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ

**ΝΑ ΛΟΙΠΟΝ, ΚΑΝΩ ΕΝΑ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟ ΠΡΑΓΜΑ:
ΔΕΝ ΤΟ ΑΝΤΙΛΑΜΒΑΝΕΣΤΕ;**

RIMINI 2018

ΝΑ ΛΟΙΠΟΝ, ΚΑΝΩ ΕΝΑ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟ ΠΡΑΓΜΑ:

ΔΕΝ ΤΟ ΑΝΤΙΛΑΜΒΑΝΕΣΤΕ; (Ησαΐας)

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗΣ

PIMINI 2018

«Επ’ ευκαιρία των ετησίων μαθημάτων των πνευματικών Ασκήσεων για τα μέλη της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης που γίνονται στο Ρίμινι, με τίτλο: «Να, κάνω ένα καινούριο πράγμα, δεν το αντιλαμβάνεστε;», η Αυτού Αγιότητα Πάπας Φραγκίσκος απευθύνει τον εγκάρδιο και εύλογο λογισμό του. Εκείνος μας καλεί να βιώσουμε μια αληθινή εμπειρία του Χριστού, παρόντα στην Εκκλησία και στα δρώμενα της ιστορίας, με το να αλλάζουμε τη ζωή μας, έτσι ώστε να μπορούμε να ανανεώσουμε τον κόσμο με τη δύναμη του Ευαγγελίου. Είναι η ενατένιση του νεκρού και αναστημένου Χριστού αυτό που ανασυνθέτει την ανθρωπιά μας, ακόμα και αυτή που είναι κατακερματισμένη από τον μόχθο της ζωής ή σημαδεμένη από την αμαρτία. Ο Άγιος Πατέρας εύχεται όσοι ακολουθούν το χάρισμα του αείμνηστου αρχιερέα Λουίτζι Τζιουσάνι να μαρτυρήσουν την έμπρακτη και ισχυρή αγάπη του Θεού, που πράττει αληθινά στην ιστορία και καθορίζει το τελικό πεπρωμένο της. Και ενώ ζητά να προσευχηθούμε προς στήριξη του οικουμενικού ιερατείου του, επικαλείται την ουράνια προστασία της Αγίας Παρθένης και δίνει με την καρδιά του σε Εκείνη και σε όλους τους παρόντες την επικαλούμενη αποστολική ευλογία, επεκτείνοντάς την σε όσους είναι συνδεδεμένοι μέσω δορυφόρου και σε όλη την Αδελφότητα».

Καρδινάλιος Πιέτρο Παρολίν, Υπουργός Εξωτερικών της Αυτού Αγιότητας,

27 Απριλίου 2017

Παρασκευή 27 Απριλίου, βράδυ

Στην είσοδο και στην έξοδο:
Antonín Dvořák, *Stabat Mater*, έργο 58
Rafael Kubelík – *Symphonie-Orchester des Bayerischen Rundfunks*
“*Spirto Gentil*” op. 9, *Deutsche Grammophon*

■ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Χουλιάν Καρρόν

«Να, κάνω ένα καινούριο πράγμα: [...] δεν το αντιλαμβάνεστε;».¹ Η ικανότητα αντίληψης των πραγμάτων ανήκει στη φύση του ανθρώπου, είναι μέρος του ασύγκριτου μεγαλείου του εν σχέση προς οποιοδήποτε άλλο πλάσμα. Δυστυχώς πολλές φορές επικρατεί εντός μας η τάση να είμαστε επιπόλαιοι και να θεωρούμε τα πάντα αυτονόητα. Ποιος ανάμεσά μας, βλέποντας τα ζωγραφισμένα πρόσωπα του Καραβάτζιο, ενώ ακούγαμε το *Fac ut ardeat cor meum* του *Stabat Mater* του Dvořák, δεν αισθάνθηκε όλη την επιθυμία να καταληφθεί όπως εκείνα τα πρόσωπα, που είχαν κυριευτεί τόσο πολύ από τη γνωριμία με το Χριστό που εισέδυε έως την καρδιά; Μα πώς θα μπορέσουμε εμείς, –σκεφτόμαστε–, που είμαστε τόσο ευάλωτοι, να φτάσουμε να Τον γνωρίσουμε; Είναι γι’ αυτό που ο Χριστός μας δίνει μια μεγάλη παρηγοριά: «Χρειάζεστε το Πνεύμα. Είναι το Πνεύμα που θα σας οδηγήσει σε όλη την αλήθεια».² Ας ζητήσουμε λοιπόν από το Πνεύμα να μας οδηγήσει σε μια γνωριμία του Χριστού παρόντα στο πραγματικό, στην ιστορία, που να αναζωπυρώνει την καρδιά μας.

Έλθε Άγιο Πνεύμα

Ξεκινώ διαβάζοντας το χαριεπιστήριο μήνυμα που μας απέστειλε ο Άγιος Πατέρας: «Επ’ ευκαιρία των ετησίων μαθημάτων των πνευματικών Ασκήσεων για τα μέλη της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης που γίνονται στο Ρίμινι, με τίτλο: «Να, κάνω ένα καινούριο πράγμα, δεν το αντιλαμβάνεστε;», η Αυτού Αγιότητα Πάπας Φραγκίσκος απευθύνει τον εγκάρδιο και εύλογο λογισμό του. Εκείνος μας καλεί να βιώσουμε μια αληθινή εμπειρία του Χριστού,

¹ *Ησ.* 43,19

² *Ιω* 16,13

παρόντα στην Εκκλησία και στα δρώμενα της ιστορίας, με το να αλλάζουμε τη ζωή μας, έτσι ώστε να μπορούμε να ανανεώσουμε τον κόσμο με τη δύναμη του Ευαγγελίου. Είναι η ενατένιση του νεκρού και αναστημένου Χριστού αυτό που ανασυνθέτει την ανθρωπιά μας, ακόμα και αυτή που είναι κατακερματισμένη από τον μόχθο της ζωής ή σηματοδοτημένη από την αμαρτία. Ο Άγιος Πατέρας εύχεται όσοι ακολουθούν το χάρισμα του αείμνηστου αρχιερέα Λουίτζι Τζιουσάνι να μαρτυρήσουν την έμπρακτη και ισχυρή αγάπη του Θεού, που πράττει αληθινά στην ιστορία και καθορίζει το τελικό πεπρωμένο της. Και ενώ ζητά να προσευχηθούμε προς στήριξη του οικουμενικού ιερατείου του, επικαλείται την ουράνια προστασία της Αγίας Παρθένος και δίνει με την καρδιά του σε Εκείνη και σε όλους τους παρόντες την επικαλούμενη αποστολική ευλογία, επεκτείνοντάς την σε όσους είναι συνδεδεμένοι μέσω δορυφόρου και σε όλη την Αδελφότητα. Από το Βατικανό, 27 Απριλίου 2018, Καρδινάλιος Πιέτρο Παρολίν, Υπουργός Εξωτερικών της Αυτού Αγιότητας».

1. Η συνέπεια μιας μετακίνησης

Από την Ημερίδα Έναρξης υπάρχει μια πρόταση του don Τζιουσάνι που έμεινε μέσα μου σαν κεντρί: «Στην αρχή κτίζαμε, προσπαθούσαμε να κτίσουμε πάνω σε κάτι που συνέβαινε [...] και που μας είχε καταλάβει. Όσο αφελής και υπέρμετρα δυσανάλογη και να ήταν, επρόκειτο για μια γνήσια στάση. Γι' αυτό, λόγω του ότι την εγκαταλείψαμε, εφόσον υιοθετήσαμε μια στάση η οποία, προπάντων, θα έλεγα πως υπήρξε περισσότερο μια “πολιτιστική μετάφραση” παρά ο ενθουσιασμός για μια Παρουσία, εμείς δεν γνωρίζουμε –με τη βιβλική έννοια του όρου– το Χριστό, εμείς δεν γνωρίζουμε το Μυστήριο του Θεού, καθότι δεν μας είναι οικείο».³

Η μετακίνηση από τον ενθουσιασμό για μια Παρουσία σε μια πολιτιστική μετάφραση είχε ως αποτέλεσμα να μην γνωρίσουμε το Χριστό. Και το γεγονός ότι δεν γνωρίζουμε το Χριστό διαφαίνεται από το ότι δεν μας είναι οικείος.

Μου φαίνεται ότι δεν υπάρχει μεγαλύτερη προκλητικότητα από εκείνη που εμπεριέχεται σ' αυτή την πρόκληση: εάν στην πορεία ο Χριστός δεν μας γίνεται πιο οικείος, θα υπάρχει όλο και λιγότερο

³ L. Giussani, *Una strana compagnia*, Bur, Milano 2017, σ.σ. 88-89.

ενδιαφέρον για Εκείνον και όλα αυτά που θα κάνουμε θα είναι λοιπόν μια συνέπεια όλο και πιο αποχωρισμένη από την πηγή, όπως ένα ξερό κλαδί, που κάθε μέρα θα μας αφήνει όλο και πιο απογοητευμένους, με την πίκρα στο στόμα.

Το έργο που διεκπεραιώσαμε από την Αρχή της χρονιάς έδωσε στον καθένα από μας τη δυνατότητα να αντιληφθεί την πορεία που διένυσε αυτούς τους μήνες. Πώς να καταλάβουμε αν γνωρίσαμε περισσότερο το Χριστό; Μέσα από ποιες ενδείξεις μπορούμε να το αποδείξουμε;

Ο δον Τζιουσάνι μας έδωσε το κριτήριο επαλήθευσης για να αναγνωρίσουμε αν ο Χριστός εισήλθε πραγματικά και εισέρχεται όλο περισσότερο στη ζωή μας, αν γίνεται κάθε μέρα όλο και πιο οικείος. Για να το καταλάβουμε αρκεί να βασιστούμε σε μια στοιχειώδη εμπειρία που κάνει ο καθένας από μας: βλέπουμε ότι μια παρουσία, ένα πρόσωπο, εισχώρησε στη ζωή μας έως το σημείο να γίνεται οικεία όταν καθορίζει τον τρόπο να αντιμετωπίζουμε τα πάντα, να χειριζόμαστε τα πράγματα και τις καταστάσεις. Αρκεί να σκεφτείτε τα παιδιά σας. Αντίθετα, όταν δεν υπάρχει τέτοια οικειότητα ή δεν είναι αρκετή, το σημείο αφετηρίας παραμένει το προηγούμενο: μια συγκεκριμένη εντύπωση των πραγμάτων, τα σχήματα που κουβαλάμε εντός μας. Όλοι μπορούμε να το αποδείξουμε.

Δεν είναι διαφορετικό αυτό που συμβαίνει με το Χριστό. Εάν, πράγματι, το γεγονός του Χριστού δεν επιδρά στον τρόπο μου να ζω, να μείνω εμπρός στο πραγματικό, στις καταστάσεις και στις καθημερινές προκλήσεις, εάν *το γεγονός του Χριστού* παρόντα δεν καθορίζει τη μορφή με την οποία βιώνουμε τις περιστάσεις, αυτό σημαίνει ότι τις αντιμετωπίζουμε όπως όλοι, δηλαδή ξεκινώντας από την *εντύπωση* που υποκινούν εντός μας, και όπως όλοι καταλήγουμε στο να πνιγούμε σε μια ζωή που «κόβει τα πόδια».⁴ Το αποτέλεσμα είναι αμέσως αντιληπτό: μια ζωή κυριευμένη από τις «εντυπώσεις» μας –ας σκεφτούμε πώς ξυπνάμε καμιά φορά το πρωί–, αντί να αυξήσει τον ενθουσιασμό για το Χριστό, καθιστά την πίστη όλο και πιο ασήμαντη στη ζωή, καθώς δεν φαίνεται η ωφέλεια του Χριστού στις ανάγκες της ζωής.

Αν όμως ο ενθουσιασμός για το Χριστό δεν αυξάνεται όλο και περισσότερο, πού θα ψάξουμε την πληρότητά μας; Ο καθένας μπορεί

⁴ C. Pavese, *Dialoghi con Leucò*, Einaudi, Torino 1947, σ. 166.

να κοιτάξει τη ζωή του και να παρατηρήσει τι επικρατεί σ' αυτή. Εφόσον η καρδιά μας δεν μπορεί να παύει να επιθυμεί, θα ψάξουμε αναπόφευκτα την εκπλήρωση σ' αυτό που πράττουμε εμείς, στη δική μας «προσπάθεια για ενωτική, ενεργητική, φιλανθρωπική, πολιτιστική, κοινωνική και πολιτική δράση»⁵ ή στην επαγγελματική μας απόπειρα. Με αυτό τον τρόπο η πίστη καθίσταται μονάχα ένα «προαπαιτούμενο» που αφήνουμε πίσω μας. Γι' αυτό ο don Τζιουσάνι μας έλεγε ότι «το βασικό σφάλμα που μπορούμε να διαπράξουμε [...] είναι να θεωρούμε την πίστη προεξοφλημένη. Με άλλα λόγια: εφόσον τίθεται η πίστη ως προαπαιτούμενο, να λοιπόν που εμείς θα προβούμε σε πολιτιστικές δραστηριότητες».⁶ Ο Τζιουσάνι δεν μας αφήνει ήσυχους με αυτό το κάλεσμα: «Αν όλα αυτά που αναμένουμε δεν εξαντλούνται ολότελα σ' αυτό που μας έχει δοθεί, στο γεγονός ότι μας έχει δοθεί», δηλαδή στο Γεγονός του Χριστού, όλες οι δραστηριότητές μας, όλα αυτά που πράττουμε, «γίνονται η προσμονή της βασιλείας μας».⁷

Επομένως, το ερώτημα που υποβάλλεται αναπόφευκτα είναι το εξής: αυτές οι δραστηριότητες είναι όμως σε θέση να μας εκπληρώσουν; Ο κώδωνας κινδύνου είναι εκείνη η αίσθηση δυσανεξίας που μας διακατέχει για ένα «ποιείν» που, κατά βάθος, δεν μας ικανοποιεί.

Όμως, ακριβώς αυτή η ανικανοποίηση που νιώθουμε όταν περιμένουμε την εκπλήρωση από αυτό που πράττουμε μπορεί να γίνει –αν διατηρούμε μια υπέρτατη ταπεινότητα καρδιάς– μια ευκαιρία για να αισθανθούμε εντός μας την ανάγκη να επιστρέψουμε στην αρχή, σ' εκείνο τον ενθουσιασμό για το Χριστό που μας είχε κατακτήσει.

Μου γράφει ένας νεαρός γιατρός, επιβεβαιώνοντας ότι «η επιτακτική ανάγκη να επιστρέψουμε στην αρχή», στον ενθουσιασμό για το Χριστό, αφορά τη ζωή του καθένα από μας, οποιαδήποτε ηλικία ή ιστορία και να έχει (μπορεί να συνάντησε κανείς το κίνημα πέρσι και να είναι λιγότερο από τριάντα ετών):

«Αγαπητέ Καρόν, αυτούς τους μήνες άρχισα να καταλάβω αυτό που μας είπες πολλές φορές, δηλαδή ότι εάν δεν επαληθεύω την ωφέλεια της πίστης στις ανάγκες της ζωής, αυτή δεν θα μπορεί να αντέξει: η πρώτη ένδειξη είναι ένας σκεπτικισμός –μη ρητός–, θα

⁵ L. Giussani, *Una strana compagnia*, ό.π., σ. 88.

⁶ L. Giussani, *Dall'utopia alla presenza* (1975-1978), Bur, Milano 2006, σ. 173.

⁷ L. Giussani in A. Savorana, *Vita di don Giussani*, Bur, Milano 2013, σ. 392.

έλεγα σχεδόν μια απορία, ένα «ποιος ξέρει», μια δυσπιστία για το ότι κάποια πράγματα, κάποια βάρη της ζωής, μπορούν να αγκαλιαστούν και να αλλαχθούν από το Χριστό. Εμένα μου συνέβη στη δουλειά. Εργάζομαι ως γιατρός ειδικευόμενος σε ένα τμήμα στο οποίο οι εργασιακοί ρυθμοί είναι υψηλοί, ο ανταγωνισμός και το παράπονο ασταμάτητοι, και η πλειοψηφία των συναδέλφων μου δεν έχουν σχεδόν τίποτα εκτός του χώρου της δουλειάς. Αυτά τα δύο χρόνια, στην προσπάθεια να κάνω καλά τη δουλειά μου, επέτρεψα στον εαυτό μου να απορροφηθεί πολύ. Ύστερα από δύο μεγάλες επαγγελματικές απογοητεύσεις, συνειδητοποίησα το πόσο η δουλειά –τουλάχιστον όπως τη βιώνω τώρα εγώ– δεν είναι σε θέση να μου επιστρέψει, από άποψης ικανοποίησης, ούτε ένα χιλιοστό από αυτό που εγώ δίνω σε αυτή: ένας άκρως αρνητικός απολογισμός. Αυτό το γεγονός με οδήγησε επίσης να δω τη δουλειά ως το στοιχείο που μου αφαιρεί χρόνο για τη γυναίκα μου και τους φίλους μου και το παράπονο αυξήθηκε κιόλας! Το να διαβάζω τη Σχολή κοινότητας, το να πηγαίνω στη Θεία Λειτουργία ή να μιλάω με τους φίλους μου –ωστόσο δεν είναι κανείς διατεθειμένος να αλλάξει άποψη, αλλά θέλει μόνο τη λύση του ενδεχόμενου προβλήματος– αποβαίνουν όλες αποτυχημένες προσπάθειες και μας αφήνουν όλο και πιο σκεπτικούς στο γεγονός ότι ο Χριστός μπορεί να αλλάξει κάτι όσον αφορά τη σχέση με τη δουλειά. Εντέλει συνέβη ένα γεγονός. Εδώ και δύο μήνες περίπου εκκλησιάζομαι κάποιες φορές πριν πάω στη δουλειά· υπάρχουν κάποια άτομα του κινήματος που εκκλησιάζονται κάθε πρωί και που μετά τη Λειτουργία παίρνουν ένα γρήγορο καφέ στην καφετέρια απέναντι στην εκκλησία: ένα κοινότοπο και καθημερινό γεγονός για εκείνους. Το πρώτο πρωί που ενώθηκα μαζί τους το ευχαριστήθηκα και έκανα το ταξίδι με τη μηχανή προς τη δουλειά -που συνήθως είναι η στιγμή κατά την οποία ανησυχώ για όλα αυτά που πρέπει να κάνω και για όλα τα καθήκοντα που πρέπει να προσαρμόσω- με την ξεγνοιασιά αυτού που μόλις είδε ένα ωραίο πράγμα. Ενώ στα περισσότερα διαλείμματα στη δουλειά εγώ είμαι ήδη με το μυαλό στο επόμενο πράγμα που πρέπει να κάνω, αυτοί, εκείνα τα δέκα λεπτά, ήταν πραγματικά εκεί, προσεκτικοί και παρόντες. Με εντυπωσίασε επίσης η προσήλωση σε μένα, που δεν τους γνώριζα, αλλά και σε κάποιους άστεγους που περιφέρονται μπροστά στην εκκλησία. Μια σειρά από πράγματα με οδήγησαν να αναρωτηθώ αν θα ήταν πραγματικά δυνατό και για μένα να είμαι ευτυχισμένος στη δουλειά.

Ένα μικρό γεγονός άνοιξε ξανά μια «ρωγή» στη δυσaréσκεια μου: ένα ερώτημα που σε ώθει να διανύσεις μια πορεία. Κατά τη διάρκεια μιας συνάντησης με εσένα και κάποιους νέους εργαζομένους, είδα να συμβαίνει η ίδια περίπτωση που έζησα στην καφετέρια: με εντυπωσίασε η ελευθερία σου απέναντί μας, το να μην έχεις τίποτα να προσπιστείς, και αντιθέτως, το να έχεις την περιέργεια για το τι μπορούσε να αναδυθεί από μας. Οι κρίσεις που εξέφερες με εξέπληξαν και συχνά αποκάλυψαν την περιορισμένη στάση που είχαμε απέναντι στην πραγματικότητα. Καταλαβαίνω ότι ένα τόσο ελεύθερο βλέμμα δεν μπορεί να προέρχεται από μια τελειότερη και πιο επιμελημένη γνώση των γραπτών του Τζιουσάνι, από τη συμμετοχή σε περισσότερες χειρονομίες και συνελεύσεις, αλλά μόνο από μια οικειότητα με το Μυστήριο. Γι' αυτό σε κοίταξα με περιέργεια και φθόνο, και διερωτώμουν συνεχώς γιατί εσύ απαντάς στις προκλήσεις με έναν τόσο διαφορετικό τρόπο από αυτό που θα είχα εγώ. Βίωνα μια τάση να συνταυτιστώ, να προσπαθήσω να καταλάβω τον τρόπο με τον οποίο κοιτάς τα πράγματα. Έζησα μια ωραία εμπειρία γιατί για μένα στην αρχή υπήρξε ακριβώς αυτό: μια συνταύτιση, σχεδόν αυθόρμητη, που γεννιόταν από το θάμβος για μια διαφορετική ανθρωπιά».

Προσοχή, για να ξαναβρούμε τον ενθουσιασμό της αρχής δεν φτάνει να βρεθούμε με φίλους για να ανακαλέσουμε στη μνήμη τους παλιούς καιρούς. Η ανάμνηση εμπειριών του παρελθόντος δεν μας επαναφέρει την αρχή. Το να αναλογίζεται ένα ζευγάρι τους καλούς καιρούς του αρραβώνα δεν του επαναφέρει τον ενθουσιασμό που έχασε τα επόμενα χρόνια. Θέλετε μια απόδειξη αυτού; Κοιτάξτε τον σκεπτικισμό που υπεισέρχεται στη ζωή πολλών ενηλίκων. Η μόνη δυνατότητα είναι να ξανασυμβεί τώρα αυτό που μας «έφλεξε» στην αρχή.

Για οποιαδήποτε άλλη απόπειρά μας να επαναφέρουμε την αρχή, ο δον Τζιουσάνι εκφράστηκε ανεπιφύλακτα: «Ας υποθέσουμε ότι σήμερα συνάγονται κάποιοι άνθρωποι που [...] έχοντας τη σθεναρή ανάμνηση ενός γεγονότος που τους εξέπληξε –που τους έκανε καλό, που καθόρισε ακόμα και τη ζωή τους– θέλουν να την επανακτήσουν, γεμίζοντας μια “ασυνέχεια” που προέκυψε με τα χρόνια. [...] Εάν έλεγαν για παράδειγμα: “Ας συναχθούμε για να δημιουργήσουμε μια σχολή κατήχησης ή να αναπτύξουμε μια νέα πολιτική πρωτοβουλία, ή ακόμα, για να στηρίξουμε μια φιλανθρωπική δραστηριότητα, να

δημιουργήσουμε ένα έργο κλπ.», καμία από αυτές τις απαντήσεις δεν θα ήταν κατάλληλη προκειμένου να καλύψει την ασυνέχεια». Τίποτα πιο ξεκάθαρο από αυτό: «Η συνέχεια με το “τότε” επαναφέρεται μόνο εάν ξανασυμβαίνει το ίδιο γεγονός, ο ίδιος αντίκτυπος, τώρα».⁸ Διότι η αρχή είναι ένα γεγονός, πάντα. Και για να καλυφθεί η ασυνέχεια με την αρχή χρειάζεται να ξανασυμβεί τώρα αυτό που συνέβη τότε, χρειάζεται να ξανασυμβαίνει το ίδιο γεγονός που μας κίνησε στην αρχή.

Είναι αυτό που μας ενθύμισε ο Πάπας Φραγκίσκος στην πλατεία του Αγίου Πέτρου: «Το χάρισμα δεν διατηρείται σε ένα μπουκάλι απιονισμένο νερό! [...] Ο don Τζιουσάνι δεν μπορεί να περιοριστεί σε ένα μουσείο αναμνήσεων [...]. Πιστότητα στην παράδοση –έλεγε ο Mahler– “σημαίνει να κρατάμε ζωντανή τη φωτιά”».⁹ Μόνο η εκ νέου επέλευση της παρουσίας Του τώρα μπορεί να μας επαναφέρει την αρχή. Ο Χριστός είναι ένα παρών γεγονός. Και η μοναδική ελπίδα για μας είναι να γνωρίσουμε περισσότερο το Χριστό, εάν δεν θέλουμε να χάσουμε τον ενθουσιασμό που μας κατέκτησε. Γι’ αυτό από την Ημερίδα έναρξης έμεινε μέσα μου το «κεντρί» εκείνης της πρότασης.

2. Με την ενηλικίωσή μας, μια αποθάρρυνση

Στις πρώτες Ασκήσεις της Αδελφότητας ο don Τζιουσάνι μας έλεγε ότι ο εχθρός μας είναι ακριβώς «η έλλειψη γνωριμίας του Χριστού». Αλλά για ποιο είδος γνωριμίας πρόκειται; Εφόσον για μας η γνωριμία περιορίζεται σε μια έννοια βασισμένη στην έμπρακτη γνώση, ο Τζιουσάνι μας προειδοποιεί ότι ομιλεί για τη γνωριμία όπως την εννοεί η Αγία Γραφή: «Γνωριμία ως οικειότητα, ως ταίριασμα, ως συνταύτιση, ως παρουσία στην καρδιά». Συνεπώς αργότερα επισημαίνει: «Είναι σαν να μην συνεχίζεται [μετά τη συνάντηση] μια οικειότητα που έγινε αισθητή [...]. Υπάρχει μια αμηχανία που μας απομακρύνει από Αυτόν, που είναι σαν να μην είναι παρών, σαν να μην είναι καθοριστικός για την καρδιά. Στις πράξεις δεν είναι έτσι, μπορεί και να είναι καθοριστικός –εκκλησιαζόμεστε, δημιουργούμε το κίνημα, ίσως λέμε και το απόδειπνο, μελετάμε τα μαθήματα, αφοσιωνόμαστε στην προσφορά, συγκεντρωνόμαστε από δω και από

⁸ L. Giussani, «Qualcosa che avviene prima», στο «Dalla Fede il metodo», *Tracce-Quaderni 2*, suppl. A *Tracce Litterae Communionis*, Απρίλιος 1994, σσ. 42-43.

⁹ Φραγκίσκος, *Ομιλία προς το κίνημα της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης*, 7 Μαρτίου 2015.

κει και μπαίνουμε ακόμα και στην πολιτική. Δεν λείπει στις πράξεις: [...] αλλά στην καρδιά; Στην καρδιά όχι! Γιατί η καρδιά είναι στο πώς κοιτάμε τα παιδιά, στο πώς κοιτάμε τον άντρα μας ή τη γυναίκα μας, στο πώς κοιτάμε τον διαβάτη, στο πώς κοιτάμε τον κόσμο της κοινότητας ή τους συναδέλφους ή –κυρίως– στο πώς ξυπνάμε το πρωί».¹⁰

Όχι μόνο. Η απομάκρυνση του Χριστού από την καρδιά «εξηγεί και μια άλλη απομάκρυνση, που φανερώνεται επίσης με μια απόλυτη αμηχανία στις σχέσεις μεταξύ μας, στο βλέμμα μεταξύ μας, διότι είναι μόνο ο Χριστός [...] που μπορεί να μας καταστήσει αληθινούς αδελφούς»,¹¹ φίλοι μου! Πόσες φορές μιλήσαμε για αυτό και το βιώσαμε στη ζωή: η απομάκρυνση της καρδιάς από το Χριστό γίνεται απομάκρυνση ο ένας από τον άλλον, και με αυτόν τον τρόπο επικρατεί μια υπέρτατη, αμοιβαία αποξένωση.

Τώρα, ο Ιησούς μπορεί να είναι τόσο μακριά από την καρδιά που να μας γίνεται σαν ξένος: «Εάν ο Ιησούς ερχόταν εδώ σιωπηλά – *softly*– και καθόταν σε μια καρέκλα εκεί κοντά στην κοπέλα, και όλοι σε κάποιο σημείο το αντιλαμβανόμασταν, δεν ξέρω σε πόσους από μας το θάμβος, η ευγνωμοσύνη, η χαρά... δεν ξέρω σε πόσους η στοργή θα ήταν πραγματικά αυθόρμητη, αν και διατηρώντας λίγη αυτοσυνειδησία. [...] Δεν ξέρω αν δεν θα διακατεχόμασταν από μια βαριά αίσθηση ντροπής [...] αν εκείνη τη στιγμή συνειδητοποιούσαμε ότι δεν είπαμε ποτέ “Εσύ” [...], αν προσπαθήσαμε να ζήσουμε τη μη ολοκληρωτική αποτυχία του προσωπικού του Εγώ μέσα στο συλλογικό μας εγώ».¹² Ας αναρωτηθούμε: ποιος από μας σήμερα είπε «Εσύ» στο Χριστό με εκείνη την οικειότητα με την οποία αντιμετωπίζει τα πρόσωπα που αγαπά πραγματικά;

Να είναι ξεκάθαρο: δεν είναι ότι ο Χριστός μας είναι ξένος στη ζωή. Παραδόξως –επιμένω– [είναι ο δον Τζιουσάνι που πιέζει] ο Χριστός είναι ακριβώς ο λόγος για τον οποίο ζούμε ένα είδος ζωής που διαφορετικά δεν θα ζούσαμε: παρόλα αυτά είναι μακριά από την καρδιά!». Με την ενηλικίωσή μας, αν και κάνουμε πράγματα για το κίνημα ή στο όνομα του κινήματος, ο Χριστός παρέμεινε μακριά από την καρδιά, μπορεί να μην εισέδυσε ακόμα στην καρδιά. «Εγώ δεν θεωρώ, πράγματι [συνεχίζει ο δον Τζιουσάνι], ότι αποτελεί στατιστικά

¹⁰ L. Giussani, *Una strana compagnia*, ό.π., σσ. 24-25.

¹¹ *Ο.π.*, σ. 24.

¹² L. Giussani, *L'attrattiva Gesù*, Bur, Μιλάνο 1999, σ. 151.

φυσιολογικό γεγονός η ενηλικίωσή μας να μας έκανε πιο οικείο το Χριστό, να μας έκανε πιο παρούσα εκείνη η “μεγάλη απουσία”. Δεν το πιστεύω αυτό».¹³

Τι συμβαίνει αν η ενηλικίωση δεν καθιστά πιο οικείο το Χριστό; Υπεισέρχεται μια αποθάρρυνση, «όχι με την κοινότητα σημασία του όρου, αλλά όσον αφορά εκείνη την οικειότητα με το Θεό που συνιστά την ουσία της ζωής του ανθρώπου».¹⁴ Επομένως, εάν η ηθικότητα είναι «η τάση σε κάτι μεγαλύτερο από μας, η αποθάρρυνση συνεπάγεται η έλλειψη αυτής της τάσης. Επιμένω λέγοντας ότι όσον αφορά τις ομιλίες και τα έργα –χωρίς ψέμα, ακόμα και αληθινά– αυτή η τάση αναγεννιέται, αλλά δεν υπάρχει σε υπέρτατο βαθμό στην καρδιά. Διότι αυτό που υπάρχει σε υπέρτατο βαθμό στην καρδιά [...] δεν έχει ώρες και δεν έχει όρους που να το εμποδίζουν [...]. Όπως το εγώ δεν μπορεί να σταματήσει τη ζωή του, έτσι, όταν η καρδιά είναι ηθική, όταν η καρδιά δεν είναι αποθαρρημένη, τότε εκείνη η τάση προς το ανώτερο, προς το κάτι περισσότερο, είναι σαν να μην παύει ποτέ». Δεν υπάρχει ανάπαυλα, φίλοι μου, γιατί εδώ μιλάμε για την καρδιά, όχι για τα έργα. «Το πρόβλημα βρίσκεται πραγματικά στην καρδιά μας».¹⁵

Πώς να καταπολεμήσουμε αυτή την αποθάρρυνση; Σε αυτό το σημείο, ο δον Τζιουσάνι επισημαίνει εκ νέου τη σημασία της φιλίας ανάμεσά μας, της Αδελφότητάς μας, και ξεκαθαρίζει το καθήκον της: «Η κοινότητά μας πρέπει πριν απ’ όλα να μας κάνει να μαχόμαστε ενάντια σ’ αυτή την αποθάρρυνση, πρέπει να αποτελεί το κύριο εργαλείο κατά αυτής της αποθάρρυνσης».¹⁶

Πώς μπορεί όμως η Αδελφότητα να μας βοηθήσει σ’ αυτή τη μάχη, ώστε ο Χριστός να εισδύσει στην καρδιά; Το βλέπουμε με σαφήνεια όταν συμβαίνει.

«Φίλτατε δον Χουλιάν, γύρισα από τη χθεσινή *Via Crucis* στο Καραβάτζιο ύστερα από χρόνια παντελούς λησμονιάς της Μεγάλης Παρασκευής. Είχα πάντοτε τη δουλειά ως δικαιολογία, επομένως παραμελούσα αυτή τη χειρονομία χωρίς δισταγμό. Κατά βάθος, δεν αισθανόμουν την ανάγκη να πάω. Φέτος, ποιος ξέρει γιατί, βρήκα χρόνο και κατάλαβα ότι το ζήτημα είναι στο πού στηρίζεται η καρδιά

¹³ L. Giussani, *Una strana compagnia*, ό.π., σσ. 24-25.

¹⁴ Ο.π., σ. 30.

¹⁵ Ο.π., σσ. 25-26.

¹⁶ Ο.π., σ. 26.

μου. Ήταν σαν να επέστρεψα στην πηγή των πάντων, στην εποχή των πασχάλινων τριημέρων προσευχής των φοιτητών με τον Τζιουσάνι στο Καραβάτζιο, ένα από τα γεγονότα που τότε, στα είκοσί μου, με είχαν μαγέψει. Και με συγκλόνησε ακόμα και χθες, αλλά με έναν διαπεραστικό πόνο, το να ακούω από τη χορωδία το *Cristo al morir tendea* και το επίπονο ερώτημα της Μαρίας: θα τον αφήσετε εσείς για άλλη αγάπη; Με εντυπωσίασε γιατί δεν είπε για την αμαρτία ή το κακό, αλλά: “για άλλη αγάπη”. Σήμερα το πρωί αναρωτήθηκα για πράγματα που δεν αναρωτιόμουν πια εδώ και δεκαετίες ή που ίσως δεν αναρωτήθηκα ποτέ. Αναρωτήθηκα γιατί η Εκκλησία μας προτείνει κάθε χρόνο τη Μεγάλη Εβδομάδα. Πόσο συχνά αφήνουμε να περάσει αυτός ο χρόνος ως μια χειρονομία που κατά βάθος δεν αλλάζει τίποτα εντός μας, στη ζωή μας, εφόσον έτσι και αλλιώς «το ξέρουμε ήδη» και δεν υπάρχει τίποτα να τακτοποιήσουμε! Περιμένουμε να περάσει γρήγορα για να ασχοληθούμε πάλι με έμπρακτα πράγματα: τη δουλειά, τις 27 του μήνα, τον σύζυγο, τα παιδιά, το σπίτι, το αυτοκίνητο, το πάρτι γενεθλίων, τις κοινότητες της Αδελφότητας (και σε τι είμαστε αδελφια τελικά;), τις διακοπές του κινήματος ή στη θάλασσα με τους φίλους. Αντιθέτως, η Εκκλησία σπάζει τον χρόνο στην κυριολεξία για να ανοίξει εκείνη την πληγή που είναι η ανθρωπιά μου. Διότι εσύ φίλη, άντρα, γυναίκα, γιε και κάθε κίνημα της καρδιάς μου, εσύ, που είσαι τα πάντα για μένα, δεν θα ζήσεις για πάντα και θα με προδώσεις κι εγώ θα σε προδώσω και προδίδω τον εαυτό μου· εσύ, που αγαπώ τόσο βαθιά, δεν είσαι ικανός/ή να διατηρήσεις την υπόσχεση που υποκίνησες εντός μου. Συνεπώς, σε τι να εναποθέσω την ελπίδα που η καρδιά δεν παύει ποτέ να αναζητά; Να λοιπόν τι μας προτείνει κάθε χρόνο η Εκκλησία: να ανακαλύψουμε τις καθημερινές πληγές και, από την Τετάρτη των Τεφρών, να αναγνωρίσουμε ότι χρειαζόμαστε τα πάντα και να υιοθετήσουμε εκ νέου την πιο αληθινή στάση, την επαιτεία. Η απάντηση δεν μας δίνεται, αλλά επιβάλλεται σε μια καρδιά που απαιτεί και που τρέχει, σε μια καινούρια αυγή, την τρίτη μέρα».

Ιδού το καθήκον της κοινότητας. Για λιγότερο από αυτό δεν θα άξιζε να παραμείνει κανείς σ' αυτή. Η κοινότητά μας –επιμένει ο δον Τζιουσάνι– «πρέπει να κατεβεί περισσότερο σε βάθος και να ξανακοιτάξει τον εαυτό μας, να ξανακοιτάξει την καρδιά μας».¹⁷ Αυτή

¹⁷ Ο.π., σσ. 26-27

πρέπει να μας εισάγει –όπως λέει η Σχολή κοινότητας–, να μας ωθήσει σε μια «βαθιά προσωπική σχέση με Εκείνον»¹⁸, με το Χριστό.

Όμως, αφού φτάσαμε σ' αυτό το επίπεδο, ξεκαθαρίζει ο Τζιουσάνι, στο επίπεδο που εγώ αναγνωρίζω Εσένα, ω Χριστέ, δηλαδή στο επίπεδο της καρδιάς, κανείς δεν δύναται να αναθέσει σε άλλους μια απάντηση που μπορεί να είναι μόνο δική του: «Αυτή είναι μια ευθύνη [όπως μαρτυρά το γράμμα που μόλις διαβάσαμε] [...] που δεν μπορεί να ξεφορτωθεί στην κοινότητα. Η καρδιά είναι το μοναδικό πράγμα στο οποίο είναι σαν να μην υπάρχουν σύντροφοι [...] Εάν βρίσκεται κανείς σε μια ομάδα όπου ο καθένας έχει το ρόλο του, όλα θα λειτουργήσουν. Το ίδιο ισχύει για το κίνημα και τις δραστηριότητές του. Εδώ όχι! Ως εκ τούτου, η δική μας θα πρέπει να είναι μια περίεργη κοινότητα: είναι σαν μια κοινότητα στην οποία δεν μπορεί κανείς να ξεφορτώσει τίποτα».¹⁹

3. Ο Χριστός, ελπίδα εκπλήρωσης

Γιατί ο Τζιουσάνι επιμένει τόσο πολύ στην ανάγκη να εισδύσει ο Χριστός στην καρδιά; Ο λόγος είναι απλός: δίχως το Χριστό η καρδιά παραμένει ανικανοποίητη. Και η εμπειρία μας δείχνει ότι η καρδιά δεν μπορεί να εξαπατήσει, γιατί είναι αντικειμενική και αλάθητη. Όπως μας ενθυμίζει το πρώτο κεφάλαιο του *Θρησκευτικού Αισθήματος*, η καρδιά, ως κριτήριο κρίσης, είναι αντικειμενική: πράγματι, οι αρχέγονες ανάγκες είναι έμφυτες στον άνθρωπο, δεν μπορεί να τις χειραγωγήσει ο ίδιος, του δίνονται με την ίδια τη ζωή. Γι' αυτό η καρδιά είναι αλάθητη ως κριτήριο: οι στοιχειώδεις ανάγκες είναι αλάθητες και μπορούν να ξεσκεπάσουν διαρκώς τους περιορισμούς και τις εικόνες που έχουμε για τα πράγματα που θα έπρεπε να απαντήσουν στη δίψα της καρδιάς: η αίσθηση ανικανοποίησης που νιώθουμε εμπρός στο προσωπικό ή οικογενειακό χάος, αλλά και εμπρός σε μια επαγγελματική επιτυχία, αποτελεί φανερή ένδειξη αυτού.

Μέσα σε αυτή την επιμονή του Τζιουσάνι μπορούμε να βρούμε όλη την εκτίμησή του για εμάς, το πάθος του για τον καθένα από μας. Εκείνος είναι ακριβώς η ενσάρκωση της αληθινής φιλίας, της φιλίας

¹⁸ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, Rizzoli, Μιλάνο 2014, σ. 246.

¹⁹ L. Giussani, *Una strana compagnia*, ό.π., σ. 27.

αυτού που δεν παύει ποτέ να μας καλεί στο μοναδικό πράγμα που μπορεί να ικανοποιήσει την καρδιά. «Η απουσία του Χριστού», πράγματι, «γκρεμίζει και καταθλίβει, υποβάλλει τον ανθρώπινο παράγοντα σε μια μόνιμη καταθλιπτική κατάσταση. Λιγότερη δυνατότητα της παρουσίας Σου, ω Χριστέ, λιγότερη ανθρωπιά για την καρδιά μου και την καρδιά σου· λιγότερη δυνατότητα της παρουσίας Σου, ω Χριστέ, λιγότερη ανθρωπιά στη σχέση του άντρα με τη γυναίκα του και της γυναίκας με τα παιδιά της. Τούτο έχει ως αποτέλεσμα να αυξάνεται η απαίτηση, πράγμα που αντικαθιστά την αληθινή στοργή, την αληθινή αγάπη, την προσφορά, την ανιδιοτελή αυτοπροσφορά. Λιγότερη δυνατότητα της παρουσίας Σου, ω Χριστέ, και λιγότερη δυνατότητα ανθρωπιάς για [...] όλο τον κόσμο που συσσωρεύεται γύρω του»,²⁰ γύρω μας.

Ποιο είναι το αντίθετο της αποθάρρυνσης της καρδιάς και της ανθρώπινης κατάθλιψης, που φαίνεται να χαρακτηρίζουν την ενηλικίωσή μας; «Το αντίθετο της αποθάρρυνσης», αυτό που χρειαζόμαστε όλοι, «είναι η ελπίδα». Μας το μαρτυρούσε και η φίλη μας. Αυτό που μας λέει ο δον Τζιουσάνι μπορούν να το αποδείξουν κάλλιστα όσοι βιώνουν μια εμπειρία αληθινής ανθρωπιάς και είναι ειλικρινείς με αυτό που συμβαίνει στη ζωή τους. Αλλά για ποια ελπίδα πρόκειται; Για την ελπίδα στο προσωπικό πεπρωμένο, στην προσωπική εκπλήρωση. Πώς είναι όμως δυνατόν, με όλα τα σφάλματα, τις αποτυχίες, τις αντιφάσεις, που επαναλαμβάνονται, πολλαπλασιάζονται και συσσωρεύονται; «Τούτη η ελπίδα υπάρχει μόνο εκεί όπου ο Θεός μίλησε στον άνθρωπο». Το περιεχόμενο αυτής της ελπίδας, πράγματι, είναι αυτό «που ο άγγελος είπε στην Παναγία: “Για το Θεό τίποτα δεν είναι αδύνατο”». Νομίζω ότι αυτό είναι το παν. Ο καινούριος άνθρωπος που ο Χριστός ήρθε να αφυπνίσει στον κόσμο είναι ο άνθρωπος για τον οποίο αυτή η διαβεβαίωση είναι η καρδιά της ζωής: «Για το Θεό τίποτα δεν είναι αδύνατο· όπου ο Θεός δεν είναι ο “Θεός” των σκέψεών μας, αλλά ο αληθινός Θεός, ο Ζων, Εκείνος που κατέστη άνθρωπος, ο Χριστός».²¹

²⁰ L. Giussani, *Si può vivere così*, Πνευματικές Ασκήσεις της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, Ρίμινι, 28-30 Απριλίου 1995, παράρτημα του *Litterae Communione- Tracce* αρ. 6, 1995, σ. 22.

²¹ L. Giussani, *Una strana compagnia*, ό.π., σ. 28.

Μας υπενθυμίζει η Αγία Γραφή: «Εγώ είμαι ο Κύριος, ο Θεός όλων των πλασμάτων· υπάρχει κάτι αδύνατο για μένα.»²² «Για το Θεό τίποτα δεν είναι αδύνατο! Έτσι, αυτή η πρόταση τίθεται στην αρχή της ιστορίας της αληθινής ανθρωπότητας, τίθεται στις αρχές των μεγάλων προφητειών του λαού του Ισραήλ, τίθεται στις αρχές της ιστορίας του νέου λαού, τίθεται στην αρχή της αντίληψης και της χειρονομίας του καινοφανούς ανθρώπου. [...] Οι απόστολοι, ενώπιον της πρότασής Του: “Είναι πιο εύκολο μια καμήλα να περάσει από μια βελονότρυπα, παρά ένας πλούσιος να εισέλθει στη Βασιλεία των Ουρανών,” ρώτησαν: “Ποιος μπορεί τότε να μπει στη Βασιλεία των Ουρανών; Ποιος θα μπορέσει να σωθεί;”. Κι εκείνοι ήταν πολύ φτωχοί άνθρωποι, τα λίγα πράγματα που κατείχαν τα είχαν αφήσει. Ο Ιησούς απάντησε: “Για σας είναι αδύνατο, αλλά για το Θεό τίποτα δεν είναι αδύνατο”».²³

Αυτό είναι το θεμέλιο της ελπίδας, της δυνατότητας να λυτρωθούμε από την αποθάρρυνση και από την απομάκρυνση της καρδιάς από αυτό για το οποίο είναι πλασμένη: ο Θεός έγινε άνθρωπος, ο Χριστός. «Ένας καινοφανής άνθρωπος εισήλθε στον κόσμο και με αυτόν, μια καινούρια πορεία»:²⁴ το αδύνατο κατέστη δυνατό. Το επισημαίνει με συγκινητικό τρόπο το φέιγ-βολάν του Πάσχα: «Από την ημέρα που ο Πέτρος και ο Ιωάννης έτρεξαν στον άδειο τάφο και έπειτα Τον είδαν αναστημένο και ζωντανό ανάμεσά τους, όλα μπορούν να αλλάξουν. Έκτοτε και στο διηνεκές κάθε άνθρωπος μπορεί να αλλάξει, να ζει και να ξαναζεί. Η παρουσία του Ιησού από τη Ναζαρέτ είναι σαν τη λύμφη που εκ των έσω - μυστηριωδώς αλλά ασφαλώς- δροσίζει τη ξηρότητά μας και κάνει το αδύνατο δυνατό: αυτό που δεν είναι δυνατό για μας, είναι αδύνατο για το Θεό. Έτσι, μια νέα ανθρωπιά, που μόλις άνθισε, για όσους έχουν ειλικρινές μάτι και γνήσια καρδιά, γίνεται ορατή μέσα από τη φιλία εκείνων των ανθρώπων που Τον αναγνωρίζουν ως παρόντα, ως Θεομαζί-μας. Μια ανθρωπιά που μόλις άνθισε, νέα όπως η ανθοφορία της πικρής και άνυδρης φύσης».²⁵

Φίλοι, πρέπει να ζητήσουμε από το Πνεύμα να έχουμε την απλότητα να αναγνωρίσουμε το Χριστό, να «ξαναεβιάσουμε το

²² *Ιερ* 32,27.

²³ L. Giussani, *Una strana compagnia*, ό.π., σ. 29.

²⁴ *Ο.π.*, σ. 24.

²⁵ L. Giussani, *Κοινωνία και Απελευθέρωση*, φέιγ-βολάν του Πάσχα 2018.

βλέμμα από τον εαυτό μας προς εκείνη την Παρουσία»²⁶ που μας πλησίασε και να αφήσουμε να εισδύσει στην καρδιά μας, όπως η αυγή μιας καινούριας ημέρας.

Το μόνο που μας χρειάζεται είναι η απλότητα. «Όλα συνίστανται στο να έχουμε την καρδιά ενός παιδιού». Τι σημαίνει αυτό; «Να ανασηκώσουμε το βλέμμα από τα προβλήματά μας, τα σχέδια, τα ελαττώματά μας και εκείνα των άλλων, για να δούμε τον αναστημένο Χριστό. «Να ξανασηκώσουμε το βλέμμα από τον εαυτό μας προς εκείνη την Παρουσία». Είναι σαν να πρέπει να περάσει ένας άνεμος για να μας τραβήξει όλο αυτό που είμαστε: έτσι, η καρδιά γίνεται ή ξαναγίνεται ελεύθερη και εξακολουθεί να ζει μέσα στη σάρκα, δηλαδή σφάλλει όπως πριν [...], αλλά είναι σαν να μπήκε στον κόσμο ένα άλλο πράγμα. Ένας καινοφανής άνθρωπος εισήλθε στον κόσμο και μαζί με αυτόν, μια καινούρια πορεία. “Να λοιπόν, άνοιξε ένας δρόμος στην έρημο: δεν το βλέπετε;” Στην έρημο του κόσμου ανοίγει ένας δρόμος, ανοίγει δηλαδή η δυνατότητα έργων, αλλά πριν απ’ όλα ενός έργου. Τα “έργα” αποτελούν την έκφραση του ανθρωπίνου στοιχείου· το “έργο” είναι ένας καινούριος άνθρωπος παράγοντας, μια καινούρια ανθρώπινη φιλία».²⁷

Δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα προκειμένου να ξαναβρούμε τον ενθουσιασμό της αρχής που ενδέχεται να έχουμε χάσει ζώντας: «Δίχως αυτή την απλότητα, αυτή την πνευματική φτώχεια, δίχως να έχουμε την ικανότητα να ανασηκώσουμε το βλέμμα από τον εαυτό μας προς εκείνη την Παρουσία, είναι αδύνατη μια κοινότητα που να αποσύρει από μόνη της εκείνη την υπέρτατη αμηχανία [...] και να γίνει αληθινό βοήθημα για την πορεία προς το πεπρωμένο [...]. Είναι απαραίτητο να ξανασηκώσουμε το βλέμμα από τον εαυτό μας προς εκείνη την Παρουσία, στην παρουσία του αναστημένου Χριστού».²⁸ Το να ξανασηκώνουμε το βλέμμα για να το εστιάσουμε σ’ εκείνη την Παρουσία αποτελεί τη μοναδική δυνατότητα για να ανακτήσουμε τη ζωή μας και να σώσουμε την κοινότητα, ξεπερνώντας εκείνη την υπέρτατη αμηχανία ανάμεσά μας για την οποία μιλούσε ο don Τζιουσάνι.

Μόνο ο Χριστός είναι σε θέση να απαντήσει στην προσμονή που μας έφερε εδώ, όπως γράφει μία από σας: «Περιμένω τις Ασκήσεις

²⁶ L. Giussani, *Una strana compagnia*, ό.π., σ. 35.

²⁷ *Ο.π.*, σσ. 34-35.

²⁸ *Ο.π.*, σ. 35.

όπως δεν μου έχει τύχει ποτέ προηγουμένως στη ζωή μου!», για να αναφέρω ένα μόνο από τα πολλά μηνύματα που κατέφθασαν, γεμάτα αυτή την προσμονή.

Στο απόγειο της κρίσης του '68, έλεγε ο Τζιουσάνι στους φίλους του Κέντρου Πεγκύ: «Είναι ανάγκη να τελειώσει μια περίοδος και να αρχίσει μια καινούρια: η μόνιμη, ώριμη, αυτή που μπορεί να αντέξει στη φθορά του χρόνου, ή καλύτερα, στη φθορά όλης της ιστορίας, διότι εκείνη η αναγγελία που άρχισε να συγκλονίζει δύο άτομα (πρώτο κεφάλαιο του Αγίου Ιωάννη), τον Ιωάννη και τον Ανδρέα, προ δύο χιλιάδων ετών, εκείνη η αναγγελία, εκείνο το πρόσωπο, συνιστά το ίδιο ακριβώς φαινόμενο που μας έφερε εδώ και είναι το φαινόμενο που μπορεί να μας κρατήσει μέσα στην Εκκλησία του Θεού».²⁹

Ας ζητήσουμε από το Χριστό να κάνει την καρδιά μας να δονείται από στοργή για Εκείνον αυτές τις μέρες: είναι η μόνη δυνατότητα για να Τον γνωρίσουμε πραγματικά, με έναν τρόπο που να μην είναι γνωσιολογικό ή διανοητικό.

Ας συνταυτιστούμε επομένως με την επίκληση που ο Τζιουσάνι εμπνεύστηκε από το *Stabat Mater*, άσμα που αποδίδεται στον Jacopone da Todì, ενώ σχολιάζει τη μουσική εκδοχή του Dvořák: *Fac ut ardeat cor meum in amando Christum Deum ut sibi complaceam* (κάνε την καρδιά μου να πυρπολείται από αγάπη για το Θεάνθρωπο, ώστε να μπορώ να Του αρέσω). Κάνε να πυρπολούν τα πάντα εντός μου! Τα πάντα, μέχρι και την τελευταία τρίχα μαλλιών. Κάνε να πυρπολούν τα πάντα εντός μου, εγώ που είμαι ανάξιος αλλά πλασμένος για να τραγουδώ: “Σε λατρεύω, Λυτρωτή”. Τι ελευθερία, τι φλογερή ευγνωμοσύνη!»³⁰

Όπως είδατε μπαίνοντας στο σαλόνι, φέτος σκεφτήκαμε να προτείνουμε σε κάθε είσοδο μια σύντομη παράθεση του don Τζιουσάνι σχετική με το μουσικό κομμάτι που ακούμε, ως βοήθημα να συνταυτιστούμε περισσότερο με αυτό που συμβαίνει. Τα κομμάτια που προτείνουμε, όπως ξέρετε, δεν είναι τυχαία: ο don Τζιουσάνι μας εισήγαγε με τον καιρό στο καθένα από αυτά ακριβώς γιατί μπορούν να έχουν τη δύναμη να διευκολύνουν τη σιωπή μας. Όποιος κοιτάζε τις εικόνες του Καραβάτζιο ενώ άκουγε το *Fac ut ardeat* θα το βίωσε.

²⁹ L. Giussani στο A. Savorana, *Vita di don Giussani*, ό.π., σ. 413.

³⁰ L. Giussani, «Η γιορτή της πίστης», στο *Spirto Gentil. Μια πρόσκληση στο άκουσμα της μεγάλης μουσικής υπό την καθοδήγηση του Λουίτζι Τζιουσάνι*, επιμέλεια του S. Chierici και του S. Gianpaolo, Bur, Μιλάνο 2011, σ. 289.

Άλλο είναι το να είμαστε αφηρημένοι ή να χρησιμοποιούμε το κινητό και άλλο το να αφεθούμε να διακατεχτούμε από αυτό που είναι μπροστά μας: εστιάζουμε την προσοχή για να μην μειώσουμε τη σπουδαιότητα αυτού που συμβαίνει.

Ας πάρουμε, για παράδειγμα, αυτό που ο δον Τζιουσάνι μας είπε σχετικά με ένα έργο του Μότσαρτ, τη *Μεγάλη Λειτουργία σε Ντο Μινόρε*, που ακούσαμε πολλές φορές κατά τη διάρκεια των χειρονομιών μας: «Αυτό το υπέροχο άσμα μας βοηθά να τηρούμε μια ευγνώμονα σιωπή, ώστε να μπορεί να καρποφορήσει στην καρδιά μας το άνθος του “ναι”, χάρη στο οποίο ο άνθρωπος μπορεί να πράττει και να γίνει συνεργάτης του Δημιουργού [...]: λάτρης του Δημιουργού. Έτσι όπως ήταν και για την Παναγία [...]: μια σχέση χωρίς όρια γέμιζε την καρδιά της και τον χρόνο.

Εάν η θρησκευτική ένταση της μουσικής του Μότσαρτ –μια ευφυΐα που αποτελεί χάρισμα του Πνεύματος– εισέδυε στην καρδιά μας, στη ζωή μας, με όλες τις ανησυχίες τις, τις αντιφάσεις και τους μόχθους της, θα ήταν ωραία όπως η μουσική της».³¹

Εγώ επιθυμώ να αφεθώ να διαπαιδαγωγηθώ μαζί σας από το χάρισμα του να βιώνουμε τη σιωπή, αυτή τη σιωπή, δηλαδή να «είμαστε γεμάτοι στην καρδιά και στο νου από τα σημαντικότερα πράγματα», από την καθοριστικότερη Παρουσία για τη ζωή. «Η σιωπή [...] συμπίπτει με αυτό που εμείς αποκαλούμε μνήμη.» Αυτές τις μέρες που θα μοιραστούμε μαζί, «η μνήμη θα ευνοείται από τη μουσική που θα ακούσουμε ή από τους πίνακες που θα δούμε [στις οθόνες]: έτσι, θα είμαστε πρόθυμοι να κοιτάξουμε, να ακούσουμε, να αισθανθούμε με το νου και την καρδιά αυτό που ο Κύριος, κατά κάποιον τρόπο, θα μας προτείνει»³², για να αφεθούμε να κυριευτούμε από Εκείνον.

Όλες οι απόπειρες που κάνουμε –η επιλογή μιας συγκεκριμένης μουσικής, των ασμάτων και των εικόνων– γίνονται για να μάθουμε να αφήνουμε χώρο σε έναν Άλλον, που αποτελεί και τον μοναδικό σοβαρό λόγο που μας έφερε εδώ σήμερα.

Σας καλώ επομένως να δώσετε προσοχή στη σιωπή αυτές τις μέρες, στις μετακινήσεις από τα ξενοδοχεία, στην είσοδο και στην

³¹ L. Giussani, «Il divino incarnato», στο *Spirto Gentil*, ό.π., σ. 55.

³² L. Giussani, *Dare la vita per l'opera di un Altro*, Πνευματικές Ασκήσεις της Αδελφότητας της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, Ρίμινι, 8-10 Μαΐου 1992· παράρτημα του *CL-Litterae Communionis*, αρ. 6, 1992, σ. 5.

έξοδο από τις αίθουσες. Η χειρονομία που θα ζήσουμε εξαρτάται πολύ από τη συμβολή του καθένα από μας: ζητώ για μένα και για όλους σας να μην σπαταλάμε αυτή την ευκαιρία.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αναγνώσματα της Θείας Λειτουργίας: Πρα 13,26-33· Ψαλ 2· Ιω 14,1-6

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΔΟΝ ΣΤΕΦΑΝΟ ΑΛΜΠΕΡΤΟ

Εκείνο το βράδυ, προαναγγέλλοντας την ολοκληρωτική θυσία του θανάτου του και τη δόξα της ανάστασής του, προσφέροντας όλο τον εαυτό του, με το σώμα του ως τροφή και το αίμα του ως ποτό, ο Ιησούς συναντά την αντίσταση, την αποθάρρυνση, την αποξένωση των μαθητών του. Αλλά χρησιμοποιεί το ερώτημα του Θωμά – «Κύριε, δεν ξέρουμε πού πας· πώς μπορούμε να γνωρίζουμε την πορεία;»– για μια απίστευτη, μεγαλοφυή, οριστική φανέρωση της τρυφερότητάς Του, του πάθους Του για το πεπρωμένο του ανθρώπου. Λέει προφανώς: «Εγώ είμαι η αλήθεια», λέει επίσης: «Εγώ είμαι η ζωή», αλλά πρώτα –και τούτο κανένας άνθρωπος δεν θα μπορούσε να το πει μετά από Αυτόν–: «Εγώ είμαι η πορεία», που σημαίνει: «Εγώ είμαι αυτή η πρωτοβουλία κοινωνίας, αυτή η παρουσία γεμάτη πάθος για τον προορισμό σου. Δεν είμαι μόνο η πορεία: εγώ είμαι συντροφιά κατά την πορεία, σε κάθε βήμα της πορείας». Είναι αυτό που συμβαίνει απόψε, αυτή τη στιγμή, μετά από εικοσιένα αιώνες. «Να λοιπόν, κάνω ένα καινούριο πράγμα: δεν το αντιλαμβάνεστε;»

Σάββατο 28 Απριλίου, πρωί

Στην είσοδο και στην έξοδο:
Wolfgang Amadeus Mozart, Μεγάλη Λειτουργία σε ντο μινόρε, K 427
Herbert von Karajan – Berliner Philharmoniker
“Spirto Gentil” op. 24, Deutsche Grammophon

Angelus

Αίνοι

■ ΠΡΩΤΟΣ ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΣ Χουλιάν Καρρόν

**«Εμείς γνωρίσαμε και πιστέψαμε στην αγάπη που ο Θεός έχει για
μας»!**

Υπάρχει ένα «ταξίδι»³³ που οφείλουμε να διανύσουμε για να γνωρίσουμε το Χριστό με τη βιβλική έννοια του όρου –όπως έλεγε ο δον Τζιουσάνι–, αν δεν θέλουμε να μείνουμε παγιδευμένοι στην αμηχανία που επέρχεται όταν η καρδιά μας είναι μακριά από Εκείνον.

Ας αποκαλύψουμε αμέσως ποια είναι η προοπτική που ο Ιησούς θέτει μπροστά στα μάτια μας. Πού θέλει να μας οδηγήσει; Το ακούσαμε στο *Regina Coeli* της περασμένης Κυριακής: «Όπως ο Πατέρας αναγνωρίζει εμένα κι εγώ Αυτόν, έτσι κι εγώ αναγνωρίζω τα δικά μου πρόβατα κι εκείνα αναγνωρίζουν εμένα».³⁴ Μελετώντας αυτά τα λόγια, δήλωνε ο πάπας Φραγκίσκος: «Ο Ιησούς δεν μιλά για μια διανοητική γνώση, όχι, αλλά για μια προσωπική σχέση προτίμησης, αμοιβαίας τρυφερότητας, αντανάκλαση της ίδιας ενδόμυχης σχέσης ανάμεσα σε Αυτόν και τον Κύριο».³⁵ Κάτι λιγότερο από αυτό δεν είναι γνωριμία του Χριστού και του Πατέρα. Ο Ιησούς θέλει να οδηγήσει εμάς, τα πρόβατά Του, στην ίδια γνωριμία, στο ίδιο επίπεδο βαθιάς σχέσης που Εκείνος, ο Βοσκός, έχει με τον Πατέρα. Ιδού ο σκοπός.

³³ C. Chieffo, «Il viaggio», στα *Canti*, Συνεταιριστική ένωση, εκδ. Nuovo Mondo, Μιλάνο 2014, σσ. 232-233.

³⁴ *Ιω* 10,14-15.

³⁵ Φραγκίσκος, *Regina Coeli*, 22 Απριλίου 2018.

Ποια πορεία χρησιμοποιεί το Μυστήριο προκειμένου να μας οδηγήσει σε τέτοιου είδους γνωριμία; «Ο Θεός είναι το παν μέσα στο παν», ο Κύριος είναι το παν, μας ενθύμισε πολλές φορές ο don Τζιουσάνι. «Ο Κύριος είναι το παν όχι λόγω ενός συναισθήματός μας, καθώς “αισθανόμαστε” πως είναι το παν· όχι λόγω μιας βολονταριστικής πράξης, καθώς “αποφασίζουμε” πως είναι το παν· όχι ηθικολογικά, καθώς “πρέπει” να είναι το παν, αλλά εκ φύσεως».³⁶ Αυτή είναι η αλήθεια, ίδια από την αρχή. Είναι αυτή καθ’ αυτή ξεκάθαρη και δεν εξαρτάται από το συναίσθημά μας, τη βούλησή μας ή την απόφασή μας. Αντιθέτως, ζητά να ανακαλυφθεί από τον άνθρωπο, να γνωριστεί με την έννοια που εκθέσαμε, ώστε να καταφέρει να διαμορφώσει τη ζωή. Πώς μπορεί λοιπόν να εισδύσει στην καρδιά; Μόνο με το να συμβαίνει.

Αυτός είναι ο όρος της γνωριμίας με τη βιβλική έννοια της λέξης: ένα συμβάν. Το γεγονός ότι ο Κύριος είναι ο Κύριος, δηλαδή ότι ο Θεός είναι τα πάντα για τον άνθρωπο και είναι οικείος στη ζωή των πλασμάτων Του, δεν έγινε φανερό χάρη σε έναν στοχασμό, ως κατάκτηση μιας “γνώσης”, αλλά με έναν άλλον τρόπο που ανατρέπει την κατεύθυνση: ο Θεός φανερώνεται ως Κύριος του ανθρώπου μέσω της ιστορίας επεμβαίνοντας σε αυτή. Γράφει ο don Τζιουσάνι: «Το γεγονός ότι ο Κύριος είναι εκ φύσεως το παν [...] δεν προέκυψε ως καρπός μιας σοφίας, δεν είναι αποκύημα ενός φιλοσοφικού στοχασμού. Το γεγονός ότι ο Κύριος είναι ο Κύριος [...] κατέστη φανερό μέσα από τη δράση Του στην ιστορία, μέσα από την ιστορική αποκάλυψή Του».³⁷

Η βιβλική ιστορία –μια συγκεκριμένη, ξεχωριστή ιστορία αποτελούμενη από ακριβή λόγια και γεγονότα– είναι η απόδειξη αυτής της φανέρωσης του Θεού. Η ιστορικότητα γίνεται λοιπόν η στοιχειώδης διάσταση της κοινωνίας του Θεού. Και είναι αυτό ακριβώς που συνέβη σε μας, μέσα από αυτή την «ξεχωριστή ιστορία» που είναι το κίνημα.

Ακούστε με ποιον τρόπο ο Τζιουσάνι ανακαλεί την αρχή, θυμούμενος με ακρίβεια ακόμα και την ώρα: «Το θυμάμαι σαν να είναι σήμερα: κλασικό λύκειο Berchet, ώρα 9 το πρωί, πρώτη μέρα του σχολείου, Οκτώβριος 1954. Θυμάμαι το συναίσθημα που είχα ενώ

³⁶ L. Giussani, *Alla ricerca del volto umano*, Rizzoli, Μιλάνο 1995, σ. 22.

³⁷ Ο.π.

ανέβαινα τα λίγα σκαλοπάτια της εισόδου στο λύκειο: ήταν η αφέλεια ενός ενθουσιασμού, ενός θάρρους [...]. Ξαναβλέπω τον εαυτό μου εκείνη τη στιγμή, με την καρδιά γεμάτη από τη σκέψη ότι ο Χριστός είναι τα πάντα για τη ζωή του ανθρώπου, είναι η καρδιά της ζωής του ανθρώπου: είναι αυτή η αναγγελία που εκείνοι οι νέοι έπρεπε να ακούσουν και να μάθουν, για τη δική τους ευτυχία. [...] Λέω αυτά τα πράγματα γιατί συνιστούν το μοναδικό λόγο, το μοναδικό σκοπό και τη μοναδική ρίζα από τους οποίους γεννήθηκε το κίνημά μας. Και αν το κίνημά μας πέρασε περιόδους παρέκκλισης ή επιπολαιότητας, αυτό οφείλεται μονάχα στο γεγονός ότι αποδυναμώθηκε ή λησμονήθηκε αυτό το μοναδικό ζήτημα όλης της προσπάθειάς μας και όλης της πρωτοβουλίας μας. Επομένως, χρειάζεται μεγάλος ενθουσιασμός».³⁸

Η μέθοδος του κάθε βήματος της επόμενης πορείας καθορίζεται στην αρχή αυτής της ξεχωριστής ιστορίας. Όμως, ακριβώς για το λόγο ότι η αλήθεια καθίσταται παρούσα βάσει αυτής της μεθόδου –βάσει μιας ιστορικής φανέρωσης–, η ίδια ενδέχεται να χάσει τη σαφήνιά της και τη λαμπρότητά της μέσα στην ιστορία, να αποδυναμωθεί ή να λησμονηθεί. Την αιτία αυτού του συμβάντος μας την ενθυμίζει ο Βενέδικτος ΙΣΤ΄ στο έργο *Spe salvi*: «Μια αθροιστική πρόοδος είναι επικτή μόνο στο υλικό πεδίο. [...] Αντιθέτως, στο πλαίσιο της ηθικής επίγνωσης και της ηθικής απόφασης, δεν υπάρχει τέτοια δυνατότητα συλλογής για τον απλό λόγο ότι η ελευθερία του ανθρώπου είναι πάντα καινοφανής και [...] πρέπει να κατακτιέται πάντα εκ νέου για το καλό. Η ελεύθερη προσχώρηση στο αγαθό ποτέ δεν είναι απλώς αυθύπαρκτη».³⁹

Ποιος άνθρωπος, μπροστά στην πτώση του, δεν ανακαλύπτει εντός του στις αληθινές στιγμές την επιθυμία να κυριευτεί εκ νέου; Πώς μπορεί να συμβεί αυτό; Για να απαντήσουμε, τίποτα δεν είναι σε θέση να μας βοηθήσει περισσότερο από το να συνταυτιστούμε με το Θεό, με την προσμονή για το Θεό –που θέλει να μας ελκύσει ώστε η ζωή του καθένα μας να μη χαθεί–, που χρησιμοποίησε κάθε περίπτωση της ιστορίας του λαού Του για να γίνει όλο και πιο γνωστός. Ας επιστρέψουμε λοιπόν στην αρχή προκειμένου να μάθουμε εκ νέου αυτό που νομίζαμε πως ήδη γνωρίζουμε.

³⁸ L. Giussani, *Un avvenimento di vita, cioè una storia*, επιμέλεια του C. Di Martino, EDIT-Il Sabato, Ρώμη 1993, σσ. 336, 338.

³⁹ Βενέδικτος ΙΣΤ΄, Εγκύκλιος Επιστολή *Spe Salvi*, 24.

Δεν μπόρεσα να ξαναδιαβάσω τις σελίδες του von Balthasar, από το βιβλίο *L'impegno del cristiano nel mondo (Η αφοσίωση του Χριστιανού στον κόσμο, Σ.τ.Μ.)*,⁴⁰ που αναδημοσιεύτηκε πρόσφατα, χωρίς να έχω μέσα στα μάτια την επιτακτική ανάγκη αυτής της επιστροφής στην πηγή. Ίσως η επίγνωση ότι δεν αρκεί να ξέρουμε ήδη ή να βιώσαμε κάτι μια δεδομένη στιγμή ώστε να μείνει παρών, μια επίγνωση που ωρίμασα σε πολλές περιστάσεις, θα μας καταστήσει πιο ανοιχτούς και πρόθυμους να εκπλαγούμε από το πώς ο Θεός δρα και πράττει.

1. Η αρχή: μια πράξη εκλογής

«Όλοι οι αρχαίοι λαοί έχουν τους θεούς τους, αλλά ο θεός του Ισραήλ διακρίνεται από τους υπόλοιπους για το γεγονός ότι εκείνος, πριν απ' όλους, δημιουργεί με μια μοναδική πράξη εκλογής [...] τον λαό που τον λατρεύει. [...] Προπάντων υπάρχει η ελεύθερη θεία πρωτοβουλία [...]. «Στον Κύριο ήσασταν ευχάριστοι και σας επέλεξε όχι γιατί ήσασταν πληθυσμιακά περισσότεροι από τους άλλους λαούς [...], αλλά γιατί ο Κύριος σας αγαπά»».⁴¹

Μπορούμε να γνωρίσουμε το Θεό μόνο αν εκλεγόμαστε από τον Κύριο, αν βιώνουμε αυτή την εμπειρία. Το περιγράφει γλαφυρά ο διάλογος του Μωυσή με το Θεό: «Μου είπες [είναι ο Μωυσής που απευθύνεται στο Θεό] ότι με γνωρίζεις με το όνομά μου και ότι έχω τη χάρη σου. Τώρα, λοιπόν, αν έχω τη χάρη σου, φανέρωσέ μου την πορεία σου, ώστε να σε γνωρίσω και να βρω τη χάρη σου».⁴²

Το να Τον γνωρίζουμε σημαίνει να βρούμε τη χάρη Του, να είμαστε η προτίμησή Του. «Ο άγγελος της είπε: “Μην φοβάσαι, Μαρία, ο Θεός σου έδωσε τη χάρη Του”».⁴³ Η πρωτοβουλία που παίρνει ο Θεός είναι η προτίμηση, αυτό είναι που δίνει τη δυνατότητα να Τον γνωρίσουμε και να γνωριστούμε, όχι μια ικανότητα του ανθρώπου. Ο καθένας από μας, το πρόσωπο του καθένα από μας «είναι» αυτή η προτίμηση, αυτή η απόλυτα μοναδική χειρονομία προτίμησης. Όπως διαβεβαιώνει ο von Balthasar: «Η αγάπη που μου δίνει ο Θεός με κάνει να είμαι αυτό που είμαι στον υπέρτατο βαθμό

⁴⁰ H.U. von Balthasar-L. Giussani, *L'impegno del cristiano nel mondo*, Jaca Book, Μιλάνο 2017.

⁴¹ H.U. von Balthasar, «Significato dell'antica alleanza», στο *ό.π.*, σ. 31.

⁴² Εξ' 33,12-13.

⁴³ Ακ 1,30.

αλήθειας και οριστικότητας: η αγάπη Του ορίζει το Εγώ που ο Θεός θέλει να δει εμπρός Του, που θέλει να έχει για τον εαυτό Του και να λάβει. Η αγάπη που επιλέγει καθιστά ανεπανάληπτο πρόσωπο το αόριστο “Υποκείμενο” ή “Ατομο” που ο άνθρωπος θα ήταν από μόνος του. Ο Θεός είναι απόλυτα μοναδικός και ενώ μου προσφέρει την αγάπη Του που επιλέγει, σ’ αυτό το πλαίσιο καθιστά μοναδικό και εμένα». ⁴⁴ Τι εντύπωση μας προκαλεί το να ακούμε αυτά τα πράγματα!

«Η ελεύθερη επιλογή και πρωτοβουλία του Θεού παραμένουν [λοιπόν] ο έμπρακτος τρόπος με τον οποίο η χάρη εμφανίζεται μεταξύ των ανθρώπων. Θα μπορούσε να πιστεύει κανείς ότι αυτή η αναιτιολόγητη, επικρατής δράση του Θεού σηματοδοτεί μια αυθαίρετη κυρίαρχη εξουσία, με αποτέλεσμα να καταντά τον άνθρωπο υπηρέτη καταδικασμένο αποκλειστικά στην υπακοή· όμως, η ελεύθερη επιλογή δεν είναι προπάντων απόδειξη δύναμης, μα αγάπης». Ο σκοπός της χάρις Του δεν είναι να καταστήσει τον άνθρωπο σκλάβο μιας νέας εξουσίας: ο σκοπός της χάρις Του είναι η απελευθέρωσή του. «Η δράση του Θεού είναι η απελευθέρωσή μου. Το γεγονός ότι Εκείνος με απελευθέρωσε από τη δουλεία της Αιγύπτου δεν δύναται να έχει ως σκοπό να με οδηγήσει σε μια νέα δουλεία, κάτω από την υποταγή του Γιαχβέ: ο μοναδικός σκοπός Του είναι να με οδηγήσει, διά της ακολουθίας του ελεύθερου Θεού, [...] στην ελευθερία μου. Το θεμέλιο της εκλογής είναι το εξής: η ελευθερία του Θεού πρέπει να συμπίπτει με τον σκοπό της εκλογής, δηλαδή με τη συμμετοχή στην ίδια ελευθερία του Θεού». ⁴⁵

Πώς μπορεί ο άνθρωπος –δηλαδή ο καθένας από μας– να επαληθεύσει αν αυτά τα λόγια λέγονται στην τύχη ή αν ισχύει πραγματικά ότι ο σκοπός της πρωτοβουλίας του Θεού είναι η απελευθέρωσή του; Η απάντηση σ’ αυτό το ερώτημα χαρακτηρίζει τη φανέρωση του Θεού στην ιστορία: η επαλήθευση της υπόσχεσης της απελευθέρωσης εκ μέρους του Θεού είναι η συμμετοχή μας στην ίδια ελευθερία του Θεού. Εγώ ξέρω ότι γνωρίζω το Θεό γιατί με καθιστά ελεύθερο. Αλλά υπό έναν όρο: να Τον υποδεχτώ. Χρειάζεται να απαντήσω, να υποδεχτώ την προτίμησή Του, διότι η απελευθέρωσή μου δεν δύναται να επέλθει χωρίς εμένα. Για να με απελευθερώσει ο Θεός χρειάζεται την ελευθερία μου. «Αν το γεγονός της επιλογής Του

⁴⁴ H.U. von Balthasar, «Significato dell’antica alleanza», στο *ό.π.*, σ. 38.

⁴⁵ *Ο.π.*, σ. 32.

είναι προπάντων τέτοια απύθμενη αγάπη, η απάντηση που περιμένει ο Θεός, ή που μάλλον χρειάζεται, είναι [...] ένα “ναι” εκ μέρους μου που ακολουθεί και υπακούει με ευπείθεια και διαθεσιμότητα, [...] από ευγνώμονα ανταπόδοση αγάπης». Και ο λαός θα μπορεί να δει την εκπλήρωση της υπόσχεσης μόνο αν θα υποδεχτεί την επιλογή: «Ο Θεός θα οδηγήσει το λαό έξω από την Αίγυπτο, θα τον βοηθήσει να διαπεράσει τη θάλασσα, θα πνίξει τους διώκτες, θα τον θρέψει και, ως εκ θαύματος, θα καταλαγιάσει τη δίψα του στην έρημο. Θα περάσει ως νέφος φωτιάς και καπνού για να του σημαδέψει τους ενδιάμεσους σταθμούς: ο λαός θα πρέπει να καταυλιστεί στο σημείο όπου θα σταματήσει το νέφος, την ίδια κιόλας στιγμή· όταν θα τεθεί σε κίνηση, θα πρέπει να βγάλει τις τέντες και να συνεχίσει ακολουθώντας πάντοτε το Θεό». Είναι ασύλληπτο να μπορούν να ανατραπούν οι δύο παράγοντες κάποια στιγμή, και «το Ισραήλ να γίνει οδηγός και ο Θεός να ακολουθά πίσω από το λαό. Η ευπείθεια και ο συντονισμός με τους δρόμους του Θεού, που εκπληρώνει την επιλογή, αποτελούν τα πρώτα χαρίσματα που απαιτούνται από το Ισραήλ. [...] Όλη η υπακοή είναι διαπαιδαγώγηση σ’ αυτή την ελευθερία. Η διαβεβαίωση: “Να είστε άγιοι όπως Εγώ είμαι άγιος”, αν την κατανοούμε σωστά, σημαίνει: “Να είστε ελεύθεροι όπως Εγώ είμαι ελεύθερος». Ως εκ τούτου, το να είμαστε άγιοι ή ελεύθεροι συνεπάγεται «να εναποθέτουμε ελεύθερα την εμπιστοσύνη μας στην ελευθερία του Θεού».⁴⁶ Είναι ο όρος που ζητά ο Κύριος προκειμένου να είμαστε πραγματικά ελεύθεροι.

Ωστόσο, παρατηρεί ο von Balthasar, αυτό προϋποθέτει η αρχή να μην μπορεί να γίνει «ποτέ παρελθόν». Η αρχή είναι «η πηγή από την οποία δεν γίνεται ποτέ να απομακρυνθούμε. Ακόμα και μετά, μόλις μετά, όταν ήδη θα υπάρχουν οι συνέπειες, το προαπαιτούμενο δεν θα μπορεί να λησμονηθεί ούτε μια στιγμή. Η ελευθερία μας είναι αχώριστη από την απελευθέρωσή μας».⁴⁷

Η ελευθερία είναι αδιάσπαστη από τη συνεχή μας απελευθέρωση, χθες όπως σήμερα: «Φίλατε Καρόν, έρχομαι από μια περίπλοκη περίοδο. Υπήρξε μια στιγμή που σκέφτηκα ότι το να ακολουθώ το Χριστό ήταν άχρηστο πια και απομακρύνθηκα, αναλογιζόμενη πως κατά βάθος δεν θα άλλαζε τίποτα. Ύστερα όμως άρχισα να ζω

⁴⁶ Ο.π., σσ. 32-33.

⁴⁷ Ο.π., σ. 33.

άσχημα, όλα ήταν ανεπαρκή. Το θέμα δεν ήταν ότι δεν αντιλαμβάνομαι όλη τη θλίψη μου και δυσφορία μου, αλλά φοβόμουν να το παραδεχτώ. Φοβόμουν να παραδεχτώ ότι κατά βάθος χρειάζομαι μονάχα να Τον αισθάνομαι παρόντα στη ζωή μου, Τον χρειάζομαι για να δεχτώ περιστάσεις που πρέπει απλώς να υποδεχτούμε. Δεν σου μιλώ για μια παθητική αποδοχή της πραγματικότητας. Σου μιλώ για έναν καινούριο τρόπο να αντιμετωπίζω τις νέες περιστάσεις. Έτσι υπέκυψα, επέστρεψα και άρχισα να ζω εκ νέου. Αν λείπει αυτή η συντροφιά, αν λείπει ο παρών Χριστός, είναι αδύνατο να ζούμε». Αν είμαστε αποχωρισμένοι από Αυτόν, η ζωή μας καταστρέφεται.

Τη στιγμή που παίρνουμε στα χέρια μας την ελευθερία, λησμονώντας ότι μας χαρίζεται κάθε στιγμή, εμείς τη χάνουμε γιατί είναι αδιάσπαστη από το γεγονός ότι απελευθερωθήκαμε. Αυτό είναι που δεν πρέπει ποτέ να λησμονούμε. «Όταν ο Κύριος, ο Θεός σας, θα σας φέρει στη χώρα που υποσχέθηκε με όρκο στους προγόνους σας, [...] προσέξτε να μην ξεχάσετε τον Κύριο, που σας έβγαλε από την Αίγυπτο, τον τόπο της δουλείας».⁴⁸ Όλη η διαπαιδαγωγική πρόθεση του Θεού είναι ακριβώς να οδηγήσει το λαό σ' αυτή την επίγνωση: η ελευθερία μας είναι αδιάσπαστη από την ακατάπαυστη απελευθέρωσή μας: συνεπώς, ποτέ δεν γίνεται να απομακρυνθούμε από εκείνη την πηγή, που είναι η δράση Του, η προτίμησή Του, η παρουσία Του. Πώς θα άλλαζαν τα πάντα αν το συνειδητοποιούσαμε!

Εάν δεν αντιληφθούμε τη μέθοδο του Θεού, αν δεν αναγνωρίσουμε τη σχέση ανάμεσα στη δική μας εμπειρία ελευθερίας και την πρωτοβουλία Του, θα μετακινηθούμε αναπόφευκτα από την πηγή. Πώς; Με το να τη θεωρούμε δεδομένη και να τη χειριστούμε ως κάτι που μας είναι ήδη γνωστό. Τι χρήση έχει όμως το ήδη γνωστό εμπρός στις περιστάσεις που μας σφυροκοπούν; Αντιλαμβάνομαστε όμως ότι ο πειρασμός του Καντ αφορά και εμάς: τείνουμε να απομακρυνθούμε από την πηγή, περιορίζοντας τη χριστιανική ζωή σε κρυσταλλικό δόγμα ή ηθική.⁴⁹ Αλλά η χριστιανική ζωή είναι πάντα

⁴⁸ Δτ 6,10-12.

⁴⁹ «Πράγματι, μπορούμε να πιστεύουμε κάλλιστα ότι αν το Ευαγγέλιο δεν είχε διδάξει πρώτα τους συμπαντικούς ηθικούς νόμους στην ακεραιότητά τους, η λογική δεν θα τους γνώριζε στην ολότητά τους, παρόλο που τώρα, *εφόσον ήδη υπάρχουν*, ο καθένας δύναται να είναι πεπεισμένος για την αξία και ορθότητά τους μονάχα μέσω της λογικής» (I. Kant, «Επιστολή στον F.H. Jacobi, 30 Αυγούστου 1789», στο Id., *Questioni di confine*, Marietti 1820, Γένοβα 1990, σ. 105).

ένα ανιδιοτελές, ελεύθερο δώρο του Θεού για μας, που πηγάζει πάντοτε εκ νέου από την παρούσα πρωτοβουλία Του, από την παρούσα παρουσία Του· το να απομακρυνθούμε από την πηγή, καταντώντας τη αυτό που έχουμε εμείς στο μυαλό, ταυτίζοντάς την με τις ερμηνείες μας, σημαίνει –θέλοντας και μη– να επιστρέψουμε στη δουλεία. Γι' αυτό, όπως λέγαμε χθες παραθέτοντας τον don Τζιουσάνι, το βασικό λάθος είναι να θεωρούμε προεξοφλημένη την πίστη, να θεωρούμε δεδομένο το πηγαίο στοιχείο όλης της καινοτομίας που βιώνουμε στη ζωή.

Σ' αυτό τον πειρασμό υποκύπτει αδιάλειπτα και ο λαός του Ισραήλ. Αντί να υποδεχτεί το Θεό που πράττει στο παρόν και να ακολουθεί την ένδειξη Του, αποφασίζει να δράσει από μόνος του. Είναι μια παρηγορία να βλέπουμε ότι ο λαός Ισραήλ, ακριβώς όπως εμείς, αναγκάστηκε να μάθει, ένα βήμα μετά το άλλο, καταπέφτοντας συνεχώς, τη μέθοδο του Θεού. Είναι πολύ διαφωτιστική η περίπτωση του βασιλιά Σαούλ. Αφού διακατεχόταν ολότελα από το φόβο της επικείμενης νίκης των Φιλισταίων, αποφασίζει να μην περιμένει τον προφήτη Σαμουήλ, όπως του είχε διατάξει ο Θεός, και προσφέρει ο ίδιος τη θυσία. Η κατάσταση επείγει, οι εχθροί είναι στα πρόθυρα να εξολοθρεύσουν τον λαό, γι' αυτό και προχωρεί! Μόλις καταφθάνει, ο Σαμουήλ επιπλήττει τον Σαούλ: «Φέρθηκες ανόητα γιατί δεν τήρησες τις εντολές που σου έδωσε ο Κύριος, ο Θεός σου».⁵⁰ Ο Σαούλ δεν κατάλαβε. Βασιζόμενος στη δική του ανάλυση της κατάστασης, νόμιζε πως είχε κατανοήσει το νόημα της εντολής του Κυρίου, αλλά είχε λησμονήσει ότι ο πρωταγωνιστής ήταν ένας Άλλος. Τον Θεό, πράγματι, δεν τον ενδιέφερε η θυσία, αλλά ο λαός να αρχίζει να κατανοεί και να Τον εμπιστεύεται.

Αυτό είναι το κριτήριο που μας επιτρέπει να επαληθεύσουμε αν ο λαός Ισραήλ ξεκινά από το γεγονός που του συνέβη –την προτίμηση του Θεού, την πρωτοβουλία Του απέναντι στο λαό– ή από μια εντύπωση των πραγμάτων: πώς αντιμετωπίζει την πραγματικότητα. Η ιστορία του λαού Ισραήλ, σε πολλές περιστάσεις, αποκαλύπτει ότι η αλαζονεία των Ισραηλιτών να χαράζουν από μόνοι τους το δρόμο προς την ελευθερία τους επανέφερε τελικά στη δουλεία. Αυτό ισχύει και για μας. Η επαλήθευση είναι άμεση και μπορούμε να τη βιώσουμε στο πετσί μας: το να απαιτούμε να αποκτούμε την ελευθερία

⁵⁰ 1Σαμ 13,13.

βασιζόμενοι στις εντυπώσεις μας ή κρίσεις μας, μας οδηγεί πάντα σε κάποια μορφή δουλείας.⁵¹

2. «Από αυτά τα γεγονότα θα ξέρεις ότι εγώ είμαι ο Κύριος»

Με ποιον τρόπο ο Κύριος γίνεται γνωστός στο λαό Του μέχρι το σημείο να εισχωρεί στα σπλάγχνα του λαού και να του γίνει οικείο; Μέσα από μια πολύ συγκεκριμένη μέθοδο: μια διαρκή πρωτοβουλία στην ιστορία που έχει ως στόχο να γνωστοποιήσει ποιος είναι Εκείνος, όχι υπό τους όρους ενός θεωρητικού ορισμού, αλλά ως πραγματική Παρουσία που φροντίζει το λαό Του. Εντυπωσιάζει το πώς η Αγία Γραφή συνδυάζει την εμπειρία του λαού Ισραήλ με τη γνωριμία του Θεού. Καμία αφαίρεση, κανένας κρυσταλλισμός σε δόγμα, αλλά μια υπόσχεση που γίνεται ιστορική πραγματικότητα. Πρόκειται για μια γνήσια, επαληθευμένη εμπειρία, καθότι η εμπειρία δεν είναι τέτοια αν δεν αναγνωρίζει την πηγή που την καθιστά εφικτή.

Ο Θεός απευθύνεται στον Μωυσή: «Πες στους Ισραηλίτες: “Εγώ είμαι ο Κύριος!”». Από τι μπορούν να Τον δουν, πώς μπορούν να Τον αναγνωρίσουν; Ιδού η απάντηση: «Θα σας απαλλάξω από το βάρος της δουλείας που σας έχουν επιβάλει οι Αιγύπτιοι, θα σας λυτρώσω από την καταπίεσή τους. Θα σας ελευθερώσω με τη μεγάλη μου δύναμη και επιβάλλοντάς τους βαριές ποινές. Θα σας κάνω λαό μου και θα είμαι ο Θεός σας· [Έτσι] θα μάθετε ότι είμαι εγώ, ο Κύριος ο Θεός σας, που σας απάλλαξα από την καταδυνάστευση της Αιγύπτου. Θα σας φέρω στη χώρα που υποσχέθηκα με όρκο να τη δώσω στον Αβραάμ, στον Ισαάκ και στον Ιακώβ. Σ’ εσάς θα τη δώσω για ιδιοκτησία σας. Εγώ είμαι ο Κύριος!»⁵² Με την εκπλήρωση της υπόσχεσης ο λαός επαληθεύει ποιος είναι πραγματικά ο Θεός: «Εγώ είμαι ο Κύριος, ο Θεός σου, που σ’ έβγαλα από την Αίγυπτο, τον τόπο της δουλείας».⁵³

Αυτό έμαθε το Ισραήλ από εμπειρία και οφείλει να το διαφυλάξει. Ο Θεός, πράγματι, καλεί κάθε πρόσωπο του λαού να «στερεώσει στη μνήμη [...] τις ενδείξεις που άφησα ανάμεσά τους: έτσι θα ξέρετε ότι εγώ είμαι ο Κύριος!».⁵⁴ Αυτή η δράση του Θεού θα μπορεί να

⁵¹ Πρβ. H.U. von Balthasar, «Significato dell’antica Alleanza», στο *ό.π.*, σσ. 33-34.

⁵² Εξ 6,6-8.

⁵³ Ατ 5,6.

⁵⁴ Εξ 10,2.

καθορίζει την ενέργεια του καθενός, όλου του λαού και να αποτελεί το σημείο αφετηρίας της αντιμετώπισης της πραγματικότητας, μόνο αν κρίνεται, αναγνωρίζεται και διατηρείται ζωντανή στη μνήμη. Πράγματι, όλη η ηθική, όλος ο τρόπος να στεκόμαστε εμπρός στην πραγματικότητα, «πηγάξει απαραίτητως από το θρησκευτικό υπόβαθρο», δηλαδή από αυτή τη δράση του Θεού. Διότι «δεν είναι η σχέση μου με το Θεό, αλλά η σχέση του Θεού με μένα. Η σωτήρια δράση Του εδραιώνει τα πάντα, και αυτό το παν συμπεριλαμβάνει ταυτόχρονα εμένα και το λαό μου».⁵⁵

Επομένως, η ελευθερία του λαού εκφράζεται με μια απάντηση που πηγάζει πάντοτε ενώπιον της πρωτοβουλίας του Θεού και στην οποία βρίσκει την πηγή της: «Εφόσον Εγώ είμαι ο Κύριος, που σας έβγαλα από την Αίγυπτο για να είμαι ο Θεός σας, πρέπει λοιπόν να είστε άγιοι, επειδή Εγώ είμαι άγιος».⁵⁶ Ένα κάλεσμα που σημαίνει –όπως μας ενθύμιζε ο von Balthasar–: «Να είστε ελεύθεροι όπως Εγώ είμαι ελεύθερος». Δοθέντος ότι ο Θεός αποδείχθηκε τόσο αληθινός, πραγματικός, καθοριστικός μέχρι το σημείο να εκπληρώσει τη δική Του υπόσχεση απελευθέρωσης, οι Ισραηλίτες απαλλάχθηκαν από την ειδωλολατρεία και μπορούν να είναι ελεύθεροι: «Μην προσκυνάτε τα είδωλα», δεν τα χρειάζεστε, «μην φτιάχνετε θεούς από λιωμένο μέταλλο. Εγώ είμαι ο Κύριος, ο Θεός σας».⁵⁷

Ένα άλλο σημείο δεν πρέπει επίσης να μας διαφύγει: η γνωριμία του Θεού δεν πραγματοποιείται παρόλη την εξέγερση του λαού, αλλά περνώντας διαμέσου αυτής. Ο Θεός γίνεται γνωστός απαντώντας ακριβώς στην εξέγερση και στη λήθη, όπως συνέβη μπροστά στα παράπονα του Ισραήλ. Ο Θεός χρησιμοποιεί αυτή την ευκαιρία για να προκαλέσει τον λαό Του με μια νέα πρωτοβουλία: «Άκουσα τα παράπονα των Ισραηλιτών. Πες τους [λέει στον Μωυσή], λοιπόν, ότι το βράδυ θα φάνε κρέας και το πρωί θα χορτάσουν ψωμί. Έτσι θα μάθουν ότι εγώ είμαι ο Κύριος».⁵⁸ Είναι ο συστηματικός τρόπος μέσω του οποίου ο Θεός γίνεται γνωστός στο λαό Του. Από αυτό «θα γνωρίζουν ότι Εγώ είμαι ο Κύριος, ο Θεός τους, που τους έβγαλα από

⁵⁵ H.U. von Balthasar, «Significato dell'antica Alleanza», στο *ό.π.*, σ.38.

⁵⁶ *Λευ.* 11,45.

⁵⁷ *Λευ.* 19,4.

⁵⁸ *Εξ* 16,12.

την Αίγυπτο». Και αμέσως μετά προσθέτει: «Για να κατοικήσω ανάμεσά τους, Εγώ που είμαι ο Κύριος, ο Θεός τους».⁵⁹

Ο στόχος, δηλαδή, είναι να γίνει οικεία η παρουσία Του –«να κατοικήσω ανάμεσά τους»–, διότι μόνο η σταδιακή γνωριμία του Θεού και μια όλο και μεγαλύτερη βεβαιότητα της παρουσίας Του θα τους επιτρέψουν να αντιμετωπίσουν τις περιστάσεις δίχως φόβο: «Εφόσον Εγώ είμαι ο Κύριος, [...] σου λέω: “Μην φοβάσαι”». ⁶⁰ Ωστόσο, ένας άνθρωπος δεν παύει να μην φοβάται μόνο γιατί κάποιος του λέει: «Μην φοβάσαι!». Είναι απαραίτητο αυτή η παρουσία να εισχώρησε στα κατάβαθα του Εγώ του και πρέπει να πρόκειται για μια παρουσία που αποδείχθηκε αξιόπιστη μέσα σε μια ιστορία. Πράγματι, μόνο μια βιωμένη ιστορία δύναται να αποτελεί την κατάλληλη βάση για την εμπιστοσύνη. Όλα αυτά που ο Θεός έπραξε και πράττει είναι «για να ξέρεις ότι Εγώ είμαι ο Κύριος» και να μπορείς να Τον εμπιστευτείς. Ειδήλλως, είναι μόνο λόγια στον αέρα.

Χάρη σε μια αδιάλειπτη επαλήθευση, ο λαός γνωρίζει όλο και περισσότερο ποιος είναι ο Κύριός του: «Θα σου δώσω μυστικούς θησαυρούς / και κρυμμένα πλούτη / για να γνωρίσεις ότι Εγώ είμαι ο Κύριος, / Θεός του Ισραήλ, και σε καλώ με το όνομά σου».⁶¹ Ο Θεός χαρίζει πλούτη και θησαυρούς στο λαό Του ώστε αυτός να γνωρίζει ότι Εκείνος είναι ο Κύριος, ώστε να μπορεί να Τον γνωρίσει όλο περισσότερο γι' αυτό που είναι και να Του γίνει οικείος, παραδιδόμενος σε Εκείνον γεμάτος εμπιστοσύνη. Εξάλλου, είναι ακριβώς η οικειότητα με το Θεό αυτό που δίνει τη δυνατότητα να ανακαλύπτουν, σε βαθύτερο βαθμό, καινούρια πράγματα □ που είναι άγνωστα για τους περισσότερους □ στη σχέση με την πραγματικότητα.

Δυστυχώς, ο Ισραηλινός λαός συχνά δεν κατανοεί, αποβαίνει τυφλός και ανόητος. Όπως λέει η αναλογία που χρησιμοποιεί ο Κύριος: «Το βόδι γνωρίζει τον αφέντη του / και το γαϊδούρι ξέρει το παχί εκείνου που το ορίζει, / μα το Ισραήλ δεν ξέρει, / ο λαός μου τίποτα δεν κατανοεί».⁶² Ο λαός Ισραήλ δεν κατανοεί, σφίγγεται διαρκώς μέσα στην αλαζονεία του και υποκύπτει στον πειρασμό να κάνει του κεφαλιού του. Ο Θεός γνωρίζει πάρα πολύ καλά τα

⁵⁹ Εξ 29,46.

⁶⁰ Ησ 41,13.

⁶¹ Ησ 45,3.

⁶² Ησ 1,3.

πλάσματά Του και ξέρει ότι αν η δράση Του και η πρωτοβουλία Του δεν θα καταφθάσουν στην καρδιά, θα μείνουν έξω από τον άνθρωπο και αυτός, ως αποτέλεσμα, δεν θα Τον γνωρίσει από εμπειρία – μια εμπειρία ενδόμυχη, προσωπική, βαθιά, που να μην μπορεί να εξαλειφθεί πια, που να φτάνει έως το σημείο να καθορίζει τον τρόπο του να ζει το πραγματικό. Γι’ αυτό, για να αντιμετωπίσει αυτό το εμπόδιο παίρνει μια νέα πρωτοβουλία: «Θα τους δώσω μια καρδιά για να με γνωρίσουν, γιατί Εγώ είμαι ο Κύριος· αν θα επιστρέψουν σ’ εμένα με όλη τους την καρδιά, θα γίνουν ο λαός μου και Εγώ θα είμαι ο Θεός τους».⁶³ Έτσι, «θα αναγνωρίσουν ότι Εγώ είμαι ο Κύριος, ο Θεός τους. Θα τους δώσω μια καρδιά και αυτιά για να ακούσουν».⁶⁴

Ο Θεός θα συνάψει καινούρια διαθήκη με τον λαό Του που να φτάσει μέχρι την καρδιά: «Και να ποια θα είναι η νέα διαθήκη που θα κάνω με το λαό Ισραήλ –όραμα του Κυρίου–: μετά τις μέρες εκείνες, θα βάλω το νόμο μου μέσα στη συνείδησή τους και θα τον γράψω στις καρδιές τους».⁶⁵ «Θα σας δώσω καινούρια καρδιά και θα βάλω μέσα σας νέο πνεύμα»,⁶⁶ μια καρδιά που να αφήνεται να καταληφθεί και να καθοριστεί από την παρουσία Του.

Οι Ισραηλίτες θα μπορούν να αναγνωρίσουν τον νεωτερισμό αυτής της νέας διαθήκης από την καινοτομία των καρπών της, με βάση τη μέθοδο με την οποία ο Θεός τους διαπαιδαγώγησε να Τον αναγνωρίσουν ως παρόντα· μέσω αυτών θα ξέρουν ποιος είναι ο Κύριος. «Τότε θα κάνω τους Ισραηλίτες δυνατούς και εσένα θα σε κάνω ικανό να μιλάς ελεύθερα ανάμεσά τους, ώστε να μάθουν ότι εγώ είμαι ο Κύριος».⁶⁷ «Θα ανοίξω τους τάφους σας και θα σας βγάλω από αυτούς, λαέ μου, και θα σας φέρω στη χώρα του Ισραήλ. Και όταν το κάνω αυτό θα μάθετε ότι εγώ είμαι ο Κύριος»,⁶⁸ ώστε να μην ζείτε πια τις περιστάσεις σαν να ήσασταν σε έναν τάφο.

Ο Θεός παίρνει μια καινούρια πρωτοβουλία για να καταργήσει την τυπικότητα με την οποία ο λαός έρχεται σε σχέση με Αυτόν. «Λέει ο Κύριος: “Ο λαός αυτός με το στόμα του με πλησιάζει και με τα χείλη του με τιμάει, ενώ η καρδιά του βρίσκεται μακριά από μένα· με

⁶³ *Ιερ* 24,7.

⁶⁴ *Βαφ* 2,31.

⁶⁵ *Ιερ*, 31,31-33.

⁶⁶ *Ιεζ* 36,26.

⁶⁷ *Ιεζ* 29,21.

⁶⁸ *Ιεζ* 37,11-13.

σέβονται σύμφωνα με ανθρώπινες εντολές που έχουν μάθει. Γι' αυτό θα συνεχίσω να κάνω στο λαό αυτόν έργα θαυμαστά, ώστε η σοφία των σοφών του να χαθεί και η σύνεση των συνετών του να εξαφανιστεί». ⁶⁹ Αν η σχέση με το Θεό είναι τυπική –με το στόμα και τα χείλη–, ο λαός δεν γνωρίζει τον Κύριο· η καρδιά του, που είναι το όργανο της γνωριμίας και της προσχώρησης, είναι μακριά από Αυτόν, η σχέση με Αυτόν περιορίζεται σε ανθρώπινα σχήματα. Συγκλονιστικό! Όμως, τούτο δεν σταματά τον Κύριο, που ξαναπαίρνει την πρωτοβουλία –«Θα συνεχίσω να κάνω στο λαό αυτόν έργα θαυμαστά»–, έτσι ώστε το Ισραήλ να εκπλαγεί εκ νέου, να Τον γνωρίσει πραγματικά και να μπορεί να Τον εμπιστευτεί. Η οδός δεν θα είναι εκείνη των «σοφών» και των «συνετών»: «Θα χαθεί η σοφία των σοφών και θα εξαφανιστεί η σύνεση των συνετών».

Είμαστε στην αυγή μιας καινούριας ημέρας.

3. «Ριζικοποίηση» της αφοσίωσης του Θεού στον άνθρωπο»

Τι έκανε ο Θεός για να μας βοηθήσει να νικήσουμε την τυπικότητα, αυτή την απομάκρυνση που κρατά δεσμευμένη την καρδιά μας και στην οποία συχνά εμπίπτουμε; Τι έκανε για να καταστήσει ευκολότερη τη γνωριμία με Αυτόν; Πήρε μια τολμηρή πρωτοβουλία: προσέγγισε τον άνθρωπο μέχρι που έγινε ο Ίδιος άνθρωπος. Είναι το γεγονός της ενσάρκωσης. Μέσω του Ιησού, ο Θεός έγινε «μια συναισθηματικά ελκυστική παρουσία», ⁷⁰ που προκαλεί την καρδιά μας όπως κανένας άλλος. Για τον άνθρωπο είναι αρκετό να υποκύψει στη θριαμβευτική ελκυστικότητα του προσώπου Του. Όπως συμβαίνει στον ερωτευμένο: είναι η θελκτική παρουσία του αγαπημένου προσώπου αυτό που εγείρει εντός του όλη τη συναισθηματική του ενέργεια· του αρκεί να υποκύψει στη γοητεία της κοπέλας που έχει μπροστά του. Να λοιπόν γιατί οι μαθητές Του προσκολλήθηκαν αμέσως στον Ιησού. Και όσο περισσότερο έμεναν μαζί Του, τόσο περισσότερο έδεναν με Εκείνον. Αλλά η δική τους «δεν ήταν συναισθηματική προσκόλληση», μας είπε πάντοτε ο δον Τζιουσάνι, «δεν ήταν συγκινητικό φαινόμενο». Ήταν «μια κρίση

⁶⁹ *Ησ* 29,13-14.

⁷⁰ L. Giussani, *L'autocoscienza del cosmo*, Bur, Μιλάνο 2000, σ. 247.

εκτίμησης [...], ένας θαυμασμός εκτίμησης»,⁷¹ αυτό που τους προσκολλούσε.

«Ο Ιησούς ήταν ένας άνθρωπος όπως όλοι οι άλλοι, ήταν δηλαδή ένας άνθρωπος που δεν μπορούσε να εξαιρεθεί από τον ορισμό του ανθρώπου· όμως, εκείνος ο άνθρωπος είτε για τον εαυτό του πράγματα που οι άλλοι δεν έλεγαν, μιλούσε και έπραττε με τρόπο διαφορετικό από τους άλλους. Ένδειξη όλων των ενδείξεων. Την πραγματικότητα Του, άπαξ και τη γνώριζαν οι άνθρωποι που είχαν διακατεχτεί από την “απαιτητική” Παρουσία Του, την αισθάνονταν, την κοιτούσαν και τη μεταχειρίζονταν ως ένδειξη μιας άλλης πραγματικότητας, που καλούσε προς κάτι άλλο. Όπως φαίνεται ξεκάθαρα στο Ευαγγέλιο του Ιωάννη, ο Ιησούς δεν θεωρούσε την ελκυστικότητα Του πάνω στους άλλους ως μια υπέρτατη αναφορά στον εαυτό Του, μα στον Πατέρα: η ελκυστικότητα περνούσε από τον Ιησού ώστε να οδηγήσει στον Πατέρα».⁷² Είναι αυτός ο τρόπος με τον οποίο ο Θεός έγινε γνωστός και συνεχίζει να γίνεται γνωστός. Ο Ιησούς το δήλωσε συνοπτικά: «Πιστέψτε με: εγώ είμαι αχώριστος από τον Πατέρα, κι ο Πατέρας από μένα· αν πάλι δεν πιστεύετε στο λόγο μου, πιστέψτε εξαιτίας των ίδιων των έργων».⁷³

Ο Ιησούς εισέρχεται σ’ εκείνη την ιστορία σωτηρίας στην οποία ο λαός έμαθε από το Θεό να αναγνωρίζει, μέσω των έργων Του, ότι Αυτός είναι ο Κύριος. Ο μεγάλος εξηγητής Schlier αποσαφηνίζει γιατί αυτή η αναγνώριση δεν είναι μηχανική, ακόμα και με την καινούρια, ανήκουστη προσέγγιση του Θεού στον άνθρωπο διά του Ιησού: «Οι θαυμάσιες ενέργειες του Ιησού, στις οποίες φανερώνονται τα έργα του Θεού, αποτελούν “σημάδια” στα οποία το επεισόδιο παραπέμπει σε κάτι άλλο που το υπερβαίνει και στο οποίο, ταυτόχρονα, επέρχεται αποκάλυψη και απόκρυψη· έτσι, τα σημάδια αυτά μπορούν να αναγνωριστούν μόνο από αυτούς που κατανοούν τον εκδηλωτικό τους χαρακτήρα, δηλαδή από αυτούς που συλλαμβάνουν τη δόξα του Θεού που φανερώνεται μέσα από αυτά τα έργα. Με αυτόν τον τρόπο το πλήθος, που ο Ιησούς έθρεψε ως εκ θαύματος, αναγνώρισε στο πρόσωπο του Χριστού τον “προφήτη” που “πρέπει να έρθει στον κόσμο” (Ιω 6,14) και γι’ αυτό θέλει να τον “κάνει βασιλιά”. Αλλά ο Χριστός ομιλεί για το πλήθος λέγοντας: “Σας βεβαιώνω πως ψάχνετε

⁷¹ L. Giussani, *L'attrattiva Gesù*, ό.π., ΙΧ.

⁷² L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, Marietti 1820, Γένοβα 1999, σ. 129.

⁷³ *Ιω* 14,11.

να με βρείτε όχι επειδή είδατε θαυμαστά από το Θεό σημάδια, αλλά επειδή φάγατε τα ψωμιά και χορτάσατε” (Ιω 6,26). Εκείνοι, που είδαν με τα μάτια τους το σημάδι (=τη θαυματουργή ενέργεια του Χριστού), δεν το αναγνώρισαν ως σημάδι, δηλαδή ως αναφορά σε πολύ διαφορετικό κορεσμό και πολύ διαφορετικό ψωμί.⁷⁴ Δεν ήταν αρκετό να βλέπουν το Χριστό να επιτελεί ένα θαύμα για να καταλάβουν, όπως συμβαίνει πολλές φορές και σ’ εμάς.

Με σκοπό να μας δώσει να καταλάβουμε, ο ίδιος ο Ιησούς μας προσφέρει το αληθινό και πλήρες νόημα των ενεργειών Του. Πράγματι, γράφει ο Schlier: «Τα έργα του Χριστού, μιας και είναι θαύματα, δηλαδή σημάδια, είναι στενά συνυφασμένα με τα λόγια του ίδιου του Χριστού. [...] Το θαύμα εκβάλλει στο λόγο. Ο λόγος θέτει τις ρίζες του στο θαύμα. [...] Είτε τα λόγια είτε τα θαύματα είναι “μαρτυρίες”. [...] Και για τα δύο, για τα έργα και τα λόγια του Χριστού, λένε πως φανερώνονται (Ιω 2,11· 9,3· 17,6)». Τι; Ο ίδιος ο Χριστός. «Με τα λόγια και τα θαύματα ο Χριστός φανερώνει, κατά βάθος, τον ίδιο τον εαυτό Του. Τα λόγια Του και τα έργα Του αποτελούν φανέρωση του εαυτού Του. [...] “Τα έργα που επιτελώ στο όνομα του Πατέρα μου, αυτά μαρτυρούν για μένα” (Ιω 10,25· πρβ. 5,36)». Ο Χριστός μαρτυρά τον εαυτό Του, και διαμέσου Αυτού, τον Πατέρα».⁷⁵

Η μαρτυρία του Ιησού φτάνει στην κορύφωσή της μέσα από την αυτοπροσφορά Του στον Πατέρα για τον κόσμο. «Όταν θα έχετε υψώσει τον Υιό του ανθρώπου, τότε θα ξέρετε ότι Εγώ Είμαι». Και εκείνο το «Εγώ είμαι ο Κύριος» –που όπως είδαμε επαναλαμβάνεται τόσες φορές στην Παλαιά Διαθήκη– τώρα το διαβεβαιώνει Ένας Άνθρωπος πάνω στον σταυρό, που προσθέτει: «Δεν κάνω τίποτα από μόνος μου, αλλά μιλάω όπως με δίδαξε ο Πατέρας».⁷⁶ Αυτή είναι η ύψιστη φανέρωση του Κυρίου, μέσω της οποίας μπορούμε να γνωρίσουμε το Θεό με τη βιβλική έννοια του όρου.

Η συμβίωση κατέστησε τον Ιησού τόσο οικείο στους μαθητές, που εν τέλει Τον αναγνωρίζουν. Όταν κάθεται για να γευματίσει μαζί τους στην όχθη της λίμνης, μετά την ανάσταση, ο Ιωάννης σημειώνει στο

⁷⁴ H. Schlier, *Riflessioni sul Nuovo Testamento*, Paideia Editrice, Μπρέσια 1976, σσ. 334-335

⁷⁵ *Ο.π.*, σσ. 335-336

⁷⁶ *Ιω* 8,28.

Ευαγγέλιό του: «Κανείς από τους μαθητές δεν τολμούσε να τον ρωτήσει, “εσύ ποιος είσαι;” γιατί ήξεραν καλά πως είναι ο Κύριος».⁷⁷

Η έσχατη αφοσίωση του Θεού για τον κόσμο φτάνει στην κορύφωσή της μέσω της αυτοπροσφοράς Του έως τον θάνατο. Η ριζικότητα αυτής της αφοσίωσης διαφαίνεται από την ολότελα διαφορετική ελευθερία που η αφοσίωση καθιστά δυνατή. «Από την ολοκληρωτική αγάπη του Θεού για τον άνθρωπο, που πραγματοποιήθηκε διαμέσου του Ιησού, γεννιέται η τελεσίδικη απελευθέρωση για την οποία μας μιλούν ο Ιωάννης και ο Παύλος: “απελευθέρωση όχι μόνο από την πολιτική εξουσία, αλλά από όλες τις κοσμικές δυνάμεις του πεπρωμένου, που μας υποτάσσουν στην αμαρτία, στην αποξένωση από το Θεό, στην ανάγκη για άμυνα, επίθεση, δολοφονία, που μας κάνουν να καταπέφτουμε σ’ αυτό που είναι μάταιο, εφήμερο, και εν τέλει, στον θάνατο”: όλες αυτές οι δυνάμεις “παραλύονται”, “τίθενται εκτός πορείας”, “είναι αδύναμες” μέσα στη δραστική τους δύναμη» χάρη στη δράση και τη νικηφόρα ελκυστικότητα ενός Άλλου. «Και τούτο ήταν δυνατό –συνεχίζει ο von Balthasar– μόνο αν αυτές οι δυνάμεις ξεπερνιούνταν όχι εκ των έξω ή από ψηλά, αλλά εκ των έσω χάρη στο γεγονός ότι ο Θεός, διαμέσου του Χριστού, αυτοπρόσφερε τον εαυτό Του μέχρι τον θάνατο»⁷⁸.

Η νέα προσφερόμενη ελευθερία τονίζει τη διαφορά ανάμεσα στην πολιτική απελευθέρωση από την Αίγυπτο και αυτή την ασύγκριτη απελευθέρωση, πολύ βαθύτερη από την αρχική, διότι αφορά όλες τις δυνάμεις, από εκείνη της αμαρτίας και του εφήμερου έως εκείνη του θανάτου. Είναι αυτό ακριβώς που αποδεικνύει την απεριόριστα διαφορετική γνωριμία στην οποία οδηγούμαστε. Γι’ αυτό ο von Balthasar υπογραμμίζει ότι «η αφοσίωση του Θεού “για μας” δεν έγκειται μόνο σε μια συγχώρεση των αμαρτιών μας που γίνεται εκ των έξω, προς εμάς άγνωστη και αποκλειστικά συμπληρωματική, όπως φαντάζονται κάποιοι το γεγονός της δικαιολόγησης. Μάλλον, αυτή η αφοσίωση μας εγγίζει βαθύτερα στον προσωπικό μας πυρήνα». Μας καθιστά καινούριους! Μας προσδίδει μια «προσωπική αξιοπρέπεια ενώπιον του Θεού».⁷⁹

⁷⁷ *Ιω* 21,12.

⁷⁸ H.U. von Balthasar, «Senso della nuova Alleanza», H.U. von Balthasar-L. Giussani, *L'impegno del cristiano nel mondo*, ό.π., σ. 40.

⁷⁹ *Ο.π.*, σ. 41.

Η καινοτομία αυτής της ελευθερίας από δυνάμεις, αποξενώσεις, αμαρτία και εφήμερο καθίσταται σαφής σε αυτούς που δέχονται να Τον ακολουθήσουν σε μια ανθρώπινη πορεία, μέσα στην οποία γίνεται όλο και πιο ξεκάθαρη η πηγή αυτής της καινοτομίας. Ας αφουγκραστούμε το διήγημα αυτής της νεαρής φίλης μας:

«Άρχισα την πορεία ως κατηχούμενη πέρσι. Φοίτησα στο λύκειο «Sacro Cuore», όπου και κατέληξα εντελώς τυχαία. Μου έμεινε αποτυπωμένη στο μυαλό η πρώτη Πασχαλινή Προσευχή στην οποία έλαβα μέρος. Δεν καταλάβαινα πολλά ακόμα, αλλά ήμουν μαγεμένη από την ομορφιά εκείνων των ανθρώπων που συνάγονταν με έναν διαφορετικό τρόπο. Πώς είναι δυνατόν να συγκεντρωθούν χιλιάδες παιδιών δεκαοκτώ/δεκαεννέα χρονών μπροστά σε έναν ιερέα; Δεν ήταν συναυλία, δεν ήταν αγώνας ποδοσφαίρου, και όμως ήμασταν όλοι εκεί και τα λόγια που άκουγα δεν μου φαίνονταν διόλου μακριά από μένα, ή καλύτερα, εκείνος ο ιερέας μιλούσε για μένα. Εκεί άρχισα να διαισθανθώ το μεγαλείο της συνάντησης που έκανα, δυσκολευόμουν να την ταυτίσω με το Χριστό, αλλά άρχισε να με γοητεύει πολύ. Εκείνα τα χρόνια του λυκείου, ο Ιησούς μου χάρισε ως ανθρώπινο πρόσωπό Του μια μεγάλη φίλη, τη Lucia. Το βλέμμα που καθήλωνε πάνω μου μου υποκινούσε την περιέργεια όλο και περισσότερο. Αφού έφτασα στο πανεπιστήμιο, έψαξα αρχικά κάποιον από το κίνημα, αλλά έπειτα τα εγκατέλειψα όλα. Σκέφτηκα ότι αυτό που είχα συναντήσει δεν ήταν τελικά τόσο αληθινό ή τουλάχιστον δεν ήταν αρκετό για τη ζωή μου, και ότι μπορούσα να ζήσω και χωρίς. Το Φεβρουάριο, ύστερα από ένα ταξίδι στο Άμστερνταμ με τους φίλους μου, γύρισα σπίτι πολύ λυπημένη, αισθανόμουν εντελώς άδεια· θυμάμαι ότι έκλαψα επί μια ολόκληρη εβδομάδα. Εκείνη τη στιγμή επέστρεψα στη Σχολή κοινότητας: έχοντας μέσα μου μια μεγάλη έλλειψη, βρήκα ανθρώπους με τους οποίους μπορούσα να μοιραστώ την ανάγκη μου και σιγά σιγά άρχισα πάλι να δω εκείνη τη διαφορετικότητα που είχα συναντήσει στο λύκειο. Αυτά τα χρόνια, μαζί με αυτούς τους φίλους της αδελφότητας, άρχισα σταδιακά να καταλάβω τι υπάρχει στην πηγή αυτής της αδελφότητας, τι σημαίνει το να είναι η μνήμη του Χριστού. Πέρσι, τέλη Ιανουαρίου, ύστερα από τέσσερις μήνες αγαθοεργίας σε μια κοινότητα υποδοχής ανηλίκων με δυσκολίες, ζήτησα να προσχωρήσω σε αυτή την ιστορία. Κάθε φορά, προτού ξεκινήσουμε τη χειρονομία αγαθοεργίας, διαβάζουμε μαζί *Το νόημα της αγαθοεργίας*. ένα χωρίο γράφει ότι

“αυτό που χρειάζονται πραγματικά δεν το ξέρω εγώ, δεν το μετρώ εγώ, δεν το έχω εγώ. Είναι ένα μέτρο που δεν κατέχω εγώ: είναι ένα μέτρο που έγκειται στο Θεό”· και ακόμα: “Ακριβώς επειδή τους αγαπάμε, δεν είμαστε εμείς που τους κάνουμε ευτυχισμένους. [...] Είναι ένας Άλλος που μπορεί να τους κάνει ευτυχισμένους. Ποιος είναι η αιτία των πάντων; Ποιος έπλασε τα πάντα; Ο Θεός”. Εκείνες οι δύο ώρες στην αγαθοεργία δεν ήταν άχρηστες, με βοήθησαν πολύ να έχω ένα πιο τρυφερό βλέμμα, πριν απ’ όλα, πάνω στον εαυτό μου, και μετά με την οικογένεια και τους φίλους. Είναι ακριβώς αυτή η αλλαγή εντός μου που με έθελξε ολότελα. Ζώντας μέσα σε αυτή τη σχέση με Εκείνον, όλα απέκτησαν ενδιαφέρον. Δεν αισθανόμουν πια εγώ, αλλά τελικά βρέθηκα να αγαπώ τα πρόσωπα γύρω μου με έναν εντελώς διαφορετικό τρόπο. Εκείνη η ομορφιά δεν μπορούσε να είναι καρπός της ικανότητάς μου. Το Βάπτισμα [που έλαβε το Σάββατο 31 Μαρτίου, τη νύχτα του Πάσχα] είναι να λέμε ναι στο Χριστό, με όλη την επιθυμία μου να κατέχομαι ολότελα από Εκείνον. Διότι μόνο Εκείνος ανταποκρίνεται στην άπειρη επιθυμία μου να είμαι αγαπητή. Είναι δραματικό γιατί είμαι ανθρώπινη και είμαι ελεύθερη, κάθε μέρα είναι μια μάχη: αλλά αυτή η νοσταλγία και, ταυτόχρονα, αυτή η ομορφιά είναι τόσο δυνατές, που μόνο Εκείνος μπορεί να τις γεννήσει. Βλέπω τον εαυτό μου εμπρός σ’ αυτό τον διαφορετικό και καινούριο τρόπο ζωής. Είναι εντυπωσιακό να σκεφτόμαστε ότι είμαστε μαζί “μόνο” γιατί λάβαμε όλοι μια χάρη και αποφασίσαμε να βαδίσουμε μαζί ακολουθώντας το πρώτο μας “ναι”. Τι δυνατό που είναι! Πώς είναι δυνατόν εγώ, με τον άσχημο χαρακτήρα μου, με όλα τα σφάλματά μου, με όλη τη μιζέρια μου, να έχω μπροστά μου ανθρώπους που με συγχωρούν πάντα και με «έχουν σαν ένα αγαθό» για αυτούς; Πώς αντιλήφθηκαν οι γονείς μου αυτή τη διαφορετικότητα που εισχώρησε στη ζωή μου; Πιστεύω πως είναι αληθινά εκπληκτικό αυτό που ο Ιησούς δύναται να δημιουργήσει αν ζούμε με Εκείνον. Όταν δυσκολεύομαι πολύ σκέφτομαι ότι αυτή η συνάντηση είναι απάτη, ότι θα προτιμούσα να ζήσω “ξέγνοιαστη και ήσυχη” όπως οι συμμαθητές μου. Μετά όμως, αν το σκεφτώ σοβαρά, δεν θα το αποποιούμουν για τίποτα στον κόσμο. Πώς θα μπορούσα και πού θα πήγαινα;».

Συμβάντα όπως αυτό, ανάλογα με αυτά που συνέβαιναν όταν ο Ιησούς βάδιζε στους δρόμους της Παλαιστίνης, μας δίνονται ώστε να μπορούμε κι εμείς να αναγνωρίσουμε στο παρόν το Θεό ως τον

Κύριο: «Εγώ είμαι ο Κύριος». Αυτά δεν είναι γεγονότα μικρής σημασίας. Είναι μέρος της ίδιας ιστορίας της σωτηρίας, που συμβαίνει τώρα. Και όπως στο παρελθόν οι Ισραηλίτες μπορούσαν να αδιαφορήσουν γι' αυτά, έτσι και εμείς μπορούμε να μείνουμε αδιάφοροι μπροστά σε αυτά τα συμβάντα.

Πώς μπορούμε, επομένως, να διατηρούμε μια ελευθερία από τις δυνάμεις, την αποξένωση, το εφήμερο; Μόνο με το να παραμένουμε στην πηγή. Ας ακούσουμε ακόμα τον von Balthasar: «Σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να γυρίσουμε τις πλάτες μας στην πηγή [η κοπέλα που έστειλε το γράμμα νόμιζε πως μπορούσε να ζήσει χωρίς εκείνη τη συνάντηση, δηλαδή να μπορεί να γυρίσει τις πλάτες της στην πηγή], στο σημείο από το οποίο πηγάζει η χάρη του Θεού, σαν να ήταν σχεδόν αρκετά γνωστό ως ένα γνωστικό αντικείμενο ή έναν θησαυρό που αποκτήσαμε και που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε στον κόσμο και να μετατρέψουμε σε ένα μικρό κέρμα». Αυτή είναι η αυταπάτη στην οποία καταπέφτουμε με ευκολία: να νομίζουμε πως γνωρίζουμε ήδη, να θεωρούμε ότι η πηγή είναι πλέον δική μας κτήση, υποκύπτοντας έτσι στον πειρασμό να ενεργούμε μόνοι μας, αφήνοντας κατά μέρος τον προσωπικό δεσμό με την πηγή, δηλαδή με τη ζωντανή παρουσία Του, με την τωρινή επέλευσή Του. Αντιθέτως, «η πηγή είναι το στόμα του Θεού [είναι η σύγχρονη πρωτοβουλία του Θεού], από την οποία δεν μπορούμε ποτέ να αποκολλήσουμε το στόμα μας. Η πηγή είναι το μόνιμο γεγονός μέσα στο οποίο τοποθετούμαστε μπροστά στον αληθινό εαυτό μας με τη δυνατότητα να παραμείνουμε σε αυτό».⁸⁰

Μου γράφει μια φίλη: «Έχω μεγάλη προσμονή για αυτές τις Ασκήσεις. Διαβάζοντας την Πρώτη Σελίδα (“Ένα άλμα αυτοσυνειδησίας”),⁸¹ συμμερίστηκα πολύ αυτά που περιγράφεις, ότι δηλαδή νομίζουμε πως ήδη ξέρουμε και αρχίζουμε να προχωρούμε “με τα πόδια μας”. Όπως λες εσύ, είναι ένας πειρασμός που παραμονεύει πάντοτε. Συγχρόνως έχω καλά υπόψη μου, με βάση την εμπειρία μου, τι τεράστια διαφορά υπάρχει όταν ξεκινώ την ημέρα και αντιμετωπίζω δύσκολες ή όμορφες καταστάσεις με ένα Γεγονός στα μάτια, δεμένη με μια Παρουσία, και όταν, αντιθέτως, στηρίζομαι μονάχα στον εαυτό μου. Είναι ακριβώς αυτή η εμπειρία που με πείθει

⁸⁰ Ο.π., σ. 55.

⁸¹ J. Carrón, «Un salto di autocoscienza», στο *Tracce Litterae-Communio*, Απρίλιος 2018.

όλο περισσότερο για την απεριόριστη ωφέλεια του χριστιανισμού στη ζωή μου και τη ζωή όλων». Μόνο αυτό μπορεί να μας πείσει. Πράγματι, ολοκληρώνει: «Θεωρώ πως δεν ήμουν ποτέ τόσο βέβαιη γι' αυτό σε όλη τη ζωή μου».

Ως εκ τούτου, «το να παραμείνουμε [...] σημαίνει να συνεχίζουμε να αντιλαμβανόμαστε και να δεχτούμε τον αληθινό εαυτό μας μέσα από τη χάρη και την αφοσίωση του Θεού [...]. Η πηγή είναι αρκετά πλούσια ώστε να εμπλουτίσει όλη τη γήινη ενέργειά μας, αν τη διατηρούμε ζωντανή εντός μας και δεν απομακρυνόμαστε ποτέ από αυτήν. Εκείνη είναι η μόνη και αληθινή καρποφορία, γι' αυτό [η ενέργειά μας] θα είναι όλο και μεγαλύτερη, όσο βαθύτερα και εγγύτερα θα μείνουμε σε αυτή: πηγή που ρέει μέσα στην προσωπική μας πηγή, προσωπική ενέργεια που γίνεται σημείο αφετηρίας της κάθε ενέργειάς μας. Όσο περισσότερο στεκόμαστε απέναντί της σαν μικρά παιδιά που δεν μιλούν, σε στάση υποδοχής, τόσο περισσότερο θα ωριμάσουμε και θα μπορέσουμε να είμαστε πρόθυμοι στον κόσμο, σε στάση προσφοράς». Φυσικά χρειάζεται χρόνος προτού εισχωρήσει η πηγή έως τα σπλάχνα μας: «Πρέπει να αφομοιώσουμε όλο και περισσότερο αυτή τη διάσταση της χριστιανικής πρακτικής για να μην εγκαταλείψουμε την πηγή σε κάθε χρονική πράξη. Την αφομοιώνουμε μόνο όταν την πραγματοποιούμε συνειδητά, δηλαδή όταν θυμόμαστε –πάντα με ανανεωμένο τρόπο– την αρχέγονη πηγή, αποχωριζόμενοι από τον κοσμικό [καθημερινό] περισπασμό. [...] Η πηγή ρέει διαμέσου όλου του προσώπου μας ακόμα και όταν είμαστε απασχολημένοι με τα γήινα καθήκοντα».⁸² Ειδάλλως, πώς θα μπορούσαμε να τα ζήσουμε χωρίς να μας κυριαρχούν;

Συνεπώς, έτσι όπως ο Ιησούς δεν δύναται να αποχωριστεί από τον Πατέρα (θέλοντας να μας κάνει συμμέτοχους αυτού του δεσμού με τον Πατέρα, όπως είπαμε στην αρχή), έτσι και εμείς δεν μπορούμε να αποχωριστούμε από τον παρόντα και ζώντα Ιησού και, διά Αυτού, από τον Πατέρα. «Τότε ο Ιησούς απάντησε στις επικρίσεις τους: “Σας βεβαιώνω”, τους έλεγε, “πως ο Υιός δεν μπορεί να κάνει τίποτε από μόνος του· κάνει μόνο αυτό που βλέπει να κάνει ο Πατέρας· αυτά που κάνει Εκείνος, τα ίδια ακριβώς κάνει και ο Υιός”».⁸³ Ο δεσμός με τον παρόντα Χριστό ανήκει στη μέθοδο που επέλεξε ο Θεός για να

⁸² H.U. von Balthasar, «Consequenze», στο H.U. von Balthasar-L. Giussani, *L'impegno del cristiano nel mondo*, ό.π., σσ. 55-57.

⁸³ *Ιω* 5,19.

μαρτυρείται οριστικά στους ανθρώπους, μια μέθοδο που δεν μπορεί να «ξεπεραστεί». Πράγματι, δεν πρόκειται για κάτι που «πρέπει να ξέρουμε», που μπορούμε να αφήσουμε κατά μέρος άπαξ και το εμπεδώσουμε, αλλά για μια παρούσα παρουσία που οφείλουμε να υποδεχτούμε, για ένα γεγονός που συμβαίνει τώρα, με το οποίο να γίνουμε οικείοι. Η Ενσάρκωση είναι η μέθοδος που επέλεξε ο Θεός για να μας σώσει: διά του Ιησού ο Θεός ενανθρωπήθηκε, και ο Ιησούς μας ξαναπροτείνει αυτή τη μέθοδο καθ' όλη την ιστορία, μέχρι τέλους: «Σας βεβαιώνω ότι όποιος δέχεται αυτόν που στέλνω εγώ, εμένα δέχεται· κι όποιος δέχεται εμένα, δέχεται εκείνον που με έστειλε».⁸⁴

Με αυτά τα λόγια ο Ιησούς χαράζει την πορεία για το μέλλον, μας δείχνει τον τρόπο για να συνάψουμε μια σχέση με Εκείνον και, διά Αυτού, με τον Πατέρα. Είναι ένα κάλεσμα που Αυτός απευθύνει σήμερα στον καθένα από μας: δίχως αυτό, πώς θα μπορούσαμε να αναπτύξουμε μια οικειότητα με το Χριστό;

Σ' αυτό το σημείο, μπορούμε να κατανοήσουμε γιατί ο δον Τζιουσάνι λυπάται που η δική μας πορεία προσχώρησης στο κίνημα δεν οδηγεί σε μια οικειότητα με το Χριστό: από αυτή εξαρτάται η αληθινή αλλαγή στη ζωή μας. «Τούτη η αλλαγή του Είναι μας είναι η παρουσία ενός Άλλου».⁸⁵ Η αλλαγή δεν συμπίπτει με μια συνέπεια, αλλά με μια παρουσία, με μια βιωμένη οικειότητα, όπως εκείνη του Ιησού με τον Πατέρα. Χωρίς εκείνη η αλλαγή θα ήταν πλασματική και τίποτα δεν θα είχε διάρκεια. Όταν ελλείπει μια οικειότητα με το Χριστό, δεν έχουμε σημείο στήριξης για να ζήσουμε και να αντιμετωπίσουμε τις καταστάσεις· παραμένουμε εγκλωβισμένοι στις εντυπώσεις μας: ο τρόπος με τον οποίο στεκόμαστε εμπρός στην πραγματικότητα δεν καθορίζεται από το γεγονός του Χριστού, αλλά – όπως όλοι– από τις προκαταλήψεις μας, από τα κατασκευασμένα σχήματά μας. Και το «ήδη γνωστό» –ο καθένας μας το επαληθεύει σε πρώτο πρόσωπο στη δική του εμπειρία, καθημερινά, εμπρός στην κάθε πρόκληση και σε κάθε περίπτωση– δεν αρκεί για να ζήσουμε μια πληρότητα αυτή τη στιγμή.

⁸⁴ *Ιω* 13,20.

⁸⁵ L. Giussani, *La familiarità con Cristo*, San Paolo, Cinisello Balsamo-Mi 2008, σ. 27.

4. Πού στηρίζεται η βεβαιότητα

Μόνο μια οικειότητα με το Χριστό είναι σε θέση να μας δώσει τη βεβαιότητα που χρειαζόμαστε. Διαφορετικά, πού αναζητούμε την ουσία μας; «Σε αυτό που κάνουμε ή σε αυτό που έχουμε, το ίδιο είναι. Έτσι, η ζωή μας δεν έχει ποτέ εκείνο το συναίσθημα [...] πλήρους βεβαιότητας [...]. Το πολύ, ικανοποιούμαστε με αυτό που κάνουμε ή με τον ίδιο τον εαυτό μας». Φανταστείτε πόσο μπορεί να διαρκέσει! «Και αυτά τα θραύσματα ικανοποίησης με αυτό που κάνουμε ή αυτό που είμαστε δεν αποφέρουν καμία ευθυμία και καμία ευτυχία, καμία αίσθηση βέβαιης πληρότητας, καμία βεβαιότητα και καμία πληρότητα».⁸⁶

Η βεβαιότητά μας μπορεί να στηριχθεί μόνο «σε κάτι που συνέβη σε μας, που εισχώρησε σε μας, που συναντήσαμε εμείς [...]». Η ταυτότητά μας, η σύσταση του προσώπου μας, η βεβαιότητα του χρόνου, συμπίπτει –αυτολεξεί “συμπίπτει”– με αυτό το κάτι που μας συνέβη. Ο Emmanuel Mounier, μιλώντας για την άρρωστη κόρη του, αφού είπε: “Κάτι μας συνέβη”, διορθώθηκε και είπε: “Ένας Άνθρωπος μας συνέβη” [...]. Ένας Άνθρωπος μας συνέβη, δόθηκε σε μας τόσο, που εισχώρησε στη σάρκα, στα οστά και στην ψυχή [του καθένα από μας]: “Ζω, όχι εγώ, αλλά είναι αυτό [ο Χριστός] που ζει εντός μου”». Και εμείς, όταν «κυριαρχούμαστε» πραγματικά, βιώνουμε την εμπειρία της Μαρίας ή των βοσκών ή των Μάγων: η ταυτότητά μας, η ουσία μας έγκειται σε αυτό που συνέβη. Και τούτο προϋποθέτει να εγκαταλείψουμε τη θέση όπου βρισκόμαστε και να αφεθούμε να καθοριστούμε από την παρουσία ενός Άλλου, που μας προτίμησε πριν ακόμα από την απάντησή μας. Το να είμαστε αγαπητοί «θεμελιώνει ένα ανεπανάληπτο γεγονός» και «προσδιορίζει την αξία μας στον κόσμο».⁸⁷ Αλλά πρέπει να Τον υποδεχτούμε.

Ας αναλογιστούμε τι αντίκτυπος θα αισθανόταν η καρδιά της Μαρίας κάθε φορά που «συνειδητοποιούσε αυτό που είχε συμβεί» και πώς «συλλογιζόταν μέσα της αυτό που είχε συμβεί». Ας φανταστούμε «αυτό που ένιωσαν οι βοσκοί ή οι Μάγοι [...] Αυτό που είχε συμβεί τους φαινόταν κάτι που “έκαιγε” ακόμα και την επίγνωση της προσμονής, που πριν απ’ όλα δεν ήταν απάντηση στην προσμονή,

⁸⁶ Ο.π., σσ. 25-26.

⁸⁷ Ο.π., σσ. 26-28.

αλλά μια επικρατούσα και συναρπαστική παρουσία. Για τη Μαρία, τους βοσκούς και τους Μάγους, «αυτό που είχε συμβεί κυριαρχούσε τα μάτια τους και την καρδιά τους, κυριαρχούσε τη συνείδηση του εαυτού τους. [...] Εκείνο το παιδί ήταν ο εαυτός τους, ήταν η ταυτότητά τους, η βεβαιότητά τους, η πληρότητά τους, και δεν θυμούνταν πια αυτό που υπήρχε πριν. Μπροστά σ' εκείνο το παιδί, δεν θυμούνταν πλέον ούτε τις επιθυμίες τους, δεν τις μελετούσαν πια, διότι ήταν εκείνο το παιδί που υπαγόρευε πλέον τα πάντα».⁸⁸ Έτσι γνώρισαν το Χριστό: κατάφεραν να Τον γνωρίσουν από εμπειρία.

Αυτό που αποδεικνύει ότι η ζωή μας καθορίζεται από τη βεβαιότητα αυτού που μας συνέβη είναι ότι σε αυτή κυριαρχούν «η ευθυμία και η ευτυχία», σαφέστατα σημάδια, των οποίων η ρίζα είναι η τρυφερότητα. Η «τρυφερότητα», προσοχή, «δεν είναι το να αρεσκόμαστε στο συναίσθημα που νιώθουμε, αλλά να παραδιδόμαστε, να νιώθουμε ότι κυριευόμαστε από την αγάπη που μας κατέκτησε, από Αυτόν που μας κατέκτησε. [...] Είναι όπως όταν το παιδί γουρλώνει τα μάτια και είναι γεμάτος από αυτό που βλέπει και δεν έχει να δώσει χώρο στο συναίσθημα που νιώθει», λησμονεί ακόμα και τον εαυτό του· «μπροστά σε αυτό που βλέπει, είναι γεμάτος από αυτό που βλέπει. [...] Ο άνθρωπος αγαπά τον εαυτό του μόνο χάρη σε αυτό που έχει μπροστά του, εν Χριστώ, σε αυτό το γεγονός». Αυτός είναι ο ύψιστος σκοπός όλης της δράσης του Θεού. Διότι μπορούμε να είμαστε πλήρως ο εαυτός μας μόνο όταν Εκείνος υπερισχύει. Τι εμπειρία αυτής της τρυφερότητας του Θεού για τη σάρκα μας θα είχε ο δον Τζιουσάνι, για να δηλώνει ότι εκείνη είναι «ένα εκατομμύριο φορές μεγαλύτερη, ψηλότερη, διεισδυτικότερη από την αγκαλιά που δίνει ένας άντρας στη γυναίκα του ή ένας αδελφός στον αδελφό του»!⁸⁹

Ξέροντας πόσο εύκολα διολισθαίνουμε στον διανοουμενισμό, ο δον Τζιουσάνι μας δίνει μια τελευταία προειδοποίηση: «Αυτά τα πράγματα δεν εμποδώνονται με έναν στοχασμό, αλλά κοιτώντας [...] την εμπειρία», με το να αφεθούμε να κυριαρχηθούμε, να μαγευτούμε «μέσα στην επίγνωση αυτής της ταυτότητας ανάμεσα σε μένα και σε Σένα, μέσα στην επίγνωση ότι Εσύ είσαι με μένα, ή καλύτερα, μέσα

⁸⁸ Ο.π., σσ. 30-31.

⁸⁹ Ο.π., σσ. 32-33.

στην επίγνωση αυτού του γεγονότος που εισέδυσσε εντός μου, αυτού του «Εσύ που είσαι εγώ».⁹⁰

Η σιωπή είναι ο χώρος που δίνουμε για να κοιτάξουμε αυτό το «Εσύ που είσαι εγώ».

⁹⁰ Ο.π, σ. 33.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αναγνώσματα της Θείας Λειτουργίας: Πρα 13,44-52· Ψαλ 97· Ιω 14,7-14

**ΟΜΙΛΙΑ ΤΗΣ ΕΞΟΧΟΤΗΤΑΣ ΚΑΡΔΙΝΑΛΙΟΥ KEVIN JOSEPH FARRELL
ΝΟΜΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΟΥ ΒΑΤΙΚΑΝΟΥ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΑΪΚΟΥΣ, ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΖΩΗ**

Αγαπητοί εν Χριστώ αδελφοί και αδελφές,

Οι Πνευματικές Ασκήσεις είναι ο κατάλληλος χρόνος που μας χαρίζει ο Κύριος προκειμένου να αναζωπυρώσουμε την εσωτερική μας ζωή. Για όλους, ιερείς και λαϊκούς, είναι ο τρόπος για να ξαναβάλουμε «μπροστά στα μάτια της καρδιάς μας» τον πυρήνα της εν Χριστώ ζωής και τη συγκεκριμένη κλίση που ο Κύριος έδωσε στον καθένα από μας. Αυτά είναι τα δύο σημεία που πρέπει να επανακτήσουμε αυτές τις μέρες: τι μου έκανε πραγματικά χριστιανό και πώς καλούμαι εγώ να «συμπεριφερθώ στον κόσμο» ως χριστιανός; Αυτά τα δύο πράγματα είναι αχώριστα: επιστρέφοντας στον θεμελιωτικό πυρήνα της εν Χριστώ ζωής μου, στην αρχέγονη συνάντηση με τον Κύριο Ιησού, ξαναβρίσκω και τις βαθιές αιτίες και τους ευγενέστερους λόγους που πρέπει να με εμπνεύσουν για τη συγκεκριμένη αποστολή που μου ανέθεσε ο Ιησούς, ως ιερέας ή ως νυμφευμένος, ως γονέας, εκπαιδευτής, ως πρόσωπο αφοσιωμένο στον τομέα του σχολείου, του εμπορίου, της πληροφόρησης, της πολιτικής, της κοινωνικής προώθησης και σε οποιονδήποτε άλλο κλάδο και επαγγελματική δραστηριότητα.

Γνωρίζουμε καλά ότι όλοι μας είμαστε εκτεθειμένοι στον κίνδυνο να χανόμαστε στην καθημερινότητα ή να απορροφάμαστε από τις υλικές ανάγκες και υποχρεώσεις που μας παρουσιάζει η ζωή ασταμάτητα: έτσι, χωρίς καν να το αντιληφθούμε, κινδυνεύουμε να ζούμε ολόκληρες εβδομάδες ή μήνες απλώς «κάνοντας πράγματα». Το «ποιείν» μας γίνεται επικρατέστερο, αλλά το Είναι μας φτωχαίνει. Και τότε μπαίνουμε σε μια οδυνηρή εσωτερική κατάσταση, διότι το «ποιείν» από μόνο του δεν μας ικανοποιεί: μάλλον, μας φθείρει και μας αφήνει κενούς, γιατί δεν γεννιέται πια από την πληρότητα αυτού που έχουμε μέσα μας, ή καλύτερα, αυτού που «είμαστε» μέσα, δεν είναι η ζωντανή έκφραση της προσωπικότητάς μας, των πεποιθήσεών μας, της ευαισθησίας μας, με μια λέξη: της ανθρωπιάς μας που

«αγγίχθηκε» από το Χριστό, από τον Κύριο Ιησού, αλλά αποτελεί απλώς μια παθητική απάντηση στις περιστάσεις της ζωής. Είναι η επώδυνη εμπειρία που βιώνουμε συχνά όταν χάνουμε το «επίκεντρό» μας. Είναι επώδυνη γιατί είναι ακριβώς σ' εκείνο το «επίκεντρο» του εαυτού μας, σ' εκείνο τον ζωντανό «πυρήνα», που έγινε η συνάντηση με το Χριστό· εκεί, συναντώντας Αυτόν, βρήκαμε επίσης τον εαυτό μας, γιατί, όπως λέει μια γνωστή πρόταση της Β' Βατικανής Συνόδου: «Στην πραγματικότητα, μονάχα μέσα στο Μυστήριο του ενσαρκωμένου Λόγου βρίσκεται αληθινό φως το μυστήριο του ανθρώπου». ⁹¹ Όταν λοιπόν χάνω αυτό το «επίκεντρο», που κατοικείται από το γνησιότερο Εγώ μου και από το «Χριστό εντός μου», τότε στα κατάβραθα της ψυχής μου αναδύονται αγωνιώδη ερωτήματα: γιατί κάνω όλα αυτά τα πράγματα;

Το Ευαγγέλιο της σύγχρονης λειτουργίας μας παρουσιάζει μια παρόμοια σύγχυση στον απόστολο Φίλιππο. Μέσα από την πρώτη συνάντηση με τον Ιησού ήταν βέβαιος ότι είχε βρει στο Πρόσωπό Του την Αλήθεια και την απάντηση στη δίψα του για νόημα στη ζωή. Τούτο μπορούμε να το διαπιστώσουμε από τα ένθερμα λόγια που απευθύνει στον Ναθαναήλ: «Αυτόν που προανήγγειλε ο Μωυσής στο νόμο και οι προφήτες, τον βρήκαμε· είναι ο Ιησούς, ο γιος του Ιωσήφ από τη Ναζαρέτ». ⁹² Ωστόσο, λίγο καιρό αργότερα, όπως διαφαίνεται από το σύγχρονο Ευαγγέλιο, ο Φίλιππος μοιάζει να έχει πολύ λιγότερη αυτοπεποίθηση. Ο Ιησούς μόλις καθησύχασε του μαθητές λέγοντας: «Αλλά και από τώρα γνωρίσατε τον Πατέρα και Τον έχετε δει», ⁹³ ώστε να καταλάβουν ότι διά Αυτόν μπορούν να βεβαιωθούν πως είδαν και γνώρισαν και τον Πατέρα. Όμως, ακριβώς εκείνη τη στιγμή, ο Φίλιππος Τον ρωτά: «Κύριε, δείξε μας τον Πατέρα, κι αυτό μας αρκεί». ⁹⁴ Πού είχε χαθεί εκείνη «εσωτερική διαίσθηση» που είχε αισθανθεί ο Φίλιππος από την αρχή ως προς τον Ιησού; Η καρδιά του δεν είχε βεβαιωθεί ακράδαντα πως είχε βρει το Θεό ακριβώς σ' εκείνο τον άντρα, σ' εκείνο τον Ιησού που είχε γνωρίσει στη Γαλιλαία; Αυτές είναι οι στιγμές σύγχυσης που συμβαίνουν και σ' εμάς, όταν η βεβαιότητα πως βρήκαμε την Αλήθεια στο πρόσωπο του

⁹¹ Β' Βατικανή Σύνοδος, Ποιμαντική Διάταξη για την Εκκλησία στο σύγχρονο κόσμο *Gaudium et spes*, 22.

⁹² *Ιω* 1,45.

⁹³ *Ιω* 14,7.

⁹⁴ *Ιω*, 14,8.

Ιησού και ότι εν Αυτώ ο ίδιος ο Θεός έγινε παρών στη ζωή μας, μοιάζει να εξασθενεί, σχεδόν όπως μια ξεθωριασμένη ανάμνηση ενός μακρινού παρελθόντος.

Να λοιπόν η χάρη των Πνευματικών Ασκήσεων. Είναι ο χρόνος που μας προσφέρει ο Θεός για να αποτρέψει το Εγώ μας και πριν απ' όλα την πίστη μας (που είναι στην πηγή του Εγώ μας) να διαλυθούν. Αλλά αναρωτιόμαστε: πώς να ξαναβρούμε τον εαυτό μας; Πώς να ξαναδώσουμε ζωντάνια στην πίστη; Ας επιστρέψουμε ακόμα στο σημερινό Ευαγγέλιο, στην προσπάθεια να βρούμε μια απάντηση. Ο Ιησούς αντιλαμβάνεται τη σύγχυση του Φίλιππου και αφού τον επέπληξε ήπια, του μιλάει με πολλή ευσπλαχνία. Ακριβώς σ' αυτή τη στιγμή ασάφειας του μαθητή, του ανοίγει την καρδιά φανερώνοντάς του το πιο ενδόμυχο μυστήριο του προσώπου Του: «Δεν πιστεύεις πως εγώ είμαι αγώριστος από τον Πατέρα, κι ο Πατέρας από μένα;».⁹⁵ Αν ο Χριστός ακτινοβολεί σοφία, αγιοσύνη, δύναμη πάνω στο κακό, σαφήνεια κρίσης και εγκυρότητα στον λόγο, είναι επειδή ο Πατέρας είναι παρών εντός Του, κι ο ίδιος ζει πάντοτε συσσωματωμένος με τον Πατέρα. «Ο Πατέρας, που είναι ένα μ' εμένα, αυτός πραγματοποιεί τα έργα».⁹⁶ Το αμοιβαίο ενυπάρχον του Πατέρα και του Υιού είναι στην πηγή όλης της ευφορίας και πληρότητας ζωής που ακτινοβολεί το πρόσωπο του Χριστού. Αν το σκεφτούμε καλά, αυτό που μας λείπει είναι ακριβώς αυτή η πληρότητα αγιοσύνης, σοφίας και κατανόησης της πραγματικότητας, και αυτός είναι ο λόγος που νιώθουμε συχνά εσωτερικά κενοί και ανικανοποίητοι. Ως εκ τούτου, ο Ιησούς αποκαλύπτει στον Φίλιππο ότι μέσω της πίστης μπορεί να αναπαραχθεί στον καθένα από μας η ίδια πραγματικότητα που χαρακτηρίζει τον Υιό: «Σας βεβαιώνω πως αυτός που πιστεύει σ' εμένα, θα κάνει κι εκείνος τα ίδια έργα που κάνω εγώ».⁹⁷ Ο Ιησούς αποκαλύπτει ότι έτσι όπως ο Πατέρας ζει μέσα στον Υιό και πράττει εντός Του, έτσι, χάρη στην πίστη, ο Υιός δύναται να ζει στον καθένα από μας και να πράττει εντός μας. Αλλά η πίστη που κάνει το Χριστό να «ζει εντός μας», μεταδίδοντας την αγιοσύνη και τη σοφία Του, δεν είναι αυθυποβολή. Είναι η εύλογη ανταπόκριση της μαρτυρίας αντρών και γυναικών σαν εμάς, οι οποίοι συνάντησαν το Χριστό πριν από μας. Αυτή γεννιέται λοιπόν από την προσωπική και εντελώς

⁹⁵ *Ιω* 14,10.

⁹⁶ *Ο.π.*

⁹⁷ *Ιω* 14,12.

ανθρώπινη συνάντηση με τους άλλους χριστιανούς, στους οποίους ζει ο Χριστός και διά των οποίων γίνεται παρών και σ' εμάς. Οι Πράξεις των Αποστόλων, που ακούσαμε στο πρώτο ανάγνωσμα, μας λένε ότι στην Αντιόχεια και την Πισιδία πολλοί παγανιστές, εφόσον είχαν γνωρίσει τον Παύλο και τον Βαρνάβα και είχαν ακούσει τα λόγια τους, «χαίρονταν και δέχονταν το λόγο του Κυρίου· και πίστεψαν όσοι ήταν ταγμένοι για την αιώνια ζωή».⁹⁸ Είναι η ίδια χαρά που άνθισε εντός μας όταν συναντήσαμε για πρώτη φορά ανθρώπους που παρουσίαζαν μια ανθρωπιά ασυνήθιστη, διαφορετική, νέα, που μας εξέπληξε και μας γοήτευσε, και όταν ανακαλύψαμε ότι η «διαφορετικότητα» τους οφειλόταν ακριβώς στην παρουσία του ζώντος Χριστού μέσα τους. Και υπήρξε ακόμα μεγαλύτερη η χαρά μας όταν ανακαλύψαμε ότι αυτή η «εξαιρετική παρουσία του θείου μέσα στον άνθρωπο», δηλαδή ο Χριστός, ήταν κάτι που ικανοποιούσε όλες τις αληθινότερες και βαθύτερες επιθυμίες της καρδιάς μας. Και έτσι ανοίξαμε τις πόρτες της καρδιάς μας στην πίστη. Ίδου το καθήκον που σας περιμένει σ' αυτές τις Ασκήσεις: να ανακαλύψετε εκ νέου την έμπρακτη διάσταση και την ομορφιά της παρουσίας του Χριστού εντός σας, μέσα από την οποία θα ξαναβρείτε και τον εαυτό σας.

Αγαπητοί μου, ζητήστε αυτές τις μέρες τη χάρη να θυμηθείτε τα πρόσωπα και τις χειροπιαστές καταστάσεις μέσα από τις οποίες ο Χριστός ήρθε μια μέρα να σας προσεγγίσει, και να είστε ευγνώμονες για το δώρο της πίστης που λάβατε εκείνη την ημέρα. Μια μέρα, για κάποιους από σας πολύ μακριά στο χρόνο και για άλλους πιο κοντά. Ζητήστε επίσης τη χάρη να καταλάβετε πως από εκείνη την ημέρα ο Χριστός δεν απομακρύνθηκε πια από σας, αν και εσείς συχνά χάσατε την επίγνωση της εγγύτητάς Του. Ζητήστε από τον Θεό Πατέρα να αναζωογονήσει εκείνα τα χαρίσματα του Αγίου Πνεύματος που σας επιτρέπουν να συλλάβετε την παρουσία του Χριστού ακόμα και σήμερα, μέσα από τις περιστάσεις και τις ιδιαίτερες προκλήσεις που βιώνετε, μέσα από τα πρόσωπα που έχετε κοντά σας, στην οικογένεια και τη δουλειά, στην ιστορία αγιότητας που η Πρόνοια κτίζει μαζί σας, χρησιμοποιώντας και τις αμαρτίες και τις απιστίες. Ζητήστε τη χάρη να μπορείτε να ενατενίσετε την Εκκλησία με καινούρια μάτια και μέσα από αυτήν, εκείνη την έμπρακτη κοινότητα αδελφών που ο Κύριος σας έβαλε κοντά για να αλληλοστηριχθείτε διά της πίστης.

⁹⁸ Πρα 13,48.

Μην λησμονείτε ποτέ ότι για σας αυτό είναι το σώμα του αναστημένου Χριστού, όπου εσείς το συναντάτε ακούοντας τον Λόγο του Θεού στα μυστήρια, στην κοινή προσευχή, στη μαρτυρία πίστης. Και ζητήστε τη χάρη να αντισταθείτε στην αμαρτία με αποφασιστικότητα και εμπιστοσύνη στο Θεό. Πράγματι, είναι η αμαρτία που καταστρέφει τον πολυτιμότερο θησαυρό που έχουμε: την παρουσία του Χριστού εντός μας! Να μην μας συμβεί να χάσουμε Εκείνον και με Εκείνον όλα τα οφέλη της χριστιανικής ζωής. Το να διατηρούμε την παρουσία του Χριστού μέσα μας αποτελεί το μεγαλύτερο βοήθημα που μπορούμε να δώσουμε στον κόσμο! Ο πάπας Φραγκίσκος κάνει αυτό το κάλεσμα στην πρόσφατη Αποστολική Παραίνεσή του περί αγιότητας: «Επίτρεψέ Του [στο Άγιο Πνεύμα] να πλάθει εντός σου εκείνο το προσωπικό μυστήριο που να μπορεί να αντανakλά τον Ιησού Χριστό στο σημερινό κόσμο. Είθε να μπορείς να αναγνωρίσεις ποιος είναι εκείνος ο λόγος, εκείνο το μήνυμα του Ιησού που ο Θεός επιθυμεί να μεταδώσει στην οικουμένη με τη ζωή σου».⁹⁹ Πρέπει να είμαστε μια αντανάκλαση του Χριστού για τους άλλους, να είμαστε ο λόγος του Θεού για τον κόσμο! Καλούμαστε όλοι σ' αυτό! Αν ο Χριστός ζει εντός μας, τότε όλοι μας, ακόμα και αυτοί που δεν πιστεύουν ή μας εναντιώνονται απροκάλυπτα, θα λάβουν μεγάλα οφέλη, διότι ο καθένας αναμένει αυτό τον «λόγο του Θεού» για τον ίδιο. Και αυτός ο «λόγος του Θεού» είσαι εσύ!

Ο Ιησούς διαβεβαιώνει στο σημερινό Ευαγγέλιο: «Αν ζητήσετε κάτι στο όνομά μου, εγώ θα το πραγματοποιήσω».¹⁰⁰ δεν λέει: «θα εκπληρωθείτε από το Θεό», αλλά: «Εγώ θα το πραγματοποιήσω», θέλοντας να εννοήσει: «Εγώ ο ίδιος θα το εκπληρώσω μέσα από σας». Τούτο σημαίνει ότι η αποστολή που ο Πατέρας ανέθεσε στον Υιό για τη λύτρωση του κόσμου, Εκείνος θέλει να την επιτελέσει διαμέσου ημών. Ας ζητήσουμε λοιπόν, μέσα στην προσευχή, να πράξει ο Χριστός το έργο Του μέσα μας, να φέρει εις πέρας εντός μας τα καλά σχέδιά Του και να καταστήσει την Αδελφότητά σας, γεννημένη από το χάρισμα του δον Τζιουσάνι, μια ζωντανή ένδειξη της απεριόριστης αγάπης που τρέφει ο Θεός για όλους τους ανθρώπους, ώστε μέσα από σας να μπορούν πολλοί να γνωρίσουν την αιώνια καινοτομία του

⁹⁹ Φραγκίσκος, Αποστολική Παραίνεση *Gaudete ed Exsultate*, 23-24.

¹⁰⁰ *Ιω* 14,14.

Χριστού, μοναδικό σωτήρα μας, μοναδική πηγή ευτυχίας για τον κόσμο.

Χουλιάν Καρόν. Αγαπητή Εξοχότητα, στο όνομα του κάθε παρόντα και όλων των μελών της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, επιθυμώ να Σας ευχαριστήσω θερμά που δεχτήκατε να προεδρεύσετε αυτή τη Θεία Ευχαριστία κατά τη διάρκεια των ετησίων Πνευματικών Ασκήσεων. Σας ευχαριστούμε για τα λόγια Σας και για το γεγονός ότι είστε ζωντανός μάρτυρας της προσφοράς και της προθυμίας του πάπα Φραγκίσκου, που εμείς επιθυμούμε να ακολουθήσουμε με όλο τον εαυτό μας, βοηθώντας με ζήλο όλους τους αδελφούς ανθρώπους μας, κυρίως τους πιο αναγκεμένους, αυτούς τους δύσκολους καιρούς που είναι συνάμα τόσο γεμάτοι ελπίδα για μια καινούρια αρχή. Ευχαριστώ!

Καρδινάλιος Farrell. Ευχαριστώ. Σας ευχαριστώ όλους. Αυτό που είπα με τα πολύ ιδιαίτερα Ιταλικά μου είναι ότι εσείς πρέπει να είστε, ότι είστε η παρουσία του Χριστού στον κόσμο. Η μόνη ένδειξη της καλοσύνης του Θεού, της ευσπλαχνίας του Θεού, της αγάπης του Θεού, είναι εκείνη που περνά διαμέσου ημών. Ποιο είναι λοιπόν το καθήκον μας για τα επόμενα χρόνια; Να είμαστε η αληθινή παρουσία του Χριστού στον κόσμο.

* * *

Regina Coeli

Σάββατο 28 Απριλίου, απόγευμα

Στην είσοδο και στην έξοδο:
Antonin Dvořák, Τρίο αρ. 4 σε Μι μινόρε, έργο 90, «Dumky»
Τρίο της Πράγας
“*Spirto Gentil*” αρ. 26, *Cooperativa Editoriale Nuovo Mondo-Universal*

■ ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΔΙΑΛΟΓΙΣΜΟΣ Χουλιάν Καρρόν

«Μακάρια τα μάτια που βλέπουν αυτό που εσείς βλέπετε»

Όπως θα μάθατε, απόψε ο μικρός Alfie πέθανε.¹⁰¹ Ο Πάπας μόλις διέδωσε αυτό το Tweet: «Είμαι βαθιά συγκινημένος από τον θάνατο του μικρού Alfie. Σήμερα προσεύχομαι για τους γονείς του, ενώ ο Θεός Πατέρας τον υποδέχεται στην τρυφερή αγκαλιά του».

Σηκωνόμαστε όρθιοι και απαγγέλλουμε μια προσευχή.

Δόξα Πατρί...
Veni Sancte Spiritus, veni per Mariam.

1. Γιατί δυσκολευόμαστε τόσο πολύ να αναγνωρίσουμε τον παρόντα Χριστό;

Η πορεία που διανύσαμε σήμερα το πρωί μας υπέδειξε τις πολυάριθμες πρωτοβουλίες του Θεού για να κάνει να εισδύσει στην καρδιά των ανθρώπων αυτό που θα έπρεπε να είναι φανερό στη λογική: «Ο Κύριος είναι το παν». Στις δυσκολίες που είδαμε να αναφύονται κατά τη διάρκεια αυτής της ιστορίας, στον καιρό μας προστέθηκε και μια άλλη, που καθιστά το δρόμο ακόμα πιο κοπιαστικό. Στην εγκύκλιο *Lumen fidei*, ο πάπας Φραγκίσκος ανακεφαλαιώνει τη φύση αυτής της δυσκολίας: «Ο πολιτισμός μας έχασε την αντίληψη αυτής της χειροπιαστής παρουσίας του Θεού, της δράσης Του στον κόσμο. Νομίζουμε πως ο Θεός βρίσκεται μόνο πέραν, σε ένα άλλο επίπεδο πραγματικότητας, αποχωρισμένος από τις

¹⁰¹ Έπειτα από λογομαχίες και συγκρούσεις, εκκλήσεις και προσφυγές σε δικαστήρια, στις 28 Απριλίου 2018 έφτασε στον επιλογό της η περίπτωση του Alfie Evans, το παιδί 23 μηνών που νοσηλευόταν στο Λίβερπουλ για μια σοβαρή νευροεμφυλιστική νόσο δύσκολης διάγνωσης. Ο δικαστής του Αγγλικού Ανότατου Δικαστηρίου είχε διατάξει την αποκοπή από τα μηχανήματα που το κρατούσαν εν ζωή.

έμπρακτες σχέσεις μας. Αλλά αν ήταν έτσι, αν ο Θεός ήταν ανίκανος να δρα στον κόσμο, η αγάπη Του δεν θα ήταν πραγματικά δυνατή, αληθινή, και ως εκ τούτου δεν θα επρόκειτο καν για αληθινή αγάπη, ικανή να εκπληρώσει εκείνη την ευτυχία που υπόσχεται. Το να πιστεύουμε ή να μην πιστεύουμε σε Αυτόν θα ήταν, συνεπώς, εντελώς αδιάφορο».¹⁰²

Για αυτή τη δυσκολία μας είχε ήδη προειδοποιήσει ο don Tζιουσάνι χρόνια πριν. Δεδομένου ότι «είναι αδύνατο να ζούμε σε ένα γενικό πλαίσιο χωρίς να επηρεαστούμε», χρειάζεται να συνειδητοποιήσουμε την πραγματικότητα στην οποία ζούμε και την πολιτιστική στιγμή στην οποία γεννηθήκαμε: «Εμείς οι ίδιοι ανήκουμε σ' εκείνη τη νοοτροπία βάσει της οποίας ο Θεός συλλαμβάνεται ως κάτι αφηρημένο, λησμονείται ή αρνείται κυριολεκτικά. Έτσι, στην πράξη, υπαρξιακά», συνεχίζει ο don Tζιουσάνι, «εμείς φτάνουμε στο σημείο να αρνούμαστε ότι “ο Θεός είναι το παν μέσα στο παν”¹⁰³, αν και συνταυτιζόμαστε με αυτούς που διαβεβαιώνουν την ύπαρξή Του.

Πώς προχώρησε, στην ιστορία μας, αυτή η άρνηση της χειροπιαστής παρουσίας του Θεού στην πραγματικότητα; «Το να αρνείται κανείς ότι “ο Θεός είναι το παν μέσα στο παν” εξαρτάται από μια αθησκευτικότητα η οποία δεν ανήκει στον σχηματισμό των Ευρωπαϊκών λαών». Τέτοια αθησκευτικότητα «ξεκινά, χωρίς να το αντιληφθεί κανείς, από μια διάσπαση που επέρχεται ανάμεσα στο Θεό ως πηγή και νόημα της ζωής (άρα σχετικός με τα πράγματα που συμβαίνουν, με τα δρώμενα του ανθρώπου) και στο Θεό ως λογισμό».¹⁰⁴ Επομένως, στην αρχή της άρνησης υπάρχει μια διάσπαση: μια διάσπαση του Θεού από την εμπειρία. Όλη η πορεία που διανύσαμε σήμερα το πρωί δεν ήταν μια προεισαγωγή της συζήτησης. Μάλλον, ήταν η προσπάθεια να αποκαλυφθεί με ποιον τρόπο ο Θεός κατέστη παρών ως τον «Κύριο» μέσω της δράσης Του στην ιστορία, ώστε οι άνθρωποι να μην Τον αποχωρίσουν από την εμπειρία τους.

Όμως –προσοχή– η ρίζα αυτού του αποχωρισμού έγκειται σε έναν συγκεκριμένο τρόπο να συλλαμβάνουμε τη σχέση μεταξύ λογικής και εμπειρίας, σε μια συγκεκριμένη χρήση της λογικής. Ισχυρίζεται ο don Tζιουσάνι: «Η ουσία του ζητήματος διασαφηνίζεται μέσα από τη μάχη

¹⁰² Φραγκίσκος, Εγκύκλιος Επιστολή *Lumen fidei*, 17.

¹⁰³ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, ό.π., σ. 105.

¹⁰⁴ Ο.π.

που αναπτύσσεται πάνω στον τρόπο να εννοήσει κανείς τη *σχέση μεταξύ λογικής και εμπειρίας*». Στην εμπειρία, η πραγματικότητα – «μια πραγματικότητα που μας δίνεται, στην οποία εμπίπτουμε, [που] δεν δημιουργείται από μας»– αναδύεται στο ανθρώπινο βλέμμα μας. Τι είναι λοιπόν η λογική; «Είναι εκείνο το επίπεδο της δημιουργίας στο οποίο εκείνη αυτοσυνειδητοποιείται [...]. Αυτή η αυτοσυνειδησία γεννά τον ορισμό της λογικής».¹⁰⁵ Αυτό που κατέπεσε είναι ακριβώς το εξής: η λογική, αντί να είναι η συνείδηση της πραγματικότητας που φανερώνεται στην εμπειρία, έγινε «μέτρο» της πραγματικότητας: η λογική άρχισε να επιβάλλει στην εμπειρία τα όριά της, να υποτάσσει δηλαδή την εμπειρία στα «μέτρα» της.

Επομένως, για να ανακαλύψουμε εκ νέου ότι «ο Θεός είναι το παν μέσα στο παν» είναι απαραίτητη, προπάντων, «η έγκυρη επανάκτηση του όρου “λογική”, που είναι η λέξη που συγγέεται περισσότερο στο σύγχρονο διάλογο». Αν κάνουμε κακή χρήση της λογικής, πράγματι, διακυβεύεται όλη η δική μας πορεία γνώσης. Το διαπιστώνουμε αυτό από τις συνέπειες που συνεπιφέρει. «Αν κάνουμε κακή χρήση της λογικής, αν τη χρησιμοποιούμε ως μέτρο, επέρχονται [...] τρεις σοβαροί υποβιβασμοί που επηρεάζουν όλες τις συμπεριφορές»¹⁰⁶ και έχουν επιπτώσεις στον ίδιο τον τρόπο με τον οποίο συλλαμβάνουμε και βιώνουμε τον χριστιανισμό, δηλαδή τη σχέση μας με αυτό που συναντήσαμε. Ας ξεκινήσουμε από τον πρώτο.

α) Αντί για ένα Γεγονός, η ιδεολογία

Ο πρώτος υποβιβασμός αφορά τη μεγάλη εναλλακτική στη σχέση με την πραγματικότητα: ή το σημείο αφετηρίας –όπως είπαμε στην Ημερίδα Έναρξης– είναι αυτό που συμβαίνει ή είναι μια δική μας εντύπωση, μια προκατάληψη. «Δίχως ο άνθρωπος να το αντιληφθεί, είναι σαν να εισβάλλει στην κρίση του πάνω στα πράγματα μια συζήτηση που ήδη άκουσε, κάτι που αισθάνθηκε, δηλαδή μια προκατάληψη» ξεκινάμε από μια προκατάληψη, αντί να έχουμε ως σημείο αφετηρίας «τα συμβάντα, την κυριαρχία της ύπαρξής μας, το πώς συμβαίνουν τα πράγματα, τις καταστάσεις στις οποίες εμπίπτουμε»¹⁰⁷, τα γεγονότα.

¹⁰⁵ Ο.π., σσ. 106-108.

¹⁰⁶ Ο.π., σσ. 108-109.

¹⁰⁷ Ο.π., σσ. 109-111.

Το να βασιζόμαστε στην προκατάληψη και όχι σε κάτι που συμβαίνει, το να επηρεαζόμαστε δηλαδή από τον ορθολογισμό, επιδρά στον τρόπο με τον οποίο εννοούμε τον χριστιανισμό, υποβιβάζει τη φύση του: ο χριστιανισμός δεν είναι πλέον «η Παρουσία του αργέγονου Συμβάντος που ανανεώνεται μέρα με τη μέρα, [...] αλλά ο υποβιβασμός του σε ένα αφηρημένο εκ των προτέρων».¹⁰⁸ Όταν όμως ο χριστιανισμός «μεταδίδεται ως έννοια, ως δόγμα, ως τρόπος να συλλαμβάνουμε και να μεταχειριζόμαστε, ακόμα και ο χριστιανισμός μετατρέπεται σε ιδεολογία».¹⁰⁹ Τι ενδιαφέρον έχουν όλα αυτά που μας λέει ο Τζιουσάνι για τη ζωή; Είναι καθοριστικά, γιατί όταν ο χριστιανισμός υποβιβάζεται σε ιδεολογία δεν είναι πλέον σε θέση να αλλάξει τη ζωή, να ευνοήσει τη σχέση με την πραγματικότητα. Και τότε μπορούμε να ξέρουμε τα πάντα, αλλά να πνιγούμε μέσα στο πραγματικό. Είναι ένας κίνδυνος που μας αφορά: ενδέχεται να περιορίσουμε το κίνημα σε κάτι «ήδη γνωστό», σε μια ιδεολογία, σε μια συζήτηση που κατέχουμε εμείς, δηλαδή ενδέχεται να αντικαταστήσουμε το Γεγονός με την προκατάληψή μας. Ο καθένας μας, είτε το θέλει είτε όχι, το αποδεικνύει μέσα από τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει την πραγματικότητα.

Γράφει μία από σας: «Μια μέρα έφτασα σπίτι πολύ λυπημένη και πικραμένη για ένα ιδιαίτερο συμβάν που συνέβη στη δουλειά. Κουρασμένη, παίρνοντας στα χέρια μου το κείμενο της Ημερίδας Έναρξης της χρονιάς, διάβασα: “Το σημείο αφετηρίας του χριστιανού είναι ένα Γεγονός. Το σημείο αφετηρίας των άλλων είναι μια συγκεκριμένη εντύπωση των πραγμάτων”. Για μένα, εκείνη την ημέρα, το Γεγονός δεν υπήρξε ούτε η τελευταία μου σκέψη. Δεν υπήρξε καθόλου!». Αυτή η περίπτωση της έκανε να αναρωτηθεί «γιατί δεν μου ήρθε καν στο μυαλό», για ποιο λόγο είναι αποσπασμένο από την εμπειρία, από τον τρόπο αντιμετώπισης της πραγματικότητας και «τι σημαίνει ότι για τον χριστιανό το Γεγονός είναι το σημείο αφετηρίας της κάθε σχέσης». Για να απαντήσει σ’ αυτά τα ερωτήματα άρχισε λοιπόν να κοιτάζει την προσωπική εμπειρία της και αντιλήφθηκε ότι «συμβαίνουν περιστάσεις, ακόμα και πολύ πιο κοπιαστικές και προβληματικές, στις οποίες είμαι πρόθυμη και διαθέσιμη στο Μυστήριο. Όταν τις αντιμετωπίζω δεν αισθάνομαι

¹⁰⁸ Ο.π., σ. 67.

¹⁰⁹ L. Giussani, «Avvenimento e responsabilità», *Tracce Litterae-Communione*, Απρίλιος 1998, σ. III.

κουρασμένη, δεν είμαι καταπονημένη: αντιθέτως, είμαι ακόμα πιο βέβαιη για το ποια είμαι εγώ και ποιος είναι Αυτός που καθοδηγεί τη ζωή μου. Συνεπώς, η διαφορά στον τρόπο να αντιμετωπίζω τις περιστάσεις έγκειται στο γεγονός ότι σε κάποιες είμαι εντελώς “αφοπλισμένη” και η μοναδική δυνατή στάση είναι η ικεσία μου. Είμαι πνευματικά φτωχή. Σε άλλες περιστάσεις γνωρίζω ήδη, ξέρω τι είναι σωστό, τι πρέπει να κάνω. Η κατανόηση αυτής της κατάστασης μου έκανε επίσης να καταλάβω σε βάθος το νόημα της πνευματικής φτώχειας. Είδα τη σχέση ανάμεσα στην πνευματική φτώχεια και το Γεγονός. Μόνο μια αναγκασμένη και ανοιχτή ψυχή μπορεί να αναγνωρίσει το Γεγονός που συμβαίνει τώρα». Μόνο όταν αναγνωρίζουμε την ταπεινότητά μας και όταν χρίζουμε ανάγκης αντιλαμβανόμαστε αυτό που συμβαίνει μπροστά μας.

Όλα αλλάζουν όταν ο χριστιανισμός είναι η επέλευση του Χριστού, ένα γεγονός, όταν δεν περιορίζεται σε μια συζήτηση, αλλά είναι ένα συμβάν στη ζωή μας.

Μια καθηγήτρια, που παραδέχεται πως έχει τα πάντα (δύο όμορφες κόρες, ένας καλός σύντροφος, μια καλή οικονομική κατάσταση, υγεία, ταξίδια κλπ.), μένει έκπληκτη από τη διαφορετικότητα μιας συναδέλφου του κινήματος: ακόμα και αν τα έχει όλα, της «λείπει» κάτι που εκείνη η συνάδελφος έχει «σε αφθονία». Η καθηγήτρια εκπλήσσεται κυρίως από το γεγονός ότι η συνάδελφος του κινήματος κατάφερε να μείνει ήρεμη μέσα από πολλές αδικίες που υπέστη και να είναι ακόμα ικανή να κοιτάει με θετικότητα ανθρώπους που της έκαναν κακό. Έτσι, η φίλη μας την προσκαλεί να μετέχει στη ζωή του κινήματος και προσέρχεται σε μια συνέλευση των Ασκήσεων, διαβάζει το βιβλιαράκι και ύστερα πηγαίνει στην Ημερίδα Έναρξης της χρονιάς: αυτό την αλλάζει τόσο πολύ που αφήνει έκπληκτους τους φίλους της και τον άντρα της. Ακόμα και οι μαθητές της τη ρωτούν τι της συμβαίνει. Το γεγονός ότι βρέθηκε εμπρός σε μια τόσο μεγάλη αλλαγή δεν άφησε αδιάφορη τη συνάδελφο του κινήματος, η οποία γράφει: «Αν γι’ αυτή τη γυναίκα είναι μια αρχή, είναι μια αρχή και για μένα γιατί με συνεπαίρνει και μου επιστρέφει την απλότητα της συνάντησης. Επιθυμώ να μείνω μαζί της διότι βλέπω να συμβαίνει το Χριστό μέσα από το βλέμμα της, το θάμβος της, τη χαρά της. Και είναι εύκολο να λες “Εσύ”, γίνεται πολύ εύκολο. Τις προάλλες, με τους ανθρώπους της Σχολής κοινότητας, μπήκαμε με έναν τρόπο και βγήκαμε με έναν άλλον, όλοι ήμασταν χαρούμενοι, πολύ χαρούμενοι.

Ήταν φανερό πως ο Χριστός ήταν παρών, συνέβαινε εντός της και συνέπαιρνε και εμάς: συνέβαινε και εντός μας γιατί Τον βλέπαμε να συμβαίνει. Συμβαίνει! Πρέπει μόνο να σταθούμε να Τον δούμε. Όπως διαβεβαιώνεις στο κείμενο της Ημερίδας Έναρξης της χρονιάς, αντιλαμβάνομαι επίσης ότι μπορούμε να υιοθετήσουμε διαφορετικές στάσεις ενώπιον αυτού που συμβαίνει: μπορούμε και να πούμε: “Καλά, τι ωραία, είναι η αρχή της” και αμέσως να την αναλύσουμε, αντί να την κοιτάζουμε, να την αναγνωρίσουμε ως τη μέθοδο που επέλεξε ο Θεός για να φανερωθεί αυτή τη συγκεκριμένη στιγμή. Όταν όμως μένουμε, έστω και για λίγο, εκεί όπου συμβαίνει, είναι πολύ δύσκολο να αποτραβηχτούμε από αυτή την έλξη. Που είναι απλούστατο πράγμα. Στην αρχή υπήρξε έτσι!».

Προσοχή, ας μην μπερδευτούμε: το γεγονός δεν είναι μια συγκίνηση που νιώθουμε. «Θα ήθελα να εκφράσω μια δυσανεξία που αισθάνθηκα στη Σχολή κοινότητας», μου γράφει μία από σας, «γιατί μου φαίνεται ότι τείνουμε να ταυτίσουμε το κίνημα με οτιδήποτε δημιουργήσει εντός μας μια συγκίνηση, είτε μια όμορφη μέρα, είτε έναν “καφέ με παρέα” (δηλαδή όλες εκείνες τις φορές που η παρέα μας κάνει να νιώθουμε καλά), είτε μια ευγενική κίνηση που κάποιος είχε απέναντί μας. Μέσα στην εμπειρία μου εγώ αναγνωρίζω το χριστιανικό γεγονός σήμερα μόνο όταν βλέπω, μέσα από αυτό που συμβαίνει, τα αμίμητα γνωρίσματα του Ιησού: αναγνωρίζω δηλαδή ότι αυτό που συμβαίνει καθίσταται δυνατό από τον Ιησού από τη Ναζαρέτ, που γεννήθηκε προ δύο χιλιάδων ετών από τη Μαρία και που πέθανε, αναστήθηκε και είναι ζωντανό σήμερα, γιατί ειδιάλλως εκείνο το πράγμα δεν θα ήταν ανθρωπίνως δυνατό. Και τούτο δε σημαίνει αναγκαστικά ότι πρόκειται για κάτι το εξαιρετικό, μπορεί να είναι ακόμα και μια μικρή χειρονομία ανιδιοτέλειας που όμως, σ’ αυτό το πλαίσιο, γίνεται πραγματικά εξάισιο· μπορεί επίσης να είναι η ικανότητα να ξεκινούμε εκ νέου κάθε πρωί εκεί όπου η ζωή που «κόβει τα πόδια» θα προκαλούσε μόνο κυνισμό και σκεπτικισμό».

Τι έχουν από κοινού αυτά τα γράμματα; Η νίκη πάνω στην αφαίρεση. Ο χριστιανισμός δεν είναι ένα αφηρημένο *εκ των προτέρων* που κατοικεί στο νου τους, αλλά ένα Γεγονός, όπως προ δύο χιλιάδων ετών, που πρέπει να κοιτάμε και να ακολουθούμε, που μας συνεπαίρνει και μας αλλάζει. Πώς γνώρισαν το Χριστό αυτοί οι άνθρωποι; Με το να συμβαίνει μέσα στην εμπειρία, μπροστά στα μάτια τους.

Επομένως, πώς μπορούμε να βγούμε από την ιδεολογία, από τον περιορισμό του χριστιανισμού σε ιδεολογία; Μόνο με το να συμβαίνει το γεγονός του Χριστού εδώ και τώρα. Το μοναδικό πράγμα που μπορεί να μας αποσπάσει από την προκατάληψη και την ιδεολογία είναι ο χριστιανισμός ως γεγονός.

β) Υποβιβασμός της ένδειξης σε φαινομενικό στοιχείο

Όταν στη σχέση με την πραγματικότητα το σημείο αφετηρίας είναι οι προκαταλήψεις μας ή η ιδεολογία, ισχυρίζεται ο don Τζιουσάνι, επέρχεται ένας δεύτερος υποβιβασμός: ο υποβιβασμός της ένδειξης σε φαινομενικό στοιχείο. Η ιδεολογία καταπνίγει, εξαλείφει την πρόκληση της πραγματικότητας. «Αν ο άνθρωπος υποκύπτει στις επικρατούσες ιδεολογίες, [...] εμφανίζεται [...] μια διάσπαση μεταξύ ένδειξης και φαινομενικότητας: αυτό έχει ως επακόλουθο τον υποβιβασμό της ένδειξης σε φαινομενικό στοιχείο. Όσο περισσότερο συνειδητοποιεί κανείς τι εστί ένδειξη, τόσο περισσότερο κατανοεί [...] την καταστροφή μιας ένδειξης που περιορίζεται σε κάτι φαινομενικό. Η ένδειξη [όπως είπαμε πάντοτε] είναι μια εμπειρία ενός παρόντα στοιχείου στην πραγματικότητα που με καλεί σε κάτι άλλο. Η ένδειξη είναι μια πραγματικότητα που μπορεί να βιωθεί και της οποίας το νόημα είναι μια άλλη πραγματικότητα».¹¹⁰

Ο καθένας από σας είναι σε θέση να καταλάβει αμέσως το είδος καταστροφής που αναφέρει ο don Τζιουσάνι: σκεφτείτε αν ο γιος σας περιόριζε σε φαινομενικό στοιχείο κάθε χειρονομία που εσείς ως γονείς κάνετε για εκείνον! Εάν σταματούσε σε αυτό που φαίνεται, αυτός δεν θα αντιλαμβανόταν τη χειρονομία ως ένδειξη κάτι άλλου, δηλαδή της αγάπης σας για εκείνον. «Δεν είναι εύλογο, αλλά όλοι οι άνθρωποι, εξαιτίας του βάρους του προπατορικού αμαρτήματος, τείνουν να είναι θύματα του φαινομενικού, αυτού που φαίνεται, γιατί μοιάζει να είναι η ευκολότερη μορφή της λογικής. Μια συγκεκριμένη στάση του πνεύματος συμπεριφέρεται κατά προσέγγιση με ανάλογο τρόπο με την πραγματικότητα του κόσμου και της ύπαρξης (τις περιστάσεις, τη σχέση με τα πράγματα, τη δημιουργία της οικογένειας, τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών): υφίσταται τις συνέπειες, αναστέλλοντας όμως την ανθρώπινη ικανότητα να εμβαθύνει στην αναζήτηση του νοήματος, το οποίο, αναπόφευκτα,

¹¹⁰ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, ό.π., σ. 112.

υποκινεί την ανθρώπινη νοημοσύνη μέσα από τη σχέση του ανθρώπου με την πραγματικότητα».¹¹¹

Σ' αυτό το πλαίσιο ο Τζιουσάνι παραθέτει τον Finkelkraut, ο οποίος επισημαίνει (αναφερόμενος στην Hanna Arendt): «Η ιδεολογία [...] δεν είναι η αφελής αποδοχή του ορατού, μα η νοήμουσα καθαίρεσή της».¹¹² Και ο Τζιουσάνι παρατηρεί: «Η ιδεολογία είναι ο αφανισμός του ορατού, η εξάλειψη του ορατού ως νοήματος των γεγονότων που συμβαίνουν, η κένωση αυτού που βλέπουμε, αγγίζουμε, αισθανόμαστε. Έτσι δεν έχουμε πλέον σχέση με τίποτα».¹¹³

Όλοι ξέρουμε πόσο εύκολα διολισθαίνουμε εμείς οι ίδιοι σ' αυτή την «καθαίρεση» του ορατού, στο «άδειασμα» των γεγονότων που συμβαίνουν, και έτσι τίποτα πια δεν μας μιλάει, όλα γίνονται επίπεδα. Ακόμα και οι πιο εντυπωσιακές ενδείξεις περιορίζονται σε κάτι το φαινομενικό. Δεν είμαστε οι μοναδικοί, καθώς έχουμε και λαμπρούς προκατόχους.

Οι μαθητές ήταν μάρτυρες δύο πραγματικά συγκλονιστικών ενδείξεων του Ιησού: των δύο πολλαπλασιασμών των άρτων. Μετά από λίγες μέρες, όμως, με τον τρόπο αντίδρασής τους αποκαλύπτεται το πόσο είχαν υποβιβάσει εκείνα τα γεγονότα –ίσως ασυνείδητα, όπως κάνουμε κι εμείς. «Οι μαθητές ξέχασαν να πάρουν μαζί τους τρόφιμα. Εκτός από ένα ψωμί, δεν είχαν τίποτε άλλο μαζί τους στο πλοιάριο». Ο Ιησούς τους πρότρεπε λέγοντας: «Να προφυλάγεστε και να προσέχετε από το προζύμι των Φαρισαίων κι από το προζύμι του Ηρώδη». Εκείνοι πίστευαν ότι μιλούσε έτσι γιατί είχαν μονάχα ένα ψωμί. Γι' αυτό άρχισαν να συζητούν «μεταξύ τους γιατί δεν είχαν ψωμιά».¹¹⁴ Δεν είχαν αντιληφθεί το πόσο είχαν υποβιβάσει τα γεγονότα. Προφανώς, το θαύμα του πολλαπλασιασμού των άρτων δεν είχε γίνει μια ευκαιρία για να βιώσουν την εμπειρία του Χριστού, για γνωρίσουν περισσότερο Εκείνον. Από τον τρόπο με τον οποίο συζητούν για την έλλειψη των άρτων διαφαίνεται, πράγματι, ότι εφόσον σταμάτησαν στο φαινομενικό, δεν είχαν καταλάβει ποιος ήταν εκείνος ο άντρας που έμενε εκεί μαζί τους. Προσοχή, γιατί σε αυτή την περίπτωση δεν ισχύει η δικαιολογία που εμείς χρησιμοποιούμε

¹¹¹ Ο.π., σσ. 112-113.

¹¹² A. Finkelkraut, *L'umanità perduta. Saggio sul XX secolo*. Editoriale Atlantide, Ρώμη 1997, σ. 88· πρβ Η. Arendt, *Le origini del totalitarismo*, εκδόσεις Comunità, Μιλάνο 1996, σσ. 645, 649.

¹¹³ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, ό.π., σ. 113.

¹¹⁴ Μκ 8,14-16.

συνήθως: «Αν ήταν μπροστά μας –σκεφτόμαστε–, η φαινομενικότητα δεν θα υπερτερούσε και θα ήταν εύκολο να αναγνωρίσουμε το Χριστό». Σ' αυτό το επεισόδιο του Ευαγγελίου ο Ιησούς είναι εκεί μαζί τους στο πλοιάριο, με σάρκα και οστά. Όμως, αυτή η παρουσία Του δεν τους εμποδίζει τη συζήτηση: το γεγονός ότι ο Ιησούς είναι πάνω στη βάρκα είναι ασήμαντο σε σχέση με την ανησυχία τους για την έλλειψη των άρτων. Είναι συνταρακτικό!

Με ποιον τρόπο, συνεπώς, ο Ιησούς τους βοηθάει να εξελιχθούν, να βγουν από τον περιορισμό της ένδειξης σε φαινομενικότητα; Δεν επιτελεί άλλο θαύμα -είχαν δει ήδη πολλά και δεν είχαν καταλάβει, σε τι θα ήταν χρήσιμο ένα παραπάνω-, ούτε τους εξηγεί ποιος είναι Εκείνος. Ο Ιησούς τους προτρέπει να μην παραμείνουν στη φαινομενικότητα προκαλώντας τους με ερωτήματα. Είναι συγκλονιστικό να βλέπουμε πώς συμπεριφέρεται ο Ιησούς. Εκείνος «αντιλαμβάνεται την αναστάτωσή τους και τους λέει: “Γιατί συζητάτε για το ότι δεν έχετε ψωμιά; Ακόμη δεν καταλαβαίνετε και δεν μπαίνετε στο νόημα; Τόσο πορωμένη είναι η καρδιά σας; Παρ’ όλο που έχετε μάτια δε βλέπετε και παρ’ όλο που έχετε αυτιά δεν ακούτε; Τίποτα δε θυμάστε; Όταν μοίρασα τα πέντε ψωμιά στους πέντε χιλιάδες ανθρώπους, πόσα κοφίνια γεμάτα περισσέμματα μαζέψατε;”. “Δώδεκα”, Του λένε. “Όταν μοίρασα τα επτά ψωμιά στους τέσσερις χιλιάδες, πόσα καλάθια γεμάτα περισσέμματα μαζέψατε;»” “Επτά” του απαντούν. “Ακόμη δεν καταλαβαίνετε;” τους λέει». ¹¹⁵ Έτσι ο Ιησούς τους παρακινεί να μελετήσουν μέχρι βάθους αυτό που είδαν ώστε να μάθουν να Τον γνωρίσουν μέσα από την εμπειρία που βίωσαν. Τους διαπαιδαγωγεί να κοιτάζουν εις βάθος αυτό που είχαν δει και που έβλεπαν. Διαφορετικά, θα συνέχιζαν να περιορίζουν οποιοδήποτε άλλο θαύμα που θα επιτελούσε.

Ως εκ τούτου, ο Ιησούς προκαλεί τους μαθητές να κάνουν πλήρη χρήση της λογικής: είναι αυτό που τους χρειάζεται για να μην περιορίζουν την ένδειξη σε φαινομενικότητα. Και μια πλήρη χρήση της λογικής προϋποθέτει μια στάση προθυμίας («εκείνη η ζωντανή προθυμία προς το αντικείμενο που γίνεται συναισθηματικότητα») ¹¹⁶, που αποτελεί την αρχέγονη στάση στην οποία πλαστήκαμε. Γι’ αυτό, λέει ο δον Τζιουσάνι, «ο πυρήνας του γνωστικού προβλήματος του

¹¹⁵ Μκ 8,17-21.

¹¹⁶ S. Alberto - J. Prades - L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, Rizzoli, Μιλάνο 1998, σ. 30.

ανθρώπου δεν [έγκειται] [...] σε μια ιδιαίτερη νοητική ικανότητα. [...] Το επίκεντρο του προβλήματος, στην πραγματικότητα, είναι μια σωστή στάση της καρδιάς, [...] μια ηθικότητα»: ¹¹⁷ αντί για μια πορωμένη καρδιά, δηλαδή πέτρινη, που δεν δέχεται πλήγματα από κανέναν, μια καρδιά σάρκινη, ορθάνοιχτη, που αφήνεται να «πληγώνεται» από το πραγματικό. Διότι ο άνθρωπος «βλέπει με τα μάτια της λογικής καθότι η καρδιά είναι ανοιχτή σε κάτι, καθότι δηλαδή η συναισθηματικότητα στηρίζει το άνοιγμα των ματιών [...] Επομένως, το μάτι της λογικής βλέπει εφόσον στηρίζεται στη συναισθηματικότητα, που ήδη εκφράζει την κίνηση της ελευθερίας». ¹¹⁸

Αλλά αυτή η ικανότητα να εγείρει μέχρι βάθους τη λογική τους είναι ένας τρόπος διά του οποίου εκδηλώνεται η διαφορετικότητα του Χριστού, η εξαιρετικότητά Του, η «θεότητά Του». Ας φανταστούμε πώς αναρωτιόντουσαν: «Ποιος είναι αυτός ο άνθρωπος που έχει αυτή την ικανότητα να κινητοποιήσει τη λογική μας με αυτόν τον τρόπο και που μας επιτρέπει να συλλάβουμε το νόημα των γεγονότων που είδαμε να συμβούν, δίχως ωστόσο να έχουμε καταλάβει;». Είναι η ίδια εμπειρία που βιώσαμε κι εμείς με τον δον Τζιουσάνι μετά από δύο χιλιάδες χρόνια. Αν δεν είχαμε διαπαιδαγωγηθεί σ' αυτή την προθυμία και δεν διαπαιδαγωγούμασταν διαρκώς, δεν θα βλέπαμε τίποτα, ούτε αυτό που έχουμε μπροστά στη μύτη μας· το πολύ θα το υποβιβάζαμε.

Έτσι, η ανικανότητα κατανόησης έγινε για τους μαθητές μια άλλη ευκαιρία για να γνωρίσουν περισσότερο τον Ιησού. Χωρίς την παρουσία Του, πράγματι, δεν θα είχαν καταλάβει. Η παρουσία Του, ανοίγοντας τη λογική τους και προκαλώντας τους σε μια σωστή στάση της καρδιάς, είναι αυτό που τους κάνει να αναγνωρίσουν τη φύση της χειρονομίας που επιτέλεσε ο Ιησούς. Διαφορετικά, ο Θεός εξαφανίζεται από τον ορίζοντα του ζειν. Το θέμα δεν είναι ότι ο Θεός δεν υπάρχει· δεν είναι ότι ο Ιησούς δεν υπήρχε και ότι οι μαθητές δεν είχαν δει δύο φανερά συγκλονιστικά θαύματα! Το πρόβλημα είναι ότι δεν ήταν πρόθυμοι να αναγνωρίσουν τα σημάδια μέχρι το πηγαίο στοιχείο τους. Έτσι λοιπόν, αν η παρουσία Του δεν συμβαίνει τώρα και αν εμείς δεν είμαστε διατεθειμένοι να Την υποδεχτούμε, εμείς δεν

¹¹⁷ L. Giussani, *Il senso religioso*, Rizzoli, Μιλάνο 2010, σσ. 40-41.

¹¹⁸ S. Alberto - J. Prades - L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, Rizzoli, Μιλάνο 1998, σ. 30.

βλέπουμε τίποτα, ακόμα και αν έχουμε όλα τα Ευαγγέλια και τα κείμενα του δον Τζιουσάνι στη διάθεσή μας.

«Σου γράφω για να σε ευχαριστήσω για την πορεία που διανύουμε, γιατί η προσχώρηση στο κίνημα άλλαξε τη ζωή μου έως τα μύχια. Το να ανήκω στην Αδελφότητα γίνεται ένας δεσμός όλο και βαθύτερος που με απελευθερώνει από τις δικές μου εντυπώσεις και εκείνες των ανθρώπων που έχω γύρω μου. Είναι σαν το Εγώ μου να περνά ακριβώς από αυτή την προσχώρηση. Είναι εκεί που ανακαλύπτω τον εαυτό μου και με γνωρίζω όλο περισσότερο με τρόπο απροσδόκητο. Την τελευταία φορά με προκάλεσες πάρα πολύ γι' αυτό που διηγήθηκες σχετικά με την αγαλλίαση, αλλά πολλές φορές δεν προσπαθώ εγώ η ίδια να κάνω αυτό που μου επιτρέπει να αναγνωρίσω την πηγή αυτής της ευφροσύνης». Είναι όπως συνέβαινε στους μαθητές. «Μόνο έτσι ο Ιησούς μπορεί να γίνει οικείος και σου ορκίζομαι ότι είναι η επιτακτικότερη ανάγκη που έχω, διότι μονάχα όταν Τον αναγνωρίζω, εγώ μπορώ να ξαναβρώ τον εαυτό μου με θέρμη και ζωντάνια, γιατί αντιλαμβάνομαι ότι ο Κύριος με αγαπάει και έτσι τα πράγματα αρχίζουν πάλι να μου μιλούν» □ δηλαδή η ζωή είναι μια άλλη ζωή. «Και η σχέση με Εκείνον νικά τα πάντα».

Τι είναι αυτό που της έδωσε τη βεβαιότητα ότι έφθασε στην πηγή της συνάντησης και αυτού που της δίνεται με το κίνημα; Το γεγονός ότι τα πράγματα αρχίζουν πάλι να της μιλούν και είναι γεμάτα νόημα, όπως η χειρονομία αγάπης της γυναίκας σου προς εσένα ή το γιό σας. Ξαναβρήκε τον εαυτό της και έτσι αναγνώρισε αληθινά την πραγματικότητα. Μόνο το παρών γεγονός του Χριστού νικά την ιδεολογία, δηλαδή τον περιορισμό αυτού που βλέπουμε. «Η ιδεολογία τείνει να δίνει απτή υπόσταση στο φαινομενικό, και το φαινομενικό είναι μόνο αυτό που μπορούμε να βλέπουμε, να αισθανόμαστε και να αγγίζουμε. Αλλά ο τρόπος του ανθρώπου να κοιτάξει τα πράγματα είναι η λογική, η οποία (εφόσον τον αφήνει ακέραιο) δεισδύει στη σχέση που αναπτύσσει το Εγώ με αυτό που αντιμετωπίζει· με άλλα λόγια, μέσω της λογικής ο άνθρωπος κρίνει με σαφήνεια αυτό που βιώνει, δηλαδή το αναγνωρίζει ως αναφορά σε κάτι άλλο. Πράγματι, μπορούμε να κρίνουμε μόνο αν υπάρχει ένα υποτιθέμενο βάθος».¹¹⁹

¹¹⁹ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, ό.π., σ. 114.

γ) Υποβιβασμός της καρδιάς σε συναίσθημα

Ο τρίτος υποβιβασμός προκύπτει από αυτό που είπαμε μέχρι τώρα: πρόκειται για τον υποβιβασμό της καρδιάς σε συναίσθημα. Είναι εντυπωσιακή η πρόκληση του Ιησού στους μαθητές πάνω στο πλοιάριο: «Είναι πορωμένη η καρδιά σας;». Κατανοούμε τη σημασία της λέξης «καρδιά» μόνο αν λαμβάνουμε υπ’ όψιν το επόμενο ερώτημα: «Ακόμα δεν καταλαβαίνετε;». Για τον Ιησού, όπως και για όλη τη βιβλική παράδοση, η καρδιά έχει γνωστική ικανότητα. Δίχως την καρδιά αδυνατούμε να κατανοούμε. «ο Κύριος μέχρι σήμερα – λέει το Δευτερονόμιο– δεν σας έδωσε καρδιά για να καταλάβετε τα όσα περάσατε».¹²⁰ Είναι ακριβώς η χρήση της καρδιάς αυτό που μας επιτρέπει να καταλάβουμε τα γεγονότα. Ο Τζιουσάνι αντιλήφθηκε το ζήτημα μέχρι βάθους: «Τα γεγονότα –αυτά χάρη στα οποία «ξαναβιώνουμε το αρχέγονο Γεγονός»– πρέπει να τα «αναγνωρίζουμε με την καρδιά, δηλαδή με τη συναισθηματική αφοσίωση της λογικής».¹²¹

Το αντίθετο μιας συναισθηματικά αφοσιωμένης λογικής, όπως γράφει το τρίτο προαπαιτούμενο του *Θρησκευτικού Αισθήματος*, είναι ένας εγκέφαλος «θαμμένος ξεχασμένος»¹²² –ακριβώς έτσι γράφει– εμπρός σε αυτό που συμβαίνει, όπως είδαμε με τους μαθητές πάνω στο πλοιάριο. «Ανόητοι, που η καρδιά σας αργεί να πιστέψει όλα όσα είπαν οι προφήτες»,¹²³ διαβεβαιώνει ο Ιησούς στους μαθητές προς Εμμανουήλ. Όταν έχουμε «αργή καρδιά», το βλέμμα μας είναι «θαμμένο ξεχασμένο» μπροστά σε αυτό που συμβαίνει.

Ο δον Τζιουσάνι παρουσιάζει με αυτόν τον τρόπο τον πυρήνα του τρίτου υποβιβασμού: «Εμείς θεωρούμε το συναίσθημα, αντί την καρδιά, ως υπέρτατο κινητήρα, ως ύψιστο κίνητρο της ενέργειάς μας». Τι σημαίνει αυτό; Ότι «η υπευθυνότητά μας χάνεται ακριβώς γιατί υποχωρούμε στη χρήση του συναισθήματος και αυτό υπερισχύει της καρδιάς, υποβιβάζοντας έτσι την έννοια της καρδιάς σ’ εκείνη του συναισθήματος. Τουναντίον, η καρδιά αντιπροσωπεύει και δρα ως ο στοιχειώδης παράγοντας της ανθρώπινης προσωπικότητας· το συναίσθημα όχι, γιατί από μόνο του δρα ως ενστικτώδη αντίδραση,

¹²⁰ Δτ 29,3.

¹²¹ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, ό.π., σ. 66.

¹²² G. Giusti στο L. Giussani, *Il senso religioso*, ό.π., σ. 40.

¹²³ Ακ 24,25.

κατά βάθος είναι ζωώδες». ¹²⁴ Όπως γράφει ο Παβέζε: «Δεν κατάλαβα ακόμα ποια είναι η τραγική διάσταση της ύπαρξης [...]. Και όμως είναι τόσο ξεκάθαρο: πρέπει να νικήσουμε την παθητική και ενστικτώδη στάση, να πάψουμε να θεωρούμε ότι οι συναισθηματικές καταστάσεις έχουν κάποιο αυτοτελή σκοπό». ¹²⁵

Συνεχίζει ο Τζιουσάνι: «Η καρδιά υποδεικνύει την ενότητα συναισθήματος και λογικής. Η καρδιά προϋποθέτει μια αδέσμευτη λογική, που επεκτείνεται δηλαδή σε όλο το φάσμα της δυνατότητάς της: η λογική δεν δύναται να ενεργήσει δίχως αυτό που αποκαλείται συναισθηματικότητα». Επομένως η καρδιά –ως ενότητα συναισθήματος και λογικής– είναι ο «όρος της υγιούς ενέργειας της λογικής». Με εντυπωσίασε πάντα αυτή η πρόταση του don Τζιουσάνι: «Ο όρος ώστε η λογική να είναι λογική είναι η συναισθηματικότητα να την περιβάλλει και να κινητοποιεί έτσι όλο τον άνθρωπο». ¹²⁶ Δίχως αυτό, εμείς βλέπουμε τα πάντα με τρόπο περιορισμένο.

Πώς να απελευθερωθούμε από τον περιορισμό της καρδιάς σε συναίσθημα; Τι καθιστά δυνατή την υγιή ενέργεια της λογικής; Μια παρουσία. Δεν έχει να κάνει με την υποβολή σε ένα ειδικό *training*. Μονάχα μια παρουσία συναισθηματικά θελκτική, λέγαμε σήμερα το πρωί, που να έχει δηλαδή την ικανότητα να ελκύει όλη τη συναισθηματικότητά μας μέχρι να προσκολληθούμε σε αυτή, είναι σε θέση να επεκτείνει την αληθινή φύση της λογικής μας, με άλλα λόγια, να επεκτείνει την ολοκληρωτική προθυμία απέναντι στην πραγματικότητα, όπως συνέβη στους μαθητές προς Εμμαούς όταν συνάντησαν τον Ιησού στο δρόμο. Τούτο, που νοητικά φαντάζει δύσκολο στην κατανόηση, είναι εύκολα κατανοητό όταν συμβαίνει. Είναι η παρουσία της μαμάς, η οποία, ελκύνοντας όλη τη στοργή του παιδιού, επεκτείνει τη λογική του. Το διαπιστώνουμε μέσα από το έκπληκτο και ορθάνοιχτο βλέμμα του παιδιού όταν το πλησιάζει η μαμά του. Και είναι ακριβώς εκείνο το ορθάνοιχτο βλέμμα, υποκινούμενο από τη στοργική παρουσία της μητέρας του, που του επιτρέπει να αναγνωρίσει τη μητέρα του γι' αυτό που είναι, με όλη τη βαθιά αγάπη που νιώθει μέσα της. Ας σκεφτούμε ακόμα τους μαθητές προς Εμμαούς: «Δε φλεγόταν η καρδιά μας μέσα μας, καθώς μας

¹²⁴ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, ό.π., σ. 116-117.

¹²⁵ C. Pavese, *Il mestiere di vivere*, Einaudi, Torino 1952, σ. 35.

¹²⁶ L. Giussani, *L'uomo e il suo destino. In cammino*, ό.π., σ.117.

μιλούσε στο δρόμο;». ¹²⁷ Όταν συμβαίνει είναι πολύ εύκολο να το αναγνωρίσουμε. Προηγουμένως δεν κατανοούσαν· έρχεται Εκείνος, «ο νους επιστρέφει» ¹²⁸ και όλα ξαναπαίρνουν μπρος. Από τι συμπεραίνουμε ότι κατάλαβαν και ότι εκείνη η φλόγα στην καρδιά τους δεν είναι συναισθηματισμός; Από το γεγονός ότι και οι δυο τους γυρίζουν «χωρίς χρονοτριβές» στην Ιερουσαλήμ. Αυτό που μας υποδηλώνει ότι κάτι συνέβη είναι πάντοτε μια καινούρια ενέργεια μέσα στο πραγματικό.

Μόνο μια καρδιά που συλλαμβάνεται και βιώνεται ως λογική και στοργή, που δεν περιορίζεται δηλαδή σε συναίσθημα, μπορεί να εντοπίσει και να αναγνωρίσει το αληθινό. Όμως, για να αφυπνιστεί ολοτελώς η καρδιά χρειάζεται μια παρουσία: την παρουσία Του. Μια καρδιά που αφυπνίζεται με αυτόν τον τρόπο δεν δύναται να εξαπατά όταν στέκεται εμπρός στο αληθινό, εκτός και αν αντιτίθεται στον ίδιο τον εαυτό της. Συνεπώς, η καθοριστική βοήθεια του Χριστού στην ανθρώπινη πορεία είναι η αφύπνιση της καρδιάς του ανθρώπου. Εκείνος την κινητοποιεί, ενίοτε, ακόμα και με κάποια ερωτήματα: «Δεν καταλαβαίνετε ακόμη;», εμποδίζοντας τη νωθρότητα να υπερισχύσει. Με το να συμβαίνει, ο Χριστός εγείρει την καρδιά του ανθρώπου προκειμένου να του επιτρέψει να αναγνωρίσει τη διαφορετικότητά Του, δηλαδή το αληθινό, ώστε να μην μπορεί να το μπερδέψει με κανένα άλλο υποκατάστατο. Οποιαδήποτε απομίμηση του αληθινού, πάντα κάλπικη, ξεσκεπάζεται.

2. Η ανάγκη ενός τόπου που να μας επαναφέρει το αρχέγονο βλέμμα

Από αυτό που είδαμε μέχρι τώρα αναφύεται η ανάγκη ενός τόπου που να μας επαναφέρει και να μας στηρίζει ακατάπαυστα ένα αρχέγονο, διάπλατο βλέμμα.

Τι είναι αυτό που μπορεί να νικήσει τους περιορισμούς που περιγράψαμε, που μας κάνουν να κοιτάμε το πραγματικό με θολότητα; Τούτοι ξεπερνιούνται μόνο χάρη σε ένα Γεγονός. Παραδόξως, οι ίδιοι αυτοί περιορισμοί, που συχνά τους αισθανόμαστε ως κάτι που μας καταπνίγει, μπορούν να γίνουν ευκαιρίες για να

¹²⁷ Λκ 24,32.

¹²⁸ Πρβ. «La mente torna» (ο νους επιστρέφει), στίχος του G. Mogol, μουσική του L. Battisti.

φανερωθεί ο Χριστός μπροστά μας και να Τον γνωρίσουμε, έτσι ώστε αυτή η γνωριμία να μην είναι αποσπασμένη από την εμπειρία μας. Για να βγούμε από τους περιορισμούς που περιγράψαμε, πράγματι, είναι απαραίτητο να συναντήσουμε την παρουσία Του. Αυτό σημαίνει ότι εμείς γνωρίζουμε το Χριστό εκ των έσω της εμπειρίας και ότι αυτή η γνωριμία νικά τους περιορισμούς μας.

Απελευθερωμένοι από τη «μυωπία» με την οποία κοιτάμε συνήθως το πραγματικό, ο Χριστός αναγεννά ένα Εγώ με μια ικανότητα γνωριμίας προηγούμενως άγνωστη. Έτσι, η μοναδική αληθινή εναλλακτική στην ιδεολογία δεν είναι μια διδασκαλία ή ηθική –που δεν είναι σε θέση να διευρύνουν τη λογική– πράγματι, μπορούμε να είμαστε πολύ διαπαιδαγωγημένοι ή να γίνουμε ηθικά «καλοί» και να μείνουμε κλειστοί–, αλλά ένα καινούριο Εγώ, γεννημένο από ένα γεγονός, δηλαδή ένα Εγώ σε θέση να μην παραμείνει «σφηνωμένο» στους περιορισμένους μηχανισμούς του συνηθισμένου τρόπου μας να γνωρίσουμε (όπως συνέβη στην κοπέλα Καταλανή, που αναφέραμε πολλές φορές, που επ’ ευκαιρία του Δημοψηφίσματος ξεσκέπασε την ολοκληρωτική απαίτηση της ιδεολογίας).

Πόσες φορές είπαμε ότι το Εγώ εγείρεται από το λήθαργό του, από τον περιορισμό του, μέσα από μια συνάντηση! «Το άτομο ξαναβρίσκει τον εαυτό του μέσα από μια ζώσα συνάντηση».¹²⁹ Το πρόσωπο που γεννιέται μέσα από τη συνάντηση είναι ένα καινούριο πλάσμα. Τούτο διαφαίνεται πριν απ’ όλα από την ικανότητα γνωριμίας που αποκτά. «Το καινούριο πλάσμα έχει ένα καινούριο *mens* (νους στα Ελληνικά), μια ικανότητα να γνωρίσει το πραγματικό διαφορετική από εκείνη των άλλων».¹³⁰

Αυτή η εκ νέου «αποκάλυψη» του Εγώ δεν επέρχεται μόνο στην αρχή και μια για πάντα. Όπως παρατηρήσαμε στην ιστορία του λαού του Ισραήλ και στην εμπειρία των μαθητών, είμαστε διαρκώς εκτεθειμένοι στον κίνδυνο να ξαναπέσουμε στον περιορισμό του Εγώ μας και του βλέμματος που στρέφουμε στο πραγματικό. Πώς μπορεί λοιπόν να συνεχίζει να είναι ζωντανό, στιγμή με στιγμή, αυτό το καινούριο πλάσμα που γνωρίζει το πραγματικό με διαφορετικό τρόπο; Τούτο δύναται να συμβεί μονάχα αν ο Χριστός παραμένει σύγχρονος σε έναν τόπο και εμείς δεν αποχωριζόμαστε από Εκείνον. Το

¹²⁹ L. Giussani, *L'io rinasce in un incontro* (1986-1987), Bur, Μιλάνο 2010, σ. 182.

¹³⁰ S. Alberto - J. Prades- L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, ό.π., σ. 74.

ενθυμίσαμε ήδη: «Η καινούρια γνωριμία προϋποθέτει [...] να είναι ταυτόχρονη με το γεγονός που τη γεννά και που διαρκώς τη στηρίζει».¹³¹ Το αποδείκνυε το πρώτο γράμμα που διάβασα σήμερα το απόγευμα: «Η προσχώρηση στο κίνημα άλλαξε τη ζωή μου έως τα μύχια της [...], με απελευθερώνει από τις εντυπώσεις μου και από εκείνες των ανθρώπων που έχω γύρω μου. Είναι σαν το “Εγώ μου” να περνά ακριβώς από αυτή την προσχώρηση». Για να έχουμε εκείνη την καινοφανή ικανότητα γνωριμίας χρειάζεται συνεπώς να μην αποχωριστούμε από το γεγονός που τη γεννά. «Εφόσον αυτή η πηγή δεν είναι μια ιδέα αλλά ένας τόπος, μια ζώσα πραγματικότητα, η νέα κρίση είναι δυνατή μόνο μέσα από μια συνεχή σχέση με αυτή την πραγματικότητα, δηλαδή με την ανθρώπινη φιλία που επεκτείνει στο χρόνο το αρχικό Γεγονός». Αντιθέτως, «όποιος ευνοεί τις εκτιμήσεις του ή τις θεωρήσεις του, στο τέλος θα υιοθετήσει τα πρότυπα του κόσμου». Ως εκ τούτου, ολοκληρώνει ο δον Τζιουσάνι, «το να μείνουμε στη στάση της αρχής, στην οποία το Γεγονός αναγεννά την καινοφανή γνωριμία, συνιστά τη μοναδική δυνατότητα να αναπτύξουμε μια σχέση με την πραγματικότητα χωρίς προκαταλήψεις, βάσει της ολότητας των παραγόντων της».¹³²

Εάν στη ζωή μας δεν συμβαίνει ακατάπαυστα εκείνη η Παρουσία που μας ξαναοίγει τα μάτια, αν δεν την αναγνωρίζουμε και δεν προσχωρούμε σε αυτή, το βλέμμα μας «μουδιάζει» και θα καταλήξουμε να αρνηθούμε την απτή παρουσία του Θεού στον κόσμο, όπως δηλώνει ο Πάπας. Αυτό δεν αφορά μόνο τους άλλους, μα πριν απ’ όλα εμάς.

Όταν βιώνουμε μια πραγματικά νέα, διαφορετική γνωριμία, είναι εύκολο να αναγνωρίσουμε τέτοια διαφορετικότητα ως ένδειξη της παρουσίας Του τώρα. Υπάρχουν άτομα τα οποία, καθώς δεν έχουν χριστιανικό υπόβαθρο, συνειδητοποιούν με τρόπο συγκλονιστικό, φλογερό, τη διαφορετικότητα των ανθρώπων διά των οποίων ο Χριστός καθίσταται παρών. Αυτά τα άτομα μας μαρτυρούν όλο το θάμβος που αυτή η διαφορετικότητα υποκινεί εντός τους, έως το σημείο να αλλάξουν.

Μια κοπέλα Ινδικής καταγωγής που συνάντησε το κίνημα στη Μαδρίτη, αφού έμεινε στην Ιταλία για το *Erasmus* και πήγε στην

¹³¹ Ο.π., σ. 75.

¹³² Ο.π.

Ινδία και έπειτα στην Αγγλία, στην προσπάθεια να δραπετεύσει από όλο αυτό που της είχε συμβεί, γράφει στον don Nacho, τον υπεύθυνο του κινήματος στην Ισπανία:

«Πήγα στην Ινδία για να ζήσω μια γνωστή φιλοσοφία. Αποφάσισα να πάω εκεί σκεπτόμενη πως θα έβρισκα την ευτυχία. Αντιθέτως τίποτα. Υπήρξε μια συνεχής απογοήτευση. Συνεχής. Νόμιζα ότι θα ήταν σε θέση να μου εξηγήσουν καλύτερα ποια είμαι, γιατί έχω πάντα σαν έναν κόμπο μέσα μου. Και όμως τίποτα. Το περίεργο είναι ότι κάθε μέρα προσπαθούσα να ξεχάσω αυτό που μου είχε συμβεί, αλλά τα πρώτα πρόσωπα που σκεφτόμουν όταν ξυπνούσα το πρωί ήταν εκείνα της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης που είχα συναντήσει (εσένα, την Anita, τον Gio, τον Javi, τη Marti, την Emi, τον don Karón). Προσπαθούσα να διαγράψω αυτές τις αναμνήσεις, αλλά ήταν πάντα το πρώτο πράγμα που μου ερχόταν στο νου όταν άνοιγα τα μάτια. Ύστερα αποφάσισα να πάω στο Λονδίνο. Αλλά συνέβη το ίδιο πράγμα. Όλο τον καιρό με αυτό τον κόμπο μέσα, που δεν εξαφανιζόταν με τίποτα. Έκανα σχέση με διάφορα παιδιά, αλλά τίποτα. Όταν παρευρισκόμουν με άλλα παιδιά σκεφτόμουν μόνο τον Gio», ένα παιδί που είχε βρει εδώ στην Ιταλία και με τον οποίο είχε αρχίσει μια σχέση, «σκεφτόμουν το πόσο με είχε αγαπήσει, το πώς είχε συμπεριφερθεί μαζί μου, στο πόσο εγώ αισθανόμουν τον πολυτιμότερο άνθρωπο του κόσμου μένοντας μαζί του, και στο πώς κοίταζε κάθε χαρακτηριστικό του εαυτού μου με τρόπο εντελώς διαφορετικό. Έτσι, άπαξ και ο Gio ήρθε στο Λονδίνο, του είπα ότι θα ήθελα να τα ξαναφτιάξω μαζί του» –είχε δραπετεύσει ακόμα και από εκείνον–, «αλλά εκείνος μου είπε όχι, γιατί ήταν στα πρόθυρα να χειροτονηθεί. Ακριβώς την τελευταία περίοδο, όταν ζούσε αυτή την τόσο αποκλειστική σχέση με το Θεό, με είχε αγαπήσει περισσότερο από ποτέ. Αυτό που βιώνει τώρα πρέπει να είναι κάτι πολύ αληθινό για να τον άλλαξε έτσι, αν και δεν τον καταλαβαίνω. Ύστερα από αυτή την περίοδο στο Λονδίνο, η μητέρα μου μού ζήτησε ξεκάθαρα να μην επικοινωνώ πλέον μαζί της γιατί δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει τον πόνο για τον θάνατο του πατέρα μου» –που είχε πεθάνει κάποια χρόνια πριν–, «και δεν μπορούσε να έχει κάποιον σαν εμένα που της τον θύμιζε τόσο πολύ». Κάποιες φορές ο πόνος με τυφλώνει τόσο που δεν καταφέρνω να σκεφτώ ότι κάπου υπάρχει κάποιος που με υποδέχεται».

Κάτι όμως δεν πάει καλά! Και όμως, συνεχίζει το γράμμα, «υπάρχει κάτι που δεν μπορώ να αρνηθώ και που εξακολουθεί να μου φαίνεται απίστευτο. Εάν σκέφτομαι κάποιον για τον οποίο μπορώ να διαβεβαιώσω ότι μ' αγαπά, σκέφτομαι εσάς. Θυμάμαι ότι στην αρχή όλης της ιστορίας μου, όταν διάβαζα τα πράγματα που έλεγε και έπρωτε ο Ιησούς, δεν τα αισθανόμουν ξένα· άκουγα, έβλεπα ανθρώπους που ήταν σαν Εκείνον, που μιλούσαν σαν Εκείνον, που μεταχειρίζονταν τα πρόσωπα γύρω τους όπως τα μεταχειριζόταν Εκείνος. Αυτό είναι το μοναδικό διαφορετικό πράγμα που έχετε σε σχέση με όλους τους υπόλοιπους ανθρώπους. Και τώρα αρχίζω να αντιλαμβάνομαι ότι εντός σας δεν υπάρχει τίποτα διαφορετικό σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο εκτός από μια συνάντηση με το Χριστό! Και όσο περισσότερο αναρωτιέμαι γιατί ενεργείτε, τόσο περισσότερο πρέπει να αναγνωρίζω ότι όλα αυτά που κάνετε είναι συνυφασμένα με τη σχέση με Εκείνον. Εσύ [Nacho] γιατί αποφάσισες να μην παντρευτείς και να μην έχεις παιδιά; Για οποιοδήποτε άλλο άτομο θα μπορούσα να σκεφτώ πως είναι παράλογος, αλλά εσύ δεν είσαι χαζός. Είναι σ' αυτά τα γεγονότα που ο Χριστός με πλησιάζει ακόμη μια φορά, εδώ είναι που βλέπω ότι Αυτός δεν δύναται να είναι μια εφεύρεση, ένα ψέμα, αν και απορώ γι' αυτό χιλιάδες φορές. Αυτά είναι τα γεγονότα που δεν μου κάνουν να χάσω την ελπίδα. Κάθε μέρα σηκώνομαι ζητώντας να δω ότι Εκείνος δεν με αφήνει μόνη. Δεν μπορώ να διαβεβαιώσω ότι είμαι μόνη. Δεν μπορώ. Με εκπλήσσει που σου λέω την αλήθεια. Ο Χριστός μάλλον ήταν σαν εσάς, δηλαδή ένας άνθρωπος που βοηθούσε τους άλλους να αντιληφθούν τον εαυτό τους, να κοιτάζουν τα κατάβαθα της καρδιάς τους και να καταλάβουν ποιοι ήταν: όταν κάποιος ήταν χαμένος και Τον διασταύρωνε, ξαναέβρισκε τον εαυτό του. Ακριβώς όπως συνέβη σε μένα όταν σας γνώρισα: με καταλαβαίνω, με γνωρίζω περισσότερο, πριν ήμουν σαν νεκρή. Εγώ δεν μπορώ να αρνηθώ ότι κοιτάχθηκα και μεταχειρίστηκα όπως ο Χριστός κοιτούσε και μεταχειριζόταν τους ανθρώπους, όπως τον μικρό Ζακχαίο, ένα άτομο που δεν άξιζε τίποτα, σαν εμένα. Το θέμα είναι ότι το μοναδικό πράγμα –μοναδικό– που έχουν όλοι αυτοί οι άνθρωποι από κοινού είναι ότι όλοι –όλοι– έχουν μια προσωπική και καθημερινή σχέση με το Χριστό. Αντιλήφθηκα και κάτι άλλο. Υπάρχει ένα μικρό θέμα που εξαρτάται από μένα· φαντάζει ένα τίποτα, αλλά αντιθέτως είναι το παν: να αναγνωρίσω όλα αυτά που σου είπα. Η ζωή μου βρίσκεται μπροστά σε μια απόφαση: ή να δεχτώ

ότι όλα αυτά που είδα γίνονται χάρη στο Χριστό ή να σκεφτώ ότι απλώς είναι τυχαίο που όλοι οι άνθρωποι με αυτά τα χαρακτηριστικά βρίσκονται στο ίδιο μέρος. Ενίοτε βλέπω πώς μπερδεύω τα πάντα και «προδίδω» όλα αυτά που έζησα πριν. Το να ξεχνώ τα βήματα που διένυσα είναι σαν να με κάνουν πιο δυστυχημένη, σαν να με κάνουν ακόμα και πιο ανόητη. Αλλά δεν μπορώ να ξεχάσω αυτό που ήδη έζησα, αυτό που ήδη είναι μέσα μου. Και περιμένω να μου ξανασυμβεί. Τον αναζητώ, κοιτάω τους ανθρώπους στην ελπίδα να μου ξαναεμφανιστεί εκείνο το βλέμμα, να ξαναεμφανιστούν εκείνα τα μάτια που δεν θα άλλαζα με τίποτα στον κόσμο, εκείνα τα μάτια που με κάνουν να συνειδητοποιήσω ότι υπάρχω για κάποιο λόγο, που με αγαπούν αν και δεν γνωρίζω τίποτα. Ελπίζω να το βλέπω μέσα από κάθε πρόσωπο που συναντώ, και κάποιες φορές κοιτάω ασυνείδητα κάθε πρόσωπο, ακόμα και των αγνώστων, για να δω αν βρίσκω κάτι δικό Του, ένα χαρακτηριστικό Του, που να με κάνει να ξαναδώ ότι υπάρχει, και υπάρχει για μένα. Γιατί πολλές φορές η ζωή, η ζωή μου, είναι πιο ανήσυχη, ακόμα και επώδυνη, από τότε που Τον συνάντησα, αλλά είναι και κάτι παραπάνω: είναι ζωντανή. Είναι σαν Εκείνος να συνιστά την πηγή της ζωής μου: εγώ ήμουν νεκρή και τώρα ζω».

Αυτή είναι η μαρτυρία ενός Εγώ που αναγεννήθηκε ακριβώς χάρη στη συνάντηση με το Χριστό. Εκείνη η νεαρή κοπέλα δεν ήξερε τίποτα για το χριστιανισμό, αλλά αφού συνάντησε τους φίλους του κινήματος, μπορεί να μείνει με αληθινό τρόπο σε έναν κόσμο όπου κατέπεσαν οι σαφήνιες, ψάχνοντας το Χριστό σε κάθε πρόσωπο που συναντά χωρίς το φόβο να επηρεαστεί, αλλά ζώντας μόνο μέσα στο θάμβος για την παρουσία Του, για τον διαρκώς ανανεωμένο ενθουσιασμό για Εκείνον. «Αυτός είναι ο χριστιανισμός στην ιστορία», μελετήσαμε στη Σχολή κοινότητας: «Η αυγή μιας διαφορετικής ανθρωπιάς», μιας διαφορετικής ανθρώπινης κοινότητας, δηλαδή καινούρια, περισσότερο αληθινή».¹³³

Το να ανήκουμε σε μια «ξεχωριστή ιστορία» –όπως είναι η ζωή του κινήματος– έδωσε τη δυνατότητα σε αυτή την κοπέλα να ανακαλύψει τον εαυτό της («Με καταλαβαίνω περισσότερο, με γνωρίζω περισσότερο, πριν ήμουν σαν νεκρή [...] ήμουν νεκρή και τώρα ζω») και η οποία, αν και έκανε τα πάντα για να ξεχάσει αυτό που της είχε συμβεί, δεν κατάφερε να το αποσπάσει από μέσα της.

¹³³ L. Giussani, *Perché la chiesa*, ό.π., σ. 242.

Όσο περισσότερο ψάχνει, όσο περισσότερο κόσμο συναντά και όσο περισσότερο ζει, τόσο περισσότερο αναδύεται η διαφορά αυτού που συνάντησε. Μέσα από εμπειρίες όπως αυτές η καρδιά μαρτυρά όλη την αντικειμενικότητά της! Δεν γίνεται να ανταλλάξουμε το Χριστό με οποιαδήποτε προσιτή ικανοποίηση ή το βλέμμα Του με οποιοδήποτε άλλο βλέμμα και την αγάπη Του με κάποια απομίμηση της αγάπης. Εντυπωσιάζει το αμείωτο του Χριστού που μαρτυρούν όλα αυτά τα πράγματα.

Όμως, προκειμένου όλα αυτά τα σημάδια να την οδηγήσουν σε μια βεβαιότητα για Εκείνον χρειάστηκε μια πορεία συμβίωσης με τους ανθρώπους που την είχαν μαγέψει και η ειλικρίνεια να αναγνωρίσει το στοιχείο που είχαν από κοινού όλοι όσοι την εντυπωσίαζαν τόσο πολύ. Όσο και να αρνιόταν να αναγνωρίσει ότι ήταν ο Χριστός αυτός που είχε αλλάξει όλα τα άτομα που είχε γνωρίσει, όσο και ασυνεπής και να ήταν, οι μοναδικές σχέσεις που την άφηναν χωρίς λόγια ήταν ακριβώς αυτές που είχε με ανθρώπους των οποίων η ζωή της μιλούσε για Εκείνον. Η κοπέλα γνώρισε το Χριστό ακριβώς επειδή δεν αποχωρίστηκε ποτέ από την εμπειρία της. Και αυτή η εμπειρία την οδήγησε να συνειδητοποιήσει ότι μέσα στα πρόσωπα που είχε συναντήσει υπήρχε κάτι που δεν βρισκόταν πουθενά αλλού και που δεν γινόταν να περιοριστεί στις ανθρώπινες ικανότητές τους. Ήταν «κάτι» που εκείνη δεν θα φανταζόταν ποτέ, που όμως δεν μπορούσε να αρνηθεί, που είχε ακούσει ακριβώς από αυτούς και στο οποίο το πρώην αγόρι της είχε αποφασίσει να αφιερώσει τη ζωή: ο Χριστός. Κατάλαβε ότι η αναγνώριση αυτού του «παράγοντα» δεν μπορούσε να επιφορτιστεί σε κανέναν άλλον, μπορούσε να είναι μόνο δικός της. Από τότε συνεχίζει να αναζητά το Χριστό σε κάθε βλέμμα, σε οποιονδήποτε συναντά.

Ξεκινώντας από μια συνάντηση, ο Χριστός αναγνωρίζεται ως η καρδιά της ζωής. Γράφει μια άλλη φίλη: «Ένα βράδυ γυρίζω σπίτι μετά την αγαθοεργία των Συσσιτίων και αρχίζω να διηγηθώ στον άντρα μου πώς πήγε. Σε κάποιο σημείο, εκείνος μου λέει: “Είμαι πολύ τυχερός που ζω μαζί σου: δεν αφήνεις απ’ έξω ούτε μια λεπτομέρεια των ημερών σου, ζητάς το μέγιστο και το κάνεις πάντα, δεν συμβιβάζεσαι ποτέ και προβληματίζεσαι βαθιά για όλα όσα σου συμβαίνουν. Για μένα αυτό είναι αξιοζήλευτο! Θα ήθελα να ζω κι εγώ σαν εσένα.” Εκείνη τη στιγμή μου ήρθε σαν μια αίσθηση αγωνίας και απάντησα αμέσως: “Να ξέρεις ότι δεν είναι οι ικανότητές μου, εγώ

δεν είμαι καλή! Εγώ είμαι έτσι γιατί συνάντησα το Χριστό, που μου άλλαξε τη ζωή, που με κάνει να κοιτάω τα πάντα με εκείνον τον τρόπο που εσύ λες πως είναι γοητευτικό και επιθυμητό και για σένα. Η φιλία του κινήματος Τον καθιστά ζωντανό και με καθιστά ζωντανή”. Εκείνη τη στιγμή κατάλαβα τι σημαίνει να γνωρίζω το Χριστό μέσα στην εμπειρία μου: δεν σημαίνει να γνωρίζω ένα πρόσωπο ξένο στη ζωή μου, αλλά να Τον αναγνωρίζω ως την αλήθεια του εαυτού μου! Διότι εγώ δεν μπορώ να σκέφτομαι τον εαυτό μου, πώς ζω, τα ερωτήματα που έχω, αυτά που κάνω, δίχως Εκείνον· όχι χωρίς να σκέφτομαι Εκείνον, αλλά ακριβώς χωρίς Εκείνον! Εγώ δεν μπορώ να πω: “Εγώ” δίχως Εκείνον! Όπως λέει ο τίτλος των περσινών Ασκήσεων: “Η καρδιά μου αγάλλεται γιατί Εσύ, Χριστέ, ζεις”»).

Η μοναδική και πρακτική, χειροπιαστή, αποτελεσματική απάντηση στην κατάσταση που μόλις περιγράψαμε –χαρακτηριζόμενη από τους τρεις υποβιβασμούς που παρουσίασε ο δον Τζιουσάνι–, στην οποία ο Θεός, ο Χριστός, συλλαμβάνεται ως αφηρημένο και ξένο στη ζωή, είναι ο χριστιανισμός ως γεγονός. «Να λοιπόν, κάνω ένα καινούριο πράγμα: ακριβώς τώρα ανθίζει, δεν το αντιλαμβάνεστε;».¹³⁴

Με ποιον τρόπο το Μυστήριο μας διευκολύνει να ξεπεράσουμε την αφαίρεση στην οποία πολλές φορές περιορίζουμε το Χριστό; Μέσω της Εκκλησίας, τόπος της συνάντησης της αλήθειας, της οποίας το εργαλείο είναι το θαύμα. «Το θαύμα είναι [...] ένα γεγονός, κάτι που συμβαίνει, που ένας άνθρωπος δεν προέβλεπε και δεν μπορεί να εξηγήσει στον εαυτό του πώς αλλά συμβαίνει, είναι το περιεχόμενο ενός γεγονότος που σε αναγκάζει να σκέφτεσαι το Θεό». Και το μεγαλύτερο θαύμα είναι η αλλαγή του ανθρωπίνου στοιχείου, το οποίο είναι εκπληρωμένο: μια προθυμία της καρδιάς και της λογικής, ένα βλέμμα προς τον εαυτό του και τους άλλους, μια ανιδιοτέλεια, μια αγαλλίαση, μια γονιμότητα, μια ικανότητα αναδόμησης που είναι αδύνατον να τις φανταστεί κανείς. «Λόγια και γεγονότα αδύνατα. Αυτό είναι το θαύμα. Παρουσίες που αποτελούν θαύμα». Ο δον Τζιουσάνι αναφέρει για παράδειγμα τη μητέρα Τερέζα και προσθέτει: «Λόγια και γεγονότα, [μια] ανθρώπινη παρουσία αφάνταστη. Τόσο γνήσια, τόσο συνεπής, τόσο ισχυρή, που έχει την ίδια μου ευαισθησία: η ανθρωπιά σου είναι σαν τη δική μου, αλλά μέσα στην ανθρωπιά σου

¹³⁴ Ησ. 43,19.

ανθίζει κάτι που έρχεται από Κάτι μεγαλύτερο [...] Θαύμα, λοιπόν. Πρόκειται για μια πραγματικότητα που εγώ βλέπω, αισθάνομαι και ακουμπώ, [...] αλλά που δεν μπορώ να περιορίσω σε αυτό που βλέπω, αισθάνομαι και ακουμπώ, που με παραπέμπει κατ' ανάγκη σε κάτι άλλο. Θα έπρεπε να αρνηθώ εκείνη την πραγματικότητα αρνούμενος εκείνο το κάλεσμα. Και αν την περιόριζα, θα την εξόντωνα».¹³⁵

Γιατί όμως, ακόμα και αν βρισκόμαστε εμπρός σε όλα αυτά τα πράγματα που συμβαίνουν, πολλές φορές μας συμβαίνει να είμαστε σαν αυτούς που επιπλήττει ο Ιησούς; «Με τι να την παρομοιάσω αυτή τη γενιά; Μοιάζει με παιδιά που κάθονται στην αγορά, και η μια ομάδα λέει στην άλλη τραγουδώντας: “Σας παίξαμε με τη φλογέρα χαρούμενα τραγούδια, μα εσείς δε χορέψατε. Σας τραγουδήσαμε μοιρολόγια, μα εσείς δε θρηνολογήσατε”. Ήρθε ο Ιωάννης, που δεν έτρωγε και δεν έπινε, και είπαν: “Είναι δαιμονισμένος”. Ήρθε ο Υιός του Ανθρώπου, που τρώει και πίνει, και λένε: “Φαγάς και οινοπότης είναι αυτός, κάνει παρέα με τελώνες και αμαρτωλούς”. Και όμως δικαιώθηκε η σοφία του Θεού στο πρόσωπο των απεσταλμένων της». Τότε ο Ιησούς «άρχισε να κατακρίνει τις πόλεις όπου έγιναν τα πιο πολλά θαύματά του, γιατί δε μετανόησαν: “Αλίμονό σου, Χοραζίν· αλίμονό σου Βηθσαϊδά! Γιατί, αν γίνονταν στην Τύρο και στη Σιδώνα όσα θαύματα έγιναν σ' εσάς, οι κάτοικοί τους [...] θα είχαν μεταστραφεί από καιρό”».¹³⁶

Εντυπωσιάζει το γεγονός ότι ύστερα από αυτή την επίπληξη, ο Ιησούς δηλώνει: «Σ' ευχαριστώ, Πατέρα, Κύριε του ουρανού και της γης, γιατί αυτά τα έκρυψες από τους σοφούς και τους συνετούς και τα φανέρωσες στους ταπεινούς. Ναι, Πατέρα μου, αυτό ήταν το θέλημά σου. Όλα έχουν παραδοθεί σ' εμένα από τον Πατέρα μου. Κανένας δε γνωρίζει πραγματικά τον Υιό, παρά μόνον ο Πατέρας· ούτε τον Πατέρα τον ξέρει κανείς πραγματικά, παρά μόνο ο Υιός, καθώς κι εκείνος στον οποίο θέλει ο Υιός να τον φανερώσει».¹³⁷

Όλοι είναι ενώπιον των γεγονότων (έτσι όπως είμαστε και εμείς). Θα ήταν εύλογο να υποτάσσουμε τη λογική στην εμπειρία, μετά από όλα τα θαύματα που είδαμε να επιτελεί ο Ιησούς. Αλλά είναι ακριβώς σ' αυτό που οι σοφοί και οι συνετοί δεν είναι διαθέσιμοι. Δεν Τον

¹³⁵ L. Giussani, «Alla ricerca del volto umano», *Tracce Letterae-Communio*, Ιανουάριος 1996, σσ. X, XII-XIV.

¹³⁶ *Μτ* 11,16-21.

¹³⁷ *Μτ* 11,25-27.

αναγνωρίζουν όχι γιατί λείπουν τα θαύματα, αλλά γιατί δεν υπάρχει εντός τους η διαθεσιμότητα να το αντιληφθούν.

3. Εάν δεν γίνεστε σαν παιδιά

Να λοιπόν τι χρειάζεται: να είμαστε σαν παιδιά και να ξεπερνάμε τη λογική των σοφών, που είναι αντίθετη με εκείνη των παιδιών. Γι' αυτό ο Ιησούς είναι κατηγορηματικός, όπως τραγουδήσαμε: «Εάν δεν θα ξαναγίνετε παιδιά...». ¹³⁸ «Όποιος δεν υποδέχεται τη βασιλεία του Θεού σαν ένα παιδί, δεν θα εισέλθει σε αυτή». ¹³⁹ Αλλά πώς μπορώ εγώ που είμαι ενήλικας να ξαναγίνω παιδί; Είναι το ερώτημα του Νικόδημου στον Ιησού: «Πώς είναι δυνατόν ένας άνθρωπος ηλικιωμένος να γεννηθεί ξανά; Μήπως μπορεί να μπει στην κοιλιά της μάνας του και να γεννηθεί άλλη μια φορά;» Ο Ιησούς εκπλήσσεται από την ερώτηση και που ένας έξυπνος άντρας όπως ο Νικόδημος δεν αντιλαμβάνεται την έκταση του ζητήματος: «Εσύ είσαι δάσκαλος του λαού Ισραήλ και δεν καταλαβαίνεις τόσο βασικά πράγματα;». ¹⁴⁰

Είμαστε μπροστά σε ένα στοιχειώδες σημείο, όπως μας ενθυμίζει ο δον Τζιουσάνι: «Το μεγάλο ζήτημα είναι να επιστρέψουμε στην πηγή, να είμαστε ξανά έτσι όπως μας έπλασε ο Θεός. Πράγματι, τι είναι η ηθικότητα; Η ηθικότητα είναι να ζούμε με τη συμπεριφορά με την οποία μας δημιούργησε ο Θεός. Μόνο όποιος υιοθετεί αυτή τη στάση αναγνωρίζει την Παρουσία Του». ¹⁴¹ Γι' αυτό επισημαίνει ο von Balthasar: «Είναι η απλότητα αυτό που αποτελεί προϋπόθεση όλου του υπολοίπου!». ¹⁴² Δίχως αυτή, δεν αντιλαμβανόμαστε τι συμβαίνει, δεν αντιλαμβανόμαστε τα γεγονότα που γίνονται μπροστά στα μάτια μας και δεν τα αναγνωρίζουμε ως ενδείξεις από κάτι άλλο. Η αναπόφευκτη συνέπεια είναι ότι τα γεγονότα γίνονται άχρηστα, δηλαδή δεν χρησιμεύουν στην ανάπτυξη της γνωριμίας του Χριστού, στην οικειότητα με Εκείνον.

Με αυτό το κάλεσμα ο Ιησούς δεν μας ζητά, φυσικά, να παραμείνουμε για πάντα σε μια νηπιακή κατάσταση. Όταν ο Χριστός

¹³⁸ C. Chieffo, «Canzone di Maria Chiara», στα *Canti*, ό.π., σ. 189.

¹³⁹ *Mk* 10,15.

¹⁴⁰ Πρβ. *Ιω* 3,4.10.

¹⁴¹ L. Giussani, *Si può vivere così?*, Rizzoli, Μιλάνο 2007, σ. 219.

¹⁴² H. U. von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino*, Piemme, Casale Monferrato (AL), 1991, σ. 9.

υπέδειξε το παιδί ως πρότυπο, «προφανώς δεν έθετε ως ιδανικό τον παιδισμό, αλλά εκείνη την προθυμία της ψυχής που η φύση εξασφαλίζει αυτομάτως στο παιδί, εφόσον είναι απαραίτητος όρος για την ανάπτυξη του ανθρώπου, και που στον ενήλικα, όπως και κάθε αξία, αποτελεί κοπιαστική κατάκτηση».¹⁴³ Είναι λόγω αυτού του κόπου που φαίνεται τόσο αδύνατη αυτή η κατάκτηση, όπως θα ήταν αδύνατον να ξαναγεννιόμαστε όταν είμαστε ηλικιωμένοι, μπαίνοντας μια δεύτερη φορά στη μήτρα της μητέρας μας για να ξαναγεννηθούμε.

Ωστόσο, ο ίδιος ο Ιησούς μαρτυρά ότι δεν είναι αδύνατον να είμαστε ενήλικες και να ζούμε σαν παιδιά. «Όλα τα λόγια και οι χειρονομίες Του φανερώνουν ότι [ο Ιησούς] κοιτάει τον Πατέρα με το αιώνιο θάμβος του παιδιού: “Ο Πατέρας είναι ανώτερος από μένα” (Ιω 14,28). [...] [Ο Ιησούς] δεν σκέφτεται ποτέ να κατακτήσει την πηγή Του [...]. Ξέρει ότι είναι χάρισμα που χαρίζεται στον εαυτό Του, και ότι δεν θα υφίστατο δίχως Αυτόν που στερείται το δώρο προσφέροντας τον εαυτό Του. Αυτό που χαρίζει ο Πατέρας είναι να είναι κανείς ο εαυτός του”, η ελευθερία».¹⁴⁴ Ο Ιησούς ξέρει ότι χαρίζεται από τον Πατέρα Του. Και αυτό το χάρισμα γεμίζει τον Υιό από θάμβος, θαύμα και ευγνωμοσύνη. «Πράγματι, η χειρονομία της αέναης μεταφοράς [μεταβίβασης] από τον Πατέρα στον Υιό είναι διαρκώς παρούσα, δεν είναι ποτέ ξεπερασμένη, ολοκληρωμένη [κάτι που τελείωσε και αφορά το παρελθόν] ή δεδομένη [...]. Αν και αυτή είναι αιώνια μνήμη, παραμένει πάντοτε μια ακατάληπτη καινοφανής προσφορά, που κατά κάποιον τρόπο αναμένεται με άπειρη, τρυφερή εμπιστοσύνη. Ο μικρός Ιησούς εκπλήσσεται αναμφίβολα για όλα: για τη μητέρα του που τον αγαπά, για την ύπαρξή του και, ξεκινώντας από αυτά, για όλα τα πλάσματα του κόσμου, από το πιο μικρό λουλουδάκι ως το ατέρμονο σύμπαν. Αλλά αυτό το θάμβος πηγάζει από το βαθύτερο θάμβος του αιώνιου Υιού που μέσα στο απόλυτο Πνεύμα της αγάπης εκπλήσσεται για την ίδια την αγάπη που κυριαρχεί και δεσπάζει σε όλα. “Ο Πατέρας είναι ανώτερος”».¹⁴⁵ Αυτή η συνείδηση του Πατέρα διαφαινόταν σε κάθε χειρονομία Του. Όπως ισχυρίζεται ο Τζιουσάνι, «ο άνθρωπος Ιησούς από τη Ναζαρέτ - περιβαλλόμενος από το Μυστήριο του Λόγου και πλασμένος στην ίδια φύση του Θεού (αλλά η εμφάνισή Του ήταν απολύτως ίδια μ’

¹⁴³ L. Giussani, *Il senso di Dio e l'uomo moderno*, Bur, Μιλάνο 2010, σ. 28.

¹⁴⁴ H.U von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino*, ό.π., σ. 44.

¹⁴⁵ Ο.π., σσ. 45-46.

εκείνη των άλλων ανθρώπων-, δεν τον έβλεπαν να κάνει ούτε μία χειρονομία δίχως η μορφή του να αποδεικνύει τη συνείδηση του Πατέρα».¹⁴⁶

Ο Ιησούς όμως δεν αποτελεί μοναδική περίπτωση, όπως επισημαίνει ο von Balthasar: «Από τους μεγάλους αγίους μπορούμε να συμπεράνουμε αμέσως ότι δεν υπάρχει μάχη ανάμεσα στη διατήρηση του παιδικού πνεύματος [...] και της ωριμότητας. [...] [Οι άγιοι], ακόμα και σε προχωρημένη ηλικία, διατηρούν μια εκθαμβωτική νεότητα».¹⁴⁷ Εμείς το παρατηρήσαμε καλά στον δον Τζιουσάνι. Και ο Πάπας μας καλεί να ακολουθήσουμε αυτές τις παρουσίες: «Συναναστρέψου με ανθρώπους που φύλαξαν την καρδιά τους όπως εκείνη ενός παιδιού».¹⁴⁸ Τι είναι αυτό που τους επέτρεψε να μείνουν παιδιά; Σ' αυτό το σημείο μπορούμε να καταλάβουμε την απάντηση του Ιησού στον Νικόδημο: «Σε βεβαιώνω πως αν κανείς δε γεννηθεί από το νερό και από το Πνεύμα, δεν μπορεί να εισέλθει στη βασιλεία του Θεού».¹⁴⁹

Το να γίνουμε παιδιά, το να γεννηθούμε εκ νέου σημαίνει να γεννιόμαστε από το Πνεύμα, αυτό που λαμβάνουμε με το Βάπτισμα. Είναι η κοινωνία του Πνεύματός Του αυτό που μας καθιστά υιούς όπως Εκείνος είναι Υιός, δηλαδή υιός εν τω Υιό. Το να είμαστε υιοί εν τω Υιό σημαίνει να λαμβάνουμε τα πάντα ως χάρισμα, δίχως να μείνουμε στη φαινομενικότητα, αναγνωρίζοντας δηλαδή τα πάντα ως δοθέντα από τον Πατέρα. Είναι σε αυτό που θέλει να μας οδηγήσει όλος ο δρόμος που ο Θεός διένυσε μαζί μας και που εξακολουθεί να διανύσει, ώστε όλα αυτά που συμβαίνουν να μπορούν να μας εισάγουν στη σχέση με Εκείνον. Είναι χάρη στην οικειότητα με το Χριστό και, διά του Χριστού, με τον Πατέρα, που δεν χάνουμε τίποτα από τη ζωή μας. Αντιθέτως, χωρίς τέτοια οικειότητα δεν έχουμε εκείνο το συστατικό στοιχείο που μας επιτρέπει να αντιμετωπίσουμε το πραγματικό με βεβαιότητα, με ειρήνη, με μια καινοτομία βλέμματος και γονιμότητας.

Το να αναγνωρίζουμε τα πάντα ως δοθέντα από τον Πατέρα αλλάζει επίσης τον τρόπο μας να συλλάβουμε τη μεταστροφή στην οποία καλούμαστε: «Η ηθική πορεία είναι η ανάδυση της συνέπειας,

¹⁴⁶ L. Giussani, «Un uomo nuovo», *Tracce Litterae-Communio*, Μάρτιος 1999, σσ. VII-IX.

¹⁴⁷ H.U von Balthasar, *Se non diventerete come questo bambino*, ό.π., σ. 41.

¹⁴⁸ Φραγκίσκος, *Γενική Ακρόαση*, 20 Σεπτεμβρίου 2017.

¹⁴⁹ *Ιω* 3,5.

για την οποία είμαστε ανίκανοι [...]. Η αληθινή ηθική συνείδηση είναι εκεί όπου εκπλήσσεται ένας άνθρωπος: εκπλήσσεται από αυτό που συμβαίνει εντός του, από το δώρο που του δίνεται». ¹⁵⁰ Όταν δεν περιορίζουμε αυτό που μας δίνεται, όλα αποδεικνύονται ευκαιρίες για να αναγνωρίσουμε τον παρόντα Χριστό στο πραγματικό: έτσι, μπορεί να αναπτύσσεται κάθε μέρα και περισσότερο η οικειότητά μας με Εκείνον, μια βεβαιότητα για την Παρουσία Του που μας αποτρέπει να πνιγούμε στις περιστάσεις, που μας καθιστά ελεύθερους, όχι με πλαστό τρόπο, μα αληθινό. Και μπορούμε να κοιτάζουμε πράγματα στη ζωή μας που δεν θελήσαμε ποτέ να αντιμετωπίσουμε, όπως γράφει αυτό το άτομο: «Φίλε μου! Ήθελα να σου πω ότι αύριο φεύγω για λίγες μέρες με τον άντρα μου. Σε λίγες μέρες θα είναι η επέτειος της δολοφονίας του πατέρα μου. Είναι τριάντα χρόνια που δεν πηγαίνω, γιατί πριν σε γνωρίσω δεν κοιτούσα αυτή την πληγή, δεν μιλούσα με κανέναν γι' αυτή, παρά μόνο με τους πιο κοντινούς μου ανθρώπους. Αυτά τα χρόνια όμως, ακόμα και μέσω του θανάτου του υιού μου, είδα να μεγαλώνει μια οικειότητα με τον Ιησού απροσδόκητη. Γι' αυτό δεν φοβάμαι πια και θα πάω εκεί, θα δω τα μέρη όπου μεγάλωσα και όπου ήδη Τον περίμενα. Και ποιος ξέρει τι άλλο θα με κάνει να ανακαλύψω... Ευχαριστώ για τη φιλία σου, που είναι ένα πολύ μεγάλο δώρο που θέλησε να μου δώσει ο Θεός».

Ο Ιησούς εισήλθε στην ιστορία για να νικήσει κάθε φόβο, κάθε μοναξιά, κάθε αμηχανία ανάμεσά μας.

Είναι αυτό –η αληθινή συνάντηση με το Χριστό στην ιστορία– που χρειάζεται ο κόσμος μας, που διακατέχεται όλο και περισσότερο από το φόβο και την αβεβαιότητα. Από την εμπειρία της θριαμβευτικής και μεταμορφωτικής παρουσίας Του γεννιέται όλη η δύναμη των χειρονομιών μας. Μας το υπενθυμίζει πάντα ο δον Τζιουσάνι: «Είναι η γνώση της δύναμης του Ιησού Χριστού η βαθιά αιτία της κάθε χειρονομίας μας ως κοινωνικής παρουσίας και διάδοσης στον κόσμο», ¹⁵¹ που είναι αυτό που αναμένουν όλοι. «Όταν τέτοια Παρουσία εισέρχεται σε όλες τις σχέσεις της ζωής, όταν οι σχέσεις στηρίζονται σε αυτή, όταν αυτές σώζονται, κρίνονται, διευθύνονται, αξιολογούνται, χρησιμοποιούνται υπό το φως εκείνης της Παρουσίας, έχουμε μια καινούρια κουλτούρα. Τούτη πηγάζει, επομένως, από τη

¹⁵⁰ L. Giussani, *Qui e ora* (1984-1985), Bur, Μιλάνο 2009, σ. 436.

¹⁵¹ L. Giussani, «Storia di liberazione», στο H.U. von Balthasar – L. Giussani, *L'impegno del cristiano nel mondo*, ό.π., σ. 140.

στάση που υιοθετεί κανείς εμπρός σ' αυτή την εξαιρετική Παρουσία, που είναι καθοριστική για τη ζωή!».¹⁵²

Ως εκ τούτου, ας μην εξαπατηθεί κανείς: η γνωριμία του Χριστού στην οποία μας ωθεί ο δον Τζιουσάνι δεν έχει ως στόχο να μας αποτραβήξει από το πραγματικό και τις περιστάσεις, αλλά να γεμίσει κάθε χειρονομία με την Παρουσία Του, κάθε «ενωτική, εκτελεστική, φιλανθρωπική, πολιτιστική, κοινωνική, πολιτική δραστηριότητά μας». Μόνο έτσι η αρχή μένει ζωντανή, δεν γίνεται ποτέ παρελθόν: «Στην αρχή κτίζαμε, προσπαθούσαμε να κτίσουμε πάνω σε κάτι που συνέβαινε και που μας είχε κατακτήσει. Όσο αφελής και υπέρμετρα δυσανάλογη και να ήταν, επρόκειτο για μια γνήσια στάση».¹⁵³ Βιώνοντας κάθε χειρονομία μέσα από την προσχώρηση στον παρόντα Χριστό, θα αυξήσουμε όλο και περισσότερο τη γνωριμία Του και θα έχουμε όλο και περισσότερους λόγους για να έχουμε εμπιστοσύνη.

Τώρα μπορούμε να αντιληφθούμε καλύτερα τη σπουδαιότητα της κλήσης του Πάπα Φραγκίσκου: «Σας προτρέπω [...] να οργανωθείτε [είπε στο Περού] [...] ως εκκλησιαστικές κοινότητες που ζουν γύρω από το πρόσωπο του Ιησού. [...] Η σωτηρία δεν είναι γενική, δεν είναι αφηρημένη. Ο Πατέρας μας κοιτά χειροπιαστούς ανθρώπους, με βλέμματα και ιστορίες χειροπιαστούς, και όλες οι χριστιανικές κοινότητες πρέπει να αποτελούν αντανάκλαση αυτού του βλέμματος του Θεού, αυτής της παρουσίας που δημιουργεί δεσμούς».¹⁵⁴

Αυτό είναι που αναμένει ο κόσμος: «“Η ίδια η δημιουργία αναμένει με ανυπομονησία την αποκάλυψη των υιών του Θεού [...]”. Δίχως να το συνειδητοποιεί πλήρως, λόγω του αφάνταστου χαρακτήρα της πρωτοβουλίας του Θεού, ο άνθρωπος όλων των καιρών περιμένει αυτό τον καινούριο άνθρωπο»,¹⁵⁵ δηλώνει η Σχολή κοινότητας. Μόνο αυτή η διαφορετική και αρχέγονη παρουσία δύναται να απαντήσει στην προσμονή του σημερινού ανθρώπου, όπως βλέπουμε σε πολλά διηγήματα που λέμε μεταξύ μας και στα πολλά πρόσωπα που συναντάμε, που αντιλαμβάνονται την ανάγκη τους.

Εν προκειμένω, γράφει ο von Balthasar: «Ωστόσο η λέξη χριστιανός θα σημαίνει πριν απ' όλα παράδοση και θεσμούς, τα κινήματα ελευθερίας των σύγχρονων καιρών θα έχουν εύκολη ζωή».

¹⁵² S. Alberto – J. Prades – L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, ό.π., σ. 152.

¹⁵³ L. Giussani, *Una strana compagnia*, ό.π., σσ. 88-89.

¹⁵⁴ Φραγκίσκος, *Χαιρετισμός στο λαό, Πονέρο Μαλντονάντο* (Περού), 19 Ιανουαρίου 2018.

¹⁵⁵ L. Giussani, *Perché la Chiesa*, ό.π., σ. 241.

Και ταυτίζει με ασύγκριτη διαύγεια με ποιον τρόπο θα μπορέσει να αποκτήσει ενδιαφέρον η συζήτηση: «Η αληθινή διαμάχη θα υπάρξει μόνο όταν ο χριστιανός θα προσπαθήσει [...] να αποδείξει ότι η αυτόπροθυμία του Θεού διά του προσώπου του Ιησού Χριστού είναι κάλεσμα να εισχωρήσει κανείς στο χώρο της απόλυτης ελευθερίας, στον οποίο και μόνο δύναται να ξεδιπλωθεί η ανθρώπινη ελευθερία».¹⁵⁶

¹⁵⁶ H.U. Von Balthasar, *Premessa*, στο H.U. Von Balthasar-L. Giussani, *L'impegno del cristiano nel mondo*, ό.π., σ. 24.

Κυριακή 29 Απριλίου, πρωί

Στην είσοδο και στην έξοδο:
Ludwig van Beethoven, Συμφωνία αρ. 9 σε Ρε μινόρε, έργο 125 «Χωρικό»
Herbert von Karajan – Berliner Philharmoniker
“Spirto Gentil” αρ. 27, Deutsche Grammophon

Angelus

Αίνοι

ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Ντάβιντε Πρόσπερι. Ο αριθμός των ερωτημάτων που κατέφθασαν είναι πολύ υψηλός: πάνω από χίλια εκατό. Είναι μια ένδειξη ότι αυτό που βιώσαμε αυτές τις μέρες και τα πράγματα που μας έχουν ειπωθεί ανταποκρίθηκαν σε βάθος σε ερωτήματα ή ανάγκες που έχουμε στη ζωή. Πράγματι, η πλειοψηφία των ερωτήσεων, όπως θα δούμε, βασίζονται σε προσωπικές εμπειρίες που επιβεβαιώνουν τα όσα ακούσαμε ή σε προβληματισμούς που μας προκάλεσαν. Και αυτό είναι πολύ ωραίο, σημαδεύει τη χρησιμότητα μιας χειρονομίας όπως αυτή, διότι χωρίς την εμπλοκή της εμπειρίας του καθένα από μας αυτή η χειρονομία δεν θα είχε την ίδια αξία και θα αποκομίζαμε ελάχιστα πράγματα.

Ανάμεσα στα ζητήματα που θέσατε, μας εντυπωσίασαν ιδιαίτερα τρία. Θα κάνω μια σύντομη περιγραφή τους προτού ξεκινήσουμε με τις ερωτήσεις.

Το πρώτο αφορά την καινούρια γνωριμία, που αυξάνει την οικειότητα με το Χριστό. Αυτό το ζήτημα εντυπωσίασε πολύ και επανέρχεται με διάφορους τρόπους: είτε το αισθανθήκαμε ως κάτι που ήδη ανήκει στην εμπειρία που βιώνουμε είτε μας εξέπληξε ως απροσδόκητη πρόταση, όλοι αισθανθήκαμε την επιθυμία να περιβάλλεται η ζωή μας –ενίοτε φαινομενικά κενή, επαναληπτική ή άθλια– από αυτή την οικειότητα με τον Κύριο που καθιστά τα πάντα όμορφα και μεγαλοπρεπή, όπως είχε συμβεί στους ανθρώπους που ήταν μαζί Του στους δρόμους της Γαλιλαίας: όλοι επιθυμούμε να ζήσουμε την ίδια τους εμπειρία.

Το δεύτερο ζήτημα αφορά τη σπουδαιότητα της ανάμνησης στη ζωή του χριστιανού. Αυτή η λέξη, πράγματι, είναι μέρος του DNA

μας. Ο δον Τζιουσάνι πρακτικά επανερμήνευσε τη σημασία της, εφόσον είχε καταλάβει ότι στον κόσμο όπου ζούμε έχει μια θαυμάσια δύναμη. Δεν πρόκειται απλώς για μια ευχάριστη ανάμνηση του παρελθόντος, όπως ακούσαμε αυτές τις μέρες, αλλά για το θεμέλιο πάνω στο οποίο στηρίζεται η δυνατότητα να ζούμε το παρόν δίχως φόβο και περιορισμούς.

Τέλος, το τρίτο ζήτημα αφορά την αξία της μεγάλης κοινότητάς μας. Το γεγονός ότι δεν είμαστε μόνοι σε αυτή την πορεία δεν είναι απλώς παρηγοριά: είναι ο δρόμος.

Όπως έλεγα προηγουμένως, κατέφθασαν πολλές ερωτήσεις. Ξέρω ότι κάποιες φορές πολλοί απογοητεύονται γιατί ενδιαφέρονται για ένα συγκεκριμένο θέμα, που το εκλαμβάνουν ως επείγον ή που προέκυψε ακούγοντας τα πράγματα που είπες, και δεν βρίσκουν απάντηση. Όλοι αξίζουν να λάβουν μια απάντηση, αλλά αυτό φυσικά δεν είναι εφικτό και κανένας από τους παρευρισκόμενους δεν θα το επιθυμούσε, εφόσον αργά ή γρήγορα πρέπει να γυρίσουμε σπίτι! Θα ήθελα να σε ρωτήσω αν έχεις κάτι να μας πεις γι' αυτό.

Χουλιάν Καρόν. Ναι, ευχαριστώ, θα ήθελα να πω ότι είναι πολύ ωραίο που πολλοί από σας γυρίζετε σπίτι με ερωτήματα. Αφήστε τα ανοιχτά! Θα ξεκινήσουμε μια πορεία μαζί, μελετώντας όλα αυτά που είπαμε, όπως κάνουμε συνήθως. Το γεγονός ότι πολλοί υπέβαλαν ερωτήματα είναι η πρώτη ένδειξη αυτού που μας συνέβη αυτές τις μέρες, ότι κάτι κινητοποιήθηκε εντός μας. Έτσι, αυτό είναι το πρώτο δώρο αυτών των Ασκήσεων και είναι πριν απ' όλα κάτι που με εκπλήσσει. Το να έχουμε ερωτήματα, όπως ξέρουμε, είναι καίριας σημασίας προκειμένου να ανακαλύψουμε τις απαντήσεις και να κατανοήσουμε. Το παρατηρούσαμε όταν πηγαίναμε σχολείο: όποιος δεν προσπαθούσε να καταλάβει, να κάνει τις ασκήσεις, δεν είχε ποτέ ερωτήσεις. Μόνο όποιος προσπαθούσε είχε. Λάβετε λοιπόν υπ' όψιν τις ερωτήσεις που έχετε και τις ενδείξεις που σας οδηγούν στην απάντηση, που θα βρείτε κατά μήκος της πορείας. Έτσι, η ζωή θα γίνει η συναρπαστική περιπέτεια της γνώσης. Με εντυπωσίασε πάντα εν προκειμένω μια πρόταση του δον Τζιουσάνι, στην αρχή του τέταρτου κεφαλαίου του *Θρησκευτικού Αισθήματος*: «Εμείς είμαστε πλασμένοι για την αλήθεια, εννοώντας με αυτήν την αντιστοιχία μεταξύ συνείδησης και πραγματικότητας». Γι' αυτό, «Δεν είναι μάταιο να επαναλάβουμε ότι το αληθινό πρόβλημα όσον αφορά την

αναζήτηση της αλήθειας πάνω στο υπέρτατο νόημα της ζωής δεν έγκειται στην ανάγκη μιας ιδιαίτερης νοημοσύνης, μιας ιδιαίτερης προσπάθειας ή εξαιρετικών μέσων προκειμένου να την ανακαλύψουμε. Η ύψιστη αλήθεια είναι σαν να βρίσκουμε ένα ωραίο πράγμα κατά μήκος της πορείας μας: το βλέπουμε και το αναγνωρίζουμε, αν είμαστε προσεκτικοί. Το πρόβλημα είναι, συνεπώς, να έχουμε αυτή την προσοχή».¹⁵⁷ Το να έχουμε ερωτήσεις διευκολύνει την προσοχή.

Πρόσπερι. Ας αρχίσουμε λοιπόν με τις ερωτήσεις.

«Χθες το πρωί είπες ότι μόνο αν έχω ως αφετηρία την επιλογή και την προτίμηση του Θεού για μένα μπορώ να γνωρίσω Αυτόν και τον εαυτό μου, και ότι αυτό που μετρά είναι η σχέση που Αυτός συνάπτει μαζί μου. Αντιλαμβάνομαι πως αυτό είναι ένα καινούριο βλέμμα πάνω σε μένα, που με απελευθερώνει από το μέτρο που έχω για τον εαυτό μου. Μπορείς να ξεκαθαρίσεις αυτό το ζήτημα;»

Καρόν. Το πρώτο πράγμα είναι να το αντιληφθούμε. Γι' αυτό αφιερώσαμε όλο το χθεσινό πρωινό μάθημα, για να συνειδητοποιήσουμε την προτίμηση του Θεού και την πρωτοβουλία Του για μας. Όπως βλέπετε, μας εκπλήσσει πάντοτε. Δεν είναι ποτέ προεξοφλημένη και μπορούμε να αισθανθούμε όλη την καινοτομία της διότι προκαλεί τη νοοτροπία μας, που μας καθλώνει σ' αυτό που σκεφτόμαστε και στις δικές μας προσπάθειες. Είναι Εκείνος που πήρε την πρωτοβουλία. Τι να κάνουμε, επομένως, ώστε αυτή η επίγνωση να γίνει όλο και περισσότερο δική μας; Αυτό που είπαμε χθες το πρωί δεν ήταν υπόμνημα ενός προκαταρκτικού για να περάσουμε ύστερα σε άλλο θέμα συζήτησης. Υπήρξε μάλλον η προσπάθεια να δείξουμε με ποιον τρόπο εκείνη η προτίμηση, που σημάδεψε την αρχή της ιστορίας του Ισραήλ, εγγίζει τη ζωή μας και μπορεί να εισχωρήσει στα σπλάχνα του Εγώ μας. Η εμπειρία της προτίμησης του Θεού αποβαίνει τόσο επιθυμητή που δεν μπορώ να μην αισθανθώ όλη την επιτακτική ανάγκη να γίνει δική μου, να με κατακτήσει, έως το σημείο να ζήσω αυτή την επίγνωση. Αλλά πρόκειται για μια πορεία, φίλοι! Όλη η πορεία που όρισε ο Θεός έχει ως στόχο να μπορέσουμε να αποκτήσουμε τη βεβαιότητα της σχέσης με Εκείνον, της αγάπης

¹⁵⁷ L. Giussani, *Il senso religioso*, ό.π., σ. 45.

Του για τη ζωή μας. Βλέπουμε όλοι με πόση δυσκολία διεισδύει αυτό στη νοοτροπία μας: εμείς, πράγματι, νομίζουμε πως εξαρτάται από την ικανότητά μας, από τις προσπάθειές μας, τις μελέτες μας και τη νοημοσύνη μας. Ο don Τζιουσάνι υπογραμμίζει ότι το πιο αλλότριο προς τη νοοτροπία μας είναι ότι αυτό που μας εγείρει, που αφυπνίζει τον εαυτό μας και την αλήθεια της ζωής μας, είναι ένα γεγονός –ένα γεγονός που συμβαίνει ακατάπαυστα. Συνεπώς το ζήτημα, όπως υπήρξε για το λαό του Ισραήλ, είναι να λαμβάνουμε υπ’ όψιν κάθε ένδειξη του γεγονότος που ξανασυμβαίνει, να δώσουμε προσοχή σε κάθε σημάδι της αδιάλειπτης πρωτοβουλίας που παίρνει ο Θεός, ώστε να μπορούμε να Τον βιώσουμε –«Εγώ είμαι ο Κύριος»–, ώστε να μπορούμε να κοιταχτούμε με το ίδιο βλέμμα που έχει το Μυστήριο προς εμάς: «Σε προτίμησα, είσαι πολύτιμος ενώπιον των ματιών μου». Κάθε χειρονομία του Θεού αποσκοπεί στο να μας μεταδώσει αυτό, από την αρχή έως σήμερα. Δεν υπάρχει χειρονομία του Θεού ή τρόπος Του να μας πλησιάζει που να μην θέλει να μας πει αυτό. Από εδώ πηγάζει βαθμιαία η επίγνωση ότι εσύ και εγώ είμαστε η σχέση που Εκείνος ορίζει με σένα και με μένα, με τον καθένα από μας. Ας φανταστούμε να σηκωνόμαστε το πρωί, κάθε μέρα, με την επίγνωση ότι Κάποιος μας λέει: «Εσύ είσαι πολύτιμος ενώπιον των ματιών μου». Τι καινοτομία θα εισχωρούσε στη ζωή μας, ό,τι και να έπρεπε να αντιμετωπίσουμε! Όπως έλεγα χθες παραθέτοντας τον von Balthasar, «η αγάπη που μου δίνει ο Θεός με κάνει αυτό που είμαι πραγματικά».¹⁵⁸ Εάν δεν κοιταζόμαστε έτσι, δεν κοιταζόμαστε καλά. Αυτό το βλέμμα συνέβη και κανείς δεν μπορεί να το ξεριζώσει πια από την ιστορία. Ο Θεός είναι απόλυτα μοναδικός και ενώ μου χαρίζει την αγάπη Του, καθιστά μοναδικό και εμένα. Εσύ και εγώ οριζόμαστε από αυτό το βλέμμα πάνω μας. Οποιαδήποτε άλλη εικόνα είναι ο περιορισμός του εαυτού μας.

Αρχίζει λοιπόν μια πορεία που αποτελεί μάχη. Συχνά, πράγματι, υποπίπτουμε ξανά στο μέτρο: αν είμαι σε θέση να κάνω αυτό ή εκείνο, αν μπορώ να είμαι συνεπής, αν η επίδοσή μου είναι κατάλληλη, πώς με κρίνουν οι άλλοι... Η πορεία μας είναι μια μάχη ανάμεσα στο μέτρο μου –ή εκείνο των άλλων– και στην προτίμηση που εισήλθε στη ζωή μου. Υπάρχει Κάποιος που μου λέει: «Μπορείς να ενταχθείς και να περιοριστείς στα μέτρα σου όσο θέλεις, αλλά εσύ

¹⁵⁸ Βλέπε εδώ, σ. 25.

είσαι πολύτιμος ενώπιον των ματιών μου, μπορείς πάντοτε να αφήσεις να εισχωρήσει εντός σου η προτίμησή μου. Εσύ δεν ορίζεσαι από το μέτρο σου, εσύ είσαι η προτίμηση που έχω για σένα». Μόνο από αυτό δύναται να γεννηθεί μια τρυφερότητα προς εμάς, ένα βλέμμα που να μας επιτρέπει να αγκαλιάσουμε τον εαυτό μας που να μην είναι απλός συναισθηματισμός. Κατά το μέτρο που το υποδέχεσαι, μπορείς να αρχίσεις να εντάξεις αυτό το βλέμμα στην εμπειρία σου, σε όλα αυτά που αγγίζεις. Όταν αυτή η Παρουσία αρχίζει να περιβάλλει όλες τις σχέσεις της ζωής, όπως λέγαμε ολοκληρώνοντας το χθεσινό απογευματινό μάθημα, όταν σ' αυτή βασίζονται όλες οι συναναστροφές, όταν σώζονται, κρίνονται, διευθύνονται, αξιολογούνται και χρησιμοποιούνται υπό το φως εκείνης της Παρουσίας, τότε αποκτούμε μια νέα κουλτούρα, δηλαδή ένα καινούριο βλέμμα πάνω σε όλα. Διότι η νέα κουλτούρα εκπηγάει από τη στάση που υιοθετεί κανείς εμπρός σ' αυτή την εξαιρετική και καθοριστική για τη ζωή Παρουσία. Είναι η απαρχή ενός καινούριου κόσμου, σ' αυτό τον κόσμο. Μας συμφέρει να μην χάσουμε αυτή την αρχή και να μην περιοριστεί σε κάτι το ξεπερασμένο, αλλά να είναι πάντα ένα παρόν. Όλη η προσπάθεια του Θεού, η ατέρμονη ποσότητα πρωτοβουλιών που παίρνει, στοχεύει στο να μας πείσει για αυτό: «Εσύ είσαι πολύτιμος ενώπιον των ματιών μου και κανένα σφάλμα σου, καμία λησμονιά σου, καμία δυσαρέσκεια σου δεν μπορεί να το εξαλείψει από προσώπου γης». Επομένως, γιατί να μαχόμαστε κατά αυτής της σαφήνειας στο όνομα ενός μέτρου μας, που δεν θα είναι ποτέ αληθές; Σε τι χρησιμεύει; Η μοναδική αλήθεια είναι αυτή: «Εσύ είσαι πολύτιμος ενώπιον των ματιών μου». Η δική μας θα είναι πάντοτε μια άνιση μάχη, καθότι, αν και δεν το αντιλαμβανόμαστε, αυτό που μας ορίζει σε ύστατο βαθμό είναι το απόλυτα μοναδικό βλέμμα που ο Χριστός έχει για μας. Όλος ο μόχθος της ζωής συνίσταται σ' αυτή τη μάχη για να το αφήσουμε να εισδύσει. Πόσο χρόνο θα χρειαστούμε ώστε η επίγνωση του βλέμματός Του να διεισδύσει στα μύχια μας;

Πρόσπερι. Τώρα υπάρχουν δύο ερωτήσεις σχετικά με το θέμα της ανάμνησης.

«Τι διαφορά υπάρχει ανάμεσα στο “ήδη γνωστό” και στην “ανάμνηση”; Υπάρχει ένας τρόπος να βασιστούμε στη βιωμένη

εμπειρία ως υπόθεση αφετηρίας στην κρίση πάνω σε όλα; Ή αυτό είναι λάθος;».

Η δεύτερη ερώτηση, παρόμοια, είναι μια προσωπική επεξήγηση: «Χθες το πρωί είπες ότι “η πηγή ρέει διαμέσου όλο του προσώπου μας όταν είμαστε πολύ απασχολημένοι με τα γήινα καθήκοντα”. Μπορείς να το εξηγήσεις καλύτερα; Είμαι ελεύθερος επαγγελματίας και η μέρα μου είναι γεμάτη από αιτήματα “τεχνικής” φύσης, στα οποία πρέπει να απαντήσω άμεσα και αδιάκοπα. Συχνά, αν και το επιθυμώ, μου φαίνεται πως δεν αναπτύσσω την οικειότητα με τον Ιησού. Πώς μπορούμε να έχουμε πάντα μπροστά στα μάτια μας το γεγονός και να το αναπτύξουμε μέσα στις επαγγελματικές απασχολήσεις μας, που έχουν ένα αντικείμενο που φαίνεται να μην έχει καμία σχέση με το Χριστό; Είναι ένα πρόβλημα ανάπτυξης της ανάμνησης;».

Καρόν. Η διαφορά ανάμεσα στο «ήδη γνωστό» και στην «ανάμνηση» –όπως την εννοεί ο δον Τζιουσάνι, δηλαδή καθαρά με τη χριστιανική σημασία του όρου ανάμνηση– είναι πολύ εύκολα κατανοητή. Πρόκειται για δύο αντίθετους τρόπους να μπαίνουμε σε σχέση με αυτό που μας συνέβη. Ας σκεφτούμε πώς προέκυψαν δύο αντίθετες συμπεριφορές από την ίδια ιστορία, για την οποία μιλήσαμε χθες το πρωί. Από μια πλευρά, η συμπεριφορά των Φαρισαίων. Αυτοί γνώριζαν καλά την ιστορία τους, ήταν εκείνοι που φαινομενικά την έπαιρναν περισσότερο στα σοβαρά, αλλά σε κάποιο σημείο αυτό τους οδήγησε να νομίζουν πως είχαν ήδη γνώση των πραγμάτων. Και αυτό το “ήδη γνωστό” τους ανέστειλε, αντί να τους ανοίξει –όπως θα έπρεπε να γίνει ακριβώς χάρη σε αυτό που γνώριζαν– στη νέα πρωτοβουλία που έπαιρνε το Μυστήριο μπροστά τους. Εξάλλου, υπάρχει η στάση της Παναγίας, του Ιωάννη και του Ανδρέα. Προσοχή: οι Φαρισαίοι, η Παναγία, ο Ιωάννης και ο Ανδρέας ήταν σύγχρονοι, ζούσαν όλοι κατά την ίδια εποχή και είχαν όλη την ίδια μεγάλη ιστορία πίσω τους. Όμως, ο τρόπος με τον οποίο έζησαν αυτή την ιστορία η Παναγία, ο Ιωάννης και ο Ανδρέας, τους δημιούργησε μια καθολική προθυμία στην καινοτομία που συνιστούσε ο Χριστός και που είχε προαναγγελθεί από όλα αυτά που η πρωτοβουλία του Θεού είχε ήδη πραγματοποιήσει μέχρι εκεί. Η στενή σχέση μ’ εκείνη την ξεχωριστή ιστορία και η ανάμνηση αυτής τους έκανε πρόθυμους στην απρόβλεπτη δράση του Θεού. Στους Φαρισαίους έγινε το

ακριβώς αντίθετο. Επομένως, για να επαληθεύσω αν υιοθετώ τη στάση του «ήδη γνωστού» ή της «ανάμνησης» πρέπει να δω αν είμαι πρόθυμος ή όχι στις απρόβλεπτες ενέργειες που πραγματοποιεί ο Θεός μπροστά μου σήμερα. Η απροθυμία δεν αφορά μόνο τους Φαρισαίους: τη βίωσε και ο Πέτρος. Στον Ιησού που ρωτά τους μαθητές: «Εσείς, ποιος λέτε να είμαι;», ο Πέτρος απαντά: «Εσύ είσαι ο Μεσσίας, ο Υιός του αληθινού Θεού». «Μακάριος είσαι, Σίμων, γιε του Ιωνά, γιατί αυτό δε σου το αποκάλυψε άνθρωπος, αλλά ο ουράνιος Πατέρας μου».¹⁵⁹ Ο Ιησούς δεν είχε πλέξει τέτοιο εγκώμιο σε κανέναν άλλον. Αλλά αμέσως μετά ο Πέτρος νομίζει ότι κατάλαβε και γνωρίζει ήδη πώς είναι τα πράγματα, και κάνει ο ίδιος την επαλήθευση που ανέφερα πριν. Πράγματι, αφού του είπε: «Μακάριος είσαι, Σίμων...», ο Ιησούς προσθέτει: «Πάμε τώρα στην Ιερουσαλήμ, γιατί πρέπει να δώσω τη ζωή για σας». Ο Πέτρος του αποκρίνεται: «Ούτε λόγος!». Μετά από όλα αυτά που είχε δει –η ζωή του με τον Ιησού είχε υπάρξει μια αδιάκοπη καινοτομία γεμάτη γεγονότα που δεν θα φανταζόταν ποτέ– και αφού τον είχε επαινέσει με την απάντησή Του, αντί να υποδεχτεί το απρόβλεπτο, δηλαδή αυτό που του λέει ο Ιησούς, ο Πέτρος τον τοποθετεί στη θέση του κατηγορούμενου: «Δεν είναι δυνατόν! Αυτό δεν θα συμβεί ποτέ!».¹⁶⁰ Ισχύει και για μας: η ιστορία του κινήματός μας, αντί να είναι, χάρη στη φύση της, αυτό που γεννά μια ατέρμονη προθυμία στην καινοτομία της πρωτοβουλίας του Χριστού, μπορεί να γίνει (εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο τη ζούμε) το «ήδη γνωστό» που «αχρηστεύει» την ακολουθία: νομίζουμε πως δεν χρειαζόμαστε πια να ακολουθήσουμε! Τούτο διαφαίνεται από το γεγονός ότι εμείς λέμε στον Ιησού (ακριβώς όπως ο Πέτρος) αυτό που θα έπρεπε να κάνει. Μετά από κάποιο σημείο, κάνοντας ξανά έναν παραλληλισμό που χρησιμοποιήσαμε και άλλες φορές, συμπεριφερόμαστε όπως τον Καντ: «Αφού έχουμε ήδη το Ευαγγέλιο, γιατί να ακολουθήσουμε ακόμα; Μπορούμε να ενεργούμε από μόνοι μας». Σ' αυτή τη στάση –των Φαρισαίων, του Πέτρου, του Καντ και συχνά δική μας– το «ήδη γνωστό» νικά πάνω στην «ανάμνηση». Ως εκ τούτου, το χθεσινό δεν ήθελε να είναι ένα μάθημα «ιερής ιστορίας», που ξέρετε ήδη, αλλά η προσπάθεια να συνειδητοποιήσουμε τη μέθοδο του Θεού, μια μέθοδο που δεν είναι

¹⁵⁹ Πρβ. *Μτ* 16,15-17.

¹⁶⁰ Πρβ. *Μτ* 16,22.

ακόμα δική μας, που ακόμα δεν μάθαμε ή δεχτήκαμε και από την οποία μπορούμε πάντα να έχουμε τον πειρασμό να ξεφεύγουμε, με αποτέλεσμα να βρισκόμαστε συχνά στην κατάσταση να λέμε σαν τον Πέτρο: «Όχι, όχι, δεν μπορεί να είναι έτσι». Αλλάζουμε μέθοδο αποχωριζόμενοι από την πηγή. Αλλά η μέθοδος θα είναι πάντα η ίδια: μια διαρκής πρωτοβουλία του Χριστού που οφείλουμε να ακολουθήσουμε. Δεν αφορά μόνο το παρελθόν, αλλά κυρίως και το παρόν. Γι' αυτό ο Ιησούς μας προειδοποιεί: «Όποιος δέχεται αυτόν που στέλνω εγώ, εμένα δέχεται»,¹⁶¹ διότι Εκείνος εξακολουθεί να στέλνει άλλους μέσω των οποίων καθίσταται παρών. Αν δεν ξανασυμβαίνει αυτή η πρωτοβουλία Του, αν δεν ξανασυμβαίνει η παρουσία Του μπροστά στα μάτια μας, δεν υπάρχει χριστιανική εμπειρία, και με αυτό που «ξέρουμε ήδη» δεν διαρκούμε ούτε μια μέρα. Η μέθοδος του Θεού αντιστοιχεί στην ανάγκη μας. Πρέπει να το συνειδητοποιήσουμε.

Ας έλθουμε στο δεύτερο μέρος της ερώτησης: πώς μπορούμε να έχουμε πάντα το γεγονός του Χριστού μπροστά στα μάτια μας και να αναπτύξουμε την επίγνωση της παρουσίας Του στις επαγγελματικές απασχολήσεις; Θυμάμαι ότι μια φορά με είχαν ρωτήσει πώς μπορούν να θυμούνται το Χριστό ενώ βρίσκονται στη δουλειά. Είχα απαντήσει ανατρέποντας τους όρους του προβλήματος: «Κι εσύ πώς μπορείς να δουλέψεις χωρίς να έχεις εντός σου την ανάμνηση του Χριστού;». Πώς τα καταφέρνετε με τόσες ώρες δουλειάς, έχοντας τόσες δυσκολίες και περίπλοκες καταστάσεις να αντιμετωπίσετε, να μην θυμάστε το Χριστό; Πώς μπορείς να ξυπνήσεις το πρωί και να σηκωθείς από το κρεβάτι, να κοιτάξεις τον άντρα σου, τη γυναίκα σου και τα παιδιά σου χωρίς να Τον θυμάσαι; Είναι ακριβώς το αντίθετο, όπως λέει η φίλη μας Ινδή: ακόμα και όταν είχε επιχειρήσει να δραπετεύσει από αυτό που της είχε συμβεί, δεν μπόρεσε να αποφύγει το πρώτο πράγμα που της ερχόταν στο νου όταν άνοιγε τα μάτια: τα πρόσωπα των ανθρώπων που είχε συναντήσει και που είχαν ως μοναδικό χαρακτηριστικό να περιβάλλονται ολότελα από το Χριστό. Η ανάμνηση αυτού που την είχε κατακτήσει όριζε την προσμονή απέναντι σε όλα. Η ανάμνηση είναι ο καρπός μιας οικειότητας που καθιστά τα πάντα ελαφριά. Αυτές οι Ασκήσεις μας υποδεικνύουν το δρόμο που πρέπει να διανύσουμε: όχι γιατί τον αποφασίσαμε εμείς,

¹⁶¹ *Ιω* 13,20.

αλλά γιατί τον χάραξε Εκείνος. Επιστρέφουμε στην πηγή για να ξαναβάλουμε μπροστά στα μάτια μας τη μέθοδο που χρησιμοποίησε ο Θεός ήδη από την αρχή και που εξακολουθεί να χρησιμοποιεί στο παρόν. Η Βίβλος είναι ο κανόνας της μεθόδου του Θεού: μια ιστορία που άρχισε στο παρελθόν και συνεχίζει στο παρόν. Γι' αυτό κάθε πράγμα, κάθε πρόκληση, κάθε πόνος είναι ένα κάλεσμα στην ανάμνηση. Ακόμα και κάθε δυσαρέσκεια είναι μια ευκαιρία για την ανάμνηση: «Μα εγώ δεν σου λείπω;».

Πρόσπερι. «Μπορείς να ξεκαθαρίσεις τι σημαίνει ότι κατανοούμε μόνο με μια συναισθηματικά αφοσιωμένη λογική;»

Καρόν. Ετοιμάζοντας τις Ασκήσεις –η πρώτη χάρη μου για μένα είναι να ετοιμάσω τις Ασκήσεις, στην ελπίδα να είμαι χρήσιμος και για σας–, μου κέντρισε την προσοχή ένα κείμενο που διάβασα πολλές φορές: εμπεριέχεται στο τρίτο κεφάλαιο του *Θρησκευτικού Αισθήματος*. Αφού μίλησε για την ανακάλυψη του Παστέρ –θα θυμάστε όλοι εκείνο το σημείο–, ο δον Τζιουσάνι κάνει ένα παράδειγμα: «Ας υποθέσουμε ότι εγώ και ο Μάρκος κάνουμε περίπατο στον πεζόδρομο της πόλης και ο Μάρκος μου θέτει ένα σοβαρό πρόβλημα, στο οποίο εγώ επιχειρώ να δώσω απάντηση. Εκείνος με ακολουθεί και εγώ, με όλο περισσότερο ζήλο και διαύγεια (ή έτσι μου φαίνεται), του εκθέτω τις αντιλήψεις μου. “Λοιπόν, καταλαβαίνεις;” “Ναι, ναι, μέχρι εδώ κατανοώ”. Συνεχίζουμε την πορεία μας, συζητώντας. Εκείνος, όμως, τη στιγμή που ανασηκώνει το βλέμμα, παρατηρεί μια ωραία κοπέλα που περπατά από την αντίθετη πλευρά· ο Μάρκος τότε αρχίζει να απαντά “ναι, ναι” ολοένα πιο μηχανικά, καθώς είναι τόσο προσηλωμένος στην ωραία μορφή, που στρέφει ακόμα και το κεφάλι του τη στιγμή που εκείνη απομακρύνεται. Όταν η κοπέλα έχει πλέον απομακρυνθεί, με λίγη μελαγχολία, συγκεντρώνεται ξανά σε μένα τη στιγμή που ολοκληρώνω τη σκέψη και τον ρωτώ: «Λοιπόν, Μάρκο, συμφωνείς μαζί μου;» Και εκείνος: “Όχι, όχι! Δεν είμαι πεπεισμένος!”». Ο δον Τζιουσάνι επισημαίνει: «Αυτό όμως δεν είναι σωστό». Γιατί; «Γιατί δεν έδωσε προσοχή. Αυτό είναι το “έγκλημα” που διαπράττει η συντριπτική πλειοψηφία των ανθρώπων απέναντι στο ζήτημα του πεπρωμένου, της πίστης, της θρησκείας, της Εκκλησίας, του χριστιανισμού» και απέναντι σε όλα αυτά που συμβαίνουν. Γιατί με

εντυπωσίασε τόσο πολύ αυτή η σελίδα; Γι' αυτό που γράφει ο Τζιουσάνι αμέσως μετά: «Η μεγάλη πλειονότητα των ανθρώπων υποπίπτουν σε αυτό το σφάλμα γιατί ο εγκέφαλός τους, απασχολημένος με άλλες υποθέσεις, είναι για τα θέματα αυτά “θαμμένος ξεχασμένος”»,¹⁶² δηλαδή είναι τα πάντα εκτός από αφοσιωμένο. «Θαμμένος ξεχασμένος», λέει ακριβώς έτσι! Δεν είναι ότι δεν συμβαίνουν θαυμάσια γεγονότα –γι' αυτό διηγούμουν χθες το θαύμα του πολλαπλασιασμού των άρτων–, αλλά αν ο εγκέφαλος, εμπρός σε τέτοια γεγονότα, είναι «θαμμένος ξεχασμένος», εμείς δεν τα βλέπουμε. Το Εγώ γίνεται σαν μια πέτρα: μπορούν να συμβούν τα πιο καταπληκτικά πράγματα, αλλά το Εγώ μας δεν υπάρχει. Γι' αυτό ο δον Τζιουσάνι υπογραμμίζει ότι μπορεί να καταλάβει μόνο αυτός που αφοσιώνεται, όποιος «αφοσιώνεται σε αυτό που δοκιμάζει».¹⁶³ Με άλλα λόγια: η πραγματικότητα υπάρχει και υπάρχει και το Εγώ μου, προικισμένο με το κριτήριο με το οποίο αναγνωρίζει το αληθινό, αλλά η αλήθεια της πραγματικότητας και η φύση του Εγώ μου αναδύονται μονάχα σε μια εμπειρία, όταν το Εγώ μου είναι αφοσιωμένο σε αυτό που υπάρχει και είναι –κατά τον ίδιο χρόνο– δοσμένο σ' αυτό που δοκιμάζει, απασχολημένο με αυτό που δοκιμάζει, όταν βρίσκεται αντιμέτωπος με αυτό που υπάρχει. Είναι όπως όταν πηγαίνετε να αγοράσετε παπούτσια: τα βλέπετε στη βιτρίνα και σκέφτεστε: «Αυτά είναι τα παπούτσια που κάνουν για μένα. Ταιριάζουν απόλυτα με το φόρεμά μου. Μου φαίνονται να είναι ακόμα και το νούμερό μου». Αλλά μόνο όταν μπαίνει κανείς στο μαγαζί και δοκιμάζει έμπρακτα τα παπούτσια, αφοσιωμένος σ' αυτό που δοκιμάζει, θα μπορεί να καταλάβει αν είναι τα σωστά. Όλα μπορούν να λειτουργήσουν τέλεια στο μυαλό μας, το ακούσαμε χθες: σκέφτεται κανείς: «Εγώ μπορώ να φύγω από το κίνημα, κατά βάθος δεν το χρειάζομαι πια», γιατί έχει την πεποίθηση πως κατάλαβε· αλλά όταν αφοσιώνεται σε αυτό που δοκιμάζει, εφόσον αποχώρησε, υπεισέρχεται η απογοήτευση και η κρίση αρχίζει να βγαίνει στην επιφάνεια. Και το άτομο αρχίζει να αντιλαμβάνεται τα πράγματα μόνο όταν επιστρέφει. Είναι πάντα η ίδια ιστορία. Εμείς καταλαβαίνουμε μονάχα αν είμαστε δοσμένοι σ' αυτό που αντιμετωπίζουμε και σ' αυτό που δοκιμάζουμε· διαφορετικά, όλα αυτά που συμβαίνουν θα είναι μάταια για την πορεία που

¹⁶² L. Giussani, *To θρησκευτικό αίσθημα*, ό.π., σ. 40.

¹⁶³ L. Giussani, *Si può (veramente?!) vivere così*, Bur, Μιλάνο 1996, σ. 82.

οφείλουμε να διανύσουμε. Επομένως, καλούμαστε σε εργασία. Δεν υπάρχει άλλος τρόπος προκειμένου να καταλάβουμε. Εμείς πολλές φορές περιμένουμε ένα θαύμα που να μας απαλλάσσει από τη χρήση της ελευθερίας, ενώ ο Τζιουσάνι μας λέει: «Να περιμένετε μια πορεία, όχι ένα θαύμα που να σας αποσύρει από τις ευθύνες σας, που να σας απαλλάσσει από τον κόπο σας, που να καθιστά μηχανική την ελευθερία σας».¹⁶⁴ Μόνο όποιος διανύει την πορεία, ξεκινώντας από μια συνάντηση ή ένα θαύμα, θα μπορεί να καταλάβει πραγματικά, διαφορετικά θα βρεθεί στην ίδια κατάσταση μ' εκείνη των μαθητών που συζητούσαν για το ψωμί πάνω στο πλοιάριο, στους οποίους ο Ιησούς είπε: «Μα δεν καταλαβαίνετε;».¹⁶⁵ Αν δεν αφοσιωνόμαστε σ' αυτό που συναντάμε και δοκιμάζουμε, είμαστε πάντα στο ίδιο αρχικό σημείο, θα εξαρτούμαστε διαρκώς από τη διάθεση, δεν θα γνωρίζουμε αληθινά αυτό που έχουμε μπροστά μας και γι' αυτό όλα αυτά που συμβαίνουν δεν θα αναπτύξουν την οικειότητα με το Χριστό. Το πρόβλημα δεν είναι ότι δεν πράττουμε, αλλά ότι σ' αυτά που κάνουμε δεν μπαίνουμε συνεχώς σε σχέση με το Εγώ μας, και έτσι δεν γνωρίζουμε το Χριστό. Ένας άνθρωπος μπορεί και να σφάλει και μέσω του σφάλματός του να αντιληφθεί ότι αυτό που κάνει δεν τον εκπληρώνει, συλλαμβάνοντας τη διαφορά ανάμεσα στο Χριστό και σ' αυτό από το οποίο περίμενε την εκπλήρωση· καταλαβαίνει ότι η ενέργειά του δεν τον ικανοποιεί γιατί σε αυτή ελλείπει ο Χριστός. Όταν, αφού έσφαλλα, αντιλαμβάνομαι ότι ο Χριστός ήταν απών στη ζωή μου, είμαι ευγνώμων γι' αυτό: η επίγνωση του σφάλματός μου με κάνει να επιστρέψω σ' Εκείνον, όπως συνέβη στον άσωτο υιό. Το ζήτημα δεν είναι να μην σφάλουμε ποτέ. Η πίστη, πράγματι, δεν είναι μόνο για τους αγγέλους. Είναι για τους «άμοιρους» σαν κι εμάς, που μαθαίνουν πάντα από αυτό που συμβαίνει· είναι, δηλαδή, για ανθρώπους με σάρκα και οστά.

Πρόσπερι. Με εντυπωσιάσες όταν μίλησες για το Θεό, που οδήγησε τον άνθρωπο να αναπτύξει την οικειότητα με Αυτόν μέσα από τις εξεγέρσεις και τις δυσαρέσκεις του λαού του Ισραήλ. Το ίδιο έκανε και ο Ιησούς, που απάντησε στη δυσπιστία των μαθητών όχι με καινούρια θαύματα, αλλά προκαλώντας τους στην πηγή. Πώς

¹⁶⁴ L. Giussani στο A. Savorana, *Vita di don Giussani*, ό.π., σ. 636.

¹⁶⁵ *Μκ* 8,21.

μπορούμε να βεβαιωθούμε ότι μέσα από τις απογοητεύσεις, τις εξεγέρσεις, τη δυσπιστία και τις προκλήσεις της πραγματικότητας αναπτύσσεται η οικειότητα με τον Ιησού;».

Καρών. Αυτό πρέπει να το επαληθεύσετε εσείς οι ίδιοι, δεν αρκεί να σας το εξηγήσω εγώ. Ακριβώς τη στιγμή που βιώνουμε τις εξεγέρσεις μας, τις απογοητεύσεις μας και τα σφάλματά μας, πρέπει να επαληθεύσουμε αν ο Θεός εξακολουθεί να παίρνει την πρωτοβουλία απέναντί μας και αν μέσω αυτής αναπτύσσεται σιγά σιγά η οικειότητα με Εκείνον. Ο Θεός δεν καθίσταται παρών στη ζωή μας μόνο όταν είμαστε καλοί. Ακόμα και όταν ο λαός Ισραήλ μουρμουρίζει γιατί δεν έχει να φάει, ο Θεός σπεύδει προς βοήθειά του, δεν περιμένει να λύσουν το πρόβλημα οι Ισραηλίτες. Ο Θεός επεμβαίνει, κάνει την παρουσία Του αισθητή χρησιμοποιώντας τα πάντα, ακόμα και τις εξεγέρσεις μας, ακριβώς για να μας υποδείξει τη διαφορετικότητά Του. Είναι πολύ παρήγορο να ξαναδιαβάσουμε εν προκειμένω τη φράση του Αγίου Παύλου: «Αν αγαπά κανείς το Θεό, ο Θεός κάνει τα πάντα να συντελούν στο καλό του»,¹⁶⁶ με το σχόλιο του Αγίου Αυγουστίνου: *Etiam peccata*, ακόμα και τις αμαρτίες. Ο Θεός αξιοποιεί κάθε μέσο για να μας φανερώσει το πρόσωπό Του. Όπως κάνετε εσείς με τα παιδιά σας: όταν σηκώνουν κεφάλι, είναι θυμωμένοι μαζί σας ή όταν κλείνονται στον εαυτό τους, εσείς συνεχίζετε να παίρνετε πρωτοβουλία απέναντί τους και ακριβώς με αυτόν τον τρόπο μπορούν να αναγνωρίσουν τη διαφορετικότητά σας και να σκεφτούν: «Ευτυχώς που υπάρχει η μαμά!». Ισχύει και για μας: ευτυχώς που υπάρχεις, Χριστέ! Στις δυσαρέσκειες, στις πτώσεις, δεν με εγκαταλείπεις και μέσα από κάθε περίπτωση εγώ μπορώ να επιστρέψω σε Σένα. Έτσι, αντί να είναι κανείς θλιμμένος για το σφάλμα που διέπραξε, είναι χαρούμενος που υπάρχει ο Χριστός. Η ευγνωμοσύνη για την ύπαρξη του Χριστού επικρατεί του πόνου της αμαρτίας: όπως το παιδί που κλαίει: βλέπει τη μαμά και ενώ κλαίει ακόμα αρχίζει να χαμογελά. Έτσι, όσο περισσότερο βλέπει κανείς το Χριστό επί το έργον στη ζωή του –γι’ αυτό πρέπει να είμαστε προσεκτικοί σ’ αυτό που συμβαίνει και στις καινοφανείς πρωτοβουλίες που ο Θεός παίρνει πάντα απέναντί μας–, τόσο περισσότερο αυξάνεται η διαθεσιμότητα να Τον εμπιστευτούμε. Είναι

¹⁶⁶ Ρωμ 8,28.

σαν να μας έλεγε Εκείνος: «Μα γιατί αναστατώνεσαι, από τι στιγμή που υπάρχω Εγώ; Δεν καταλαβαίνεις ακόμα; Γιατί αναστατώνεσαι για το γεγονός ότι ξέχασες τα ψωμιά; Δεν κατάλαβες ποιος είμαι Εγώ;». Κάθε φορά, μέσα από όλα αυτά που συμβαίνουν, με την τρυφερότητα Του, ο Χριστός μας διαπαιδαγωγεί εκ νέου για να εισχωρήσουμε όλο περισσότερο στα κατάβαθα του Είναι μας.

Πρόσπερι. Ίσως απάντησες ήδη αλλά διαβάζω έτσι και αλλιώς την επόμενη ερώτηση: «Με συγκίνησε το να σε ακούσω να λες ότι εγώ αποτελούμαι από την ελευθερία και ότι καλούμαι να συμμετάσχω στην ίδια ελευθερία με την οποία ο Θεός αγαπά τα πάντα. Έλεγες ότι η πηγή της επιλογής του Θεού συμπίπτει με τον σκοπό αυτής της επιλογής. Ήταν σαν να μου ήρθε στο νου μια δυνατότητα που δεν σκέφτηκα ποτέ, σε ένα πρωτοφανές σενάριο: δεν σκέφτηκα ποτέ αυτό για μένα. Υπό μια έννοια, η οικειότητα που επιθυμώ με το Χριστό συμπίπτει με αυτή την ελευθερία, που μου φαίνεται το πολυτιμότερο αγαθό: μια ελευθερία γεμάτη νοημοσύνη. Τι είναι αυτό που τη διατηρεί και ποια σχέση έχει με τη γνώση;»

Καρών. Αυτή η ελευθερία μπορεί να μας φαίνεται «μια δυνατότητα που δεν σκεφτήκαμε ποτέ». Και όμως, είναι ακριβώς αυτό που είμαστε, το όνομά μας: Κοινωνία και Απελευθέρωση. Εμείς ανήκουμε σ' αυτόν τον τόπο ακριβώς χάρη σ' αυτή την εμπειρία ελευθερίας. Φυσικά δεν αρκεί να επαναλάβουμε ένα όνομα προκειμένου να μπει στα μύχια μας η εμπειρία της απελευθέρωσης: χρειάζεται να αναπτυχθεί μια οικειότητα με το Χριστό. Γι' αυτό επιμένω στο ότι το πρώτο καθοριστικό ζήτημα είναι αυτή η οικειότητα. Αν εμείς δεν γινόμαστε όλο και πιο βέβαιοι για Εκείνον, για την παρουσία Του, για το πάθος Του για μας, αν δεν είμαστε βέβαιοι ότι η πορεία που μας κάνει να διανύσουμε είναι για μας, θα είναι αδύνατον να βιώσουμε την εμπειρία της ελευθερίας. Η ελευθερία, πράγματι, είναι σαν μια έκπληξη που πηγάζει από αυτή την οικειότητα, όχι ο παράγοντας ενός κόπου μας ή μιας μελέτης μας. Πρέπει να μας απασχολήσει ένα μόνο πράγμα: να ακολουθούμε το Χριστό όταν επεμβαίνει, όπως συνέβη στο λαό Ισραήλ. Θα καταλάβουμε, συνεπώς, ότι η ελευθερία είναι πάντα καρπός της απελευθέρωσής μας, δηλαδή προκύπτει όταν αφήνουμε την Παρουσία Του να εισδύσει στη ζωή μας. Τούτο πρέπει να το προσέχουμε διαρκώς: το πώς εισχωρεί εντός μας αυτή η

δυνατότητα ελευθερίας «που δεν σκεφτήκαμε ποτέ». Ως εκ τούτου, δεν είναι ανώφελο να επιστρέψουμε στο λαό Ισραήλ για να βλέπουμε ότι από την πρωτοβουλία του Θεού, μέσα από όλες τις περιπέτειες, όλα τα σφάλματα, όλες τις προκλήσεις, όλες τις δυσκολίες, όλους τους παράγοντες που χαρακτήρισαν την ιστορία της, πηγάζει η απελευθέρωση. Μέσα στην ιστορία της σωτηρίας, που συνεχίζεται σήμερα και που μας συνεπαίρνει, όλα είναι πολύτιμα προκειμένου η οικειότητα με τον Κύριο να μπορεί να εισχωρήσει όλο περισσότερο εντός μας. Αρκεί μόνο να αντιληφθούμε ότι πρέπει να παραμείνουμε ενωμένοι στην πηγή, δηλαδή σε Εκείνον, αν θέλουμε να είμαστε αληθινά ελεύθεροι. Πράγματι, παραμονεύει πάντοτε ο πειρασμός να σκεφτούμε ότι όλα εξαρτώνται από μια προσπάθειά μας και όχι από τη βεβαιότητα για μια Παρουσία. Αυτό που διατηρεί την εμπειρία της ελευθερίας, αντιθέτως, είναι να μείνουμε συνυφασμένοι με Αυτόν που τη γεννά. Όταν το Ισραήλ πίστεψε πως κατέχει την αλήθεια και αποχωρίστηκε από τον Κύριο που το είχε απελευθερώσει, μπόρεσε να το διαπιστώσει: κατέληξε στη δουλεία. Η ελευθερία ουδέποτε θα είναι μια κτήση μας, είναι ένα χάρισμα που λαμβάνουμε ακατάπαυστα. Αυτό είναι που δυσκολευόμαστε να καταλάβουμε. Μεταχειριζόμαστε την ελευθερία σαν να ήταν ένα στυλό που μας δίνει κάποιος: «Τώρα είναι δικό μου –σκεφτόμαστε– και κανένα δεν μου το αφαιρεί». Τούτο είναι ψευδές. Η ελευθερία είναι σαν μια φωτιά: αν δεν τροφοδοτείται, σβήνει. Εάν απομακρυνόμαστε από την πηγή, δηλαδή από την παρουσία του Χριστού που συμβαίνει εκ νέου, υποπίπτουμε ξανά σε κάποια μορφή δουλείας, όπως λέγαμε χθες. Καταλαβαίνουμε λοιπόν γιατί όλη η απόπειρα του Θεού είναι να μας οδηγήσει στο βλέμμα του παιδιού που μας μαρτύρησε ο Ιησούς, που λαμβάνει το κάθε πράγμα ως δώρο του Πατέρα. Αυτό σημαίνει ότι εγώ μπορώ να μείνω ελεύθερος μόνο αν δέχομαι την ελευθερία που μου χαρίζει ένας Άλλος. Αυτό είναι το δυσκολότερο πράγμα που πρέπει να βάλουμε στο νου μας, αυτή είναι η δυσχερέστερη αλλαγή στη νοοτροπία μας. Η μεταστροφή, όπως είπαμε πολλές φορές, είναι στο επίπεδο της αυτοσυνειδησίας και του τι είναι το γεγονός του Χριστού για μας. Συχνά, πράγματι, χρησιμοποιούμε τον όρο «γεγονός» για να υποδηλώσουμε ένα «σημείο ενεργοποίησης» που συνέβη μια δεδομένη στιγμή, ύστερα από το οποίο τα πράγματα προχώρησαν από μόνα τα. Αντιθέτως, το γεγονός για το οποίο μιλάμε συμβαίνει

αδιάλειπτα, είναι πάντοτε παροντικό, ειδάλλως η ελευθερία χάνεται, γίνεται αδύνατη.

Επομένως, θα είναι βασικό να επανακτήσουμε το Πρώτο μάθημα δουλεύοντας πάνω σε αυτό τους επόμενους μήνες, διότι είναι αυτό που αισθανόμαστε μακρινότερο από μας, ως νοοτροπία: τείνουμε να σκεφτούμε ότι το δώρο που λάβαμε –η απελευθέρωσή μας– έγινε πλέον ή μπορεί να γίνει μια κτήση μας.

Πρόσπερι. «Χθες είπες ότι ο Χριστός είναι εδώ για μας, για να νικήσει όλους τους φόβους μας. Εγώ φοβάμαι για τα παιδιά μου, φοβάμαι να τα μεγαλώσω σε αυτή την κουλτούρα που σου μεταδίδει ότι το να είσαι αγόρι ή κορίτσι δεν είναι τετελεσμένο γεγονός, και όπου είναι το Κράτος που αποφασίζει αν ο υιός σου πρέπει να ζήσει ή να πεθάνει. Πώς να καταπολεμήσω αυτό το φόβο, πώς να αντιμετωπίσω τους συναδέλφους μου και τους φίλους μου που πιστεύουν σε αυτό, δίχως να συνεχίζω να παραπονιέμαι και να αισθάνομαι διαρκώς καταπιεσμένη;»

Καρόν. Αυτή είναι μια καταπληκτική πρόκληση, για εκείνη και τον καθένα από μας. Ο καθένας πρέπει να επαληθεύσει το πώς θα απαντούσε σε αυτές τις ερωτήσεις. Είναι στοιχειώδεις. Αυτή η φίλη μας δεν θα διακατεχτεί από φόβο μόνο αν ο Χριστός είναι σε θέση να την μετατρέψει σε ένα καινούριο πλάσμα. Αυτό είναι το άλμα επίγνωσης που αναφέρει η Πρώτη Σελίδα, που ο Τζιουσάνι μας ενθύμισε πάντα: όσο οι καιροί είναι δυσκολότεροι, τόσο περισσότερο είναι ο καιρός του προσώπου. Η πρόκληση είναι η αναγέννηση του ατόμου, διαφορετικά θα έπρεπε να χαρακτηρίσουμε το χριστιανισμό «θαμμένο ξεχασμένο», να τον θεωρούμε κάτι χρήσιμο για μια άλλη εποχή και όχι για σήμερα! Ο χριστιανισμός γεννήθηκε σε μια εποχή χειρότερη από τη σημερινή, κατά τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, και έζησε πραγματικά δύσκολους καιρούς, αλλά καμία εξουσία αυτού του κόσμου δεν κατάφερε να εμποδίσει την αναγέννηση ενός Εγώ, ενός νέου πλάσματος, όπως μαρτυρά ο Άγιος Παύλος. Εάν δεν θα βιώσετε την εμπειρία του καινοφανούς πλάσματος που ο Χριστός έφερε στον κόσμο, θα «μολύνετε» τα παιδιά σας με την υπαρξιακή σας ανασφάλεια, θα ενσταλάξετε το φόβο μέσα τους. Και δεν μπορείτε να τα καταφέρετε απλώς δίνοντάς τους καλές συμβουλές: είναι πολύ λίγο προκειμένου να καταπολεμήσετε μια κατάσταση όπως αυτή που

περιγράφεται στην ερώτηση. Θα μπορούσατε να συνοδεύσετε τα παιδιά σας μόνο αν θα δουν εντός σας μια βεβαιότητα, ειδάλλως θα μεταδώσετε την κουλτούρα σας, που γεννιέται από μια υπαρξιακή ανασφάλεια. Αλλά κανείς δεν λέει ότι πρέπει να αντιμετωπίσουμε τον κόσμο με αυτόν τον τρόπο: μπορούμε να το αντιμετωπίσουμε αλλιώς! Είναι η μεγάλη πρόκληση που έχει μπροστά της η Εκκλησία σήμερα: να γεννήσει ανθρώπους σε θέση να μείνουν σ' αυτή την κοινωνία με άλλο τρόπο, όχι στη στάνη, όχι στον στρατόνα, όχι σε έναν προστατευμένο χώρο· να γεννήσει, δηλαδή, ανθρώπους ικανούς να μείνουν σ' αυτό τον κόσμο όχι ζώντας με ασάφεια, αλλά φέρνοντας όλη την καινοτομία μιας αρχέγονης παρουσίας, που πηγάζει από τη βιωμένη εμπειρία, διότι αυτό είναι που ενδιαφέρει και προκαλεί τους άλλους. Είναι η μεγαλύτερη πρόκληση από την οποία μπορούν να αισθανθούν συνεπαρμένοι και την οποία, συνειδητά ή ασυνείδητα, αναμένουν.

Αυτές οι Ασκήσεις είναι η απόπειρα να συνεχίσουμε την πορεία μας προς μια όλο και μεγαλύτερη οικειότητα με το Χριστό, που είναι η βεβαιότητά μας, ώστε να μην υπερισχύσει εντός μας η υπαρξιακή ανασφάλεια, άρα ο φόβος, που θα εκμηδενίσει τη συμβολή μας. Μόνο όταν δεν μεταδίδουμε την ανασφάλεια, αλλά τη βεβαιότητα που γεννιέται από την πίστη, από την οικειότητα με το Χριστό· μόνο όταν δεν μεταδίδουμε ένα «ήδη γνωστό» –που δεν αρκεί ούτε σε μας για να ζήσουμε: γνωρίζουμε από εμπειρία ότι ούτε το να ξέρουμε όλη τη διδασκαλία της Σχολής κοινότητας δεν είναι αρκετή προκειμένου να νικήσουμε τον φόβο–, αλλά μια δροσερότητα μιας καινούριας ζωής, μόνο τότε συνειδητοποιούμε μια παρουσία που ανταποκρίνεται στην πρόκληση που ζούμε. Το Μυστήριο ενσαρκώθηκε για να μπορεί να συνοδεύσει τη ζωή μας, ώστε να μπει στην ιστορία μια διαφορετική παρουσία, που να συνεπαίρνει τους άλλους, βάσει ενός σχεδίου που δεν είναι δικό μας, όπως βλέπουμε σε πολλές περιπτώσεις.

Πρόσπερι. «Εγώ και ο άντρας μου δεν μπορούμε να έχουμε παιδιά. Αυτή η παράξενη πρωτοβουλία που πήρε ο Θεός μαζί μας δεν με κάνει να αισθάνομαι προτιμητέα. Η καρδιά μου σφύζει από αυτή την επιθυμία μητρότητας, αλλά αντιλαμβάνομαι ότι τελευταία η καρδιά μου έχει σκληρύνει και περιορίζεται σε μια δική μου μορφή ευτυχίας· έτσι, το παράπονο των αποστόλων επικρατεί και στη ζωή μου (γιατί δεν μπορούμε να έχουμε παιδιά; Γιατί εμείς;). Πώς να μην

περιορίσουμε αυτή την επιθυμία και να έχουμε μια νέα καρδιά όταν η πραγματικότητα σου λέει όχι; Γιατί ο Θεός μου βάζει στην καρδιά μια επιθυμία που η πραγματικότητα μου αρνείται; Πώς μπορεί μια πετρωμένη καρδιά να αναγεννηθεί από μια πληγή;»

Καρών. Αυτό που ο Θεός σου βάζει στην καρδιά είναι η επιθυμία για ευτυχία, όχι η συγκεκριμένη μορφή της εκπλήρωσης που εσύ, αν και κατανοητά, ορίζεις. Και ο Θεός απάντησε στην επιθυμία σου για ευτυχία δίνοντας τη ζωή για σένα. Αν είναι κανείς έκκληκτος και ευγνώμων γι' αυτό, αν στηρίζεται πλήρως στην παρουσία του νεκρού και αναστημένου Χριστού, τότε θα μπορεί να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε κατάσταση. Ειδάλλως, θα επικρατεί ο φόβος. Με την ενσάρκωση, το θάνατό Του πάνω στο σταυρό για μας και με την ανάστασή Του, μένοντας έτσι παρών στην ιστορία, ο Θεός μας έδωσε μια υπεραφθονία απαντήσεων, πέρα από κάθε μέτρο. Πώς να αντιμετωπίσουμε λοιπόν αυτή τη μυστηριώδη κατάσταση που περιγράψαμε; Γιατί έπρεπε να συμβεί ακριβώς σ' εσάς; Δεν ξέρω γιατί, ή καλύτερα: ο Χριστός δεν μας δίνει μια διανοητική απάντηση, με τη μορφή μιας εξήγησης, αλλά μας λέει: «Η απάντηση στην επιθυμία σου είμαι εγώ». Μόνο αν το δέχεσαι, δηλαδή αν βιώνεις την εμπειρία της μοναδικής αντιστοιχίας της παρουσίας Του με την καρδιά σου, θα μπορείς να κοιτάξεις την πληγή του να μην έχει παιδιά και θα είσαι ευγνώμων για το γεγονός ότι ο Χριστός υπάρχει. Αυτή είναι η ελπίδα του ζην. Το ποιος θα είναι ο τρόπος διά του οποίου το Μυστήριο θα σε κάνει να ξεχειλίζεις από πληρότητα και ευτυχία, θα σου το υποδηλώσει μέσα από αυτό που θα συμβεί. Το σημαντικό είναι το παράπονο να μην υπερισχύσει του θάμβους για τα υπεράφθονα πράγματα που σου δίνει Εκείνος. Είμαστε ελεύθεροι και αγαλλόμαστε γιατί έχουμε τα πάντα. Επιμένω, αν δεν βιώνει κανείς την εμπειρία να στηριχτεί πλήρως στην παρουσία Του, αν δεν είναι ευγνώμων που συνάντησε το Χριστό και δεν αισθάνεται ότι όλα αγκαλιάζονται από Εκείνον, τότε θα υπερισχύσει το παράπονο.

Πρόσπερι. «Βυθισμένος στη σημερινή κουλτούρα, ο σημερινός άνθρωπος τείνει να αποσαφηνίζει και να αναλύσει εξονυχιστικά όλα τα προβλήματα για να τα κατανοήσει σε βάθος. Πώς να αποκτήσουμε ένα πιο παιδικό βλέμμα πάνω στην πραγματικότητα δίχως να εμποδίσουμε την ορθολογική μας προσέγγιση; Πώς να

αντιμετωπίσουμε τα σημερινά ερωτήματα με την καρδιά ενός παιδιού;»

Καρόν. Είναι ένα θέμα στο οποίο επέμενε πάντα ο δον Τζιουσάνι: να έχουμε τη στάση με την οποία γεννιόμαστε, δηλαδή να είμαστε ειλικρινείς και απλοί εμπρός στο πραγματικό, να έχουμε εκείνη τη θετική προθυμία που εκφράζεται μέσα από την περιέργεια, όπως κάνουν τα παιδιά με ευκολία. Αν, όμως, ο ενήλικας δεν είναι διατεθειμένος να διαπαιδαγωγηθεί συνεχώς σε αυτή τη στάση, αν τη θεωρεί έναν απλό αυθορμητισμό, δεν θα την κάνει ποτέ δική του· αντιθέτως, θα τη χάσει σταδιακά, υποκύπτοντας στη σκέψη πως εκείνη η προθυμία είναι για αφελείς ανθρώπους και κατάλληλη μόνο για παιδιά, ενώ οι ενήλικες πρέπει να παραχωρήσουν χώρο στη μοναδική και αληθινή «έξυπνη» στάση, δηλαδή στον σκεπτικισμό. «Εγώ δεν είμαι ευκολόπιστος!»: πόσες φορές το ακούμε από ενήλικα άτομα. Το πρόβλημα, προσοχή, δεν είναι να είμαστε «ευκολόπιστοι», αλλά να παραμείνουμε στην αρχέγονη στάση στην οποία γεννιόμαστε, με τα μάτια ορθάνοιχτα εμπρός στο πραγματικό. Δεν θα σου άρεσε να κοιτάς τη γυναίκα σου όπως την πρώτη φορά; Ή τα παιδιά σου όταν τα είδες να βγουν από την κοιλιά σου; Τι είναι αυτό που μας επιτρέπει να έχουμε αυτό το βλέμμα όταν είμαστε ενήλικες; Για μας, όπως έλεγε ο Νικόδημος, είναι αδύνατον. Μπορεί να είναι μόνο ένα χάρισμα, που πρέπει να διατηρούμε διαρκώς μέσα από μια διαπαιδαγώγηση. Γι' αυτό, αν δεν ξαναγεννιόμαστε κάθε φορά, αυτό το βλέμμα εξαφανίζεται και μαζί με αυτό και η λογική, που περιορίζεται σε μέτρο. Για να γνωρίσουμε το πραγματικό με αυθεντικό τρόπο, χρειάζεται προπάντων μια «λογική που ανοίγεται», ανοίγεται διάπλατα, που να προηγείται μιας «λογικής που εξηγεί».¹⁶⁷ Συνεπώς, για τον δον Τζιουσάνι όλο το πρόβλημα της νοημοσύνης εμπεριέχεται στο επεισόδιο του Ιωάννη και του Ανδρέα. Μέσα στη συνάντηση του Ιησού από τη Ναζαρέτ, ο Ιωάννης και ο Ανδρέας θέλγονται, γοητεύονται, συνεπαίρονται: είναι αυτή τη στιγμή που η λογική τους, εφόσον στηρίζεται στη συναισθηματικότητα, ανοίγεται και εκπληρώνεται σύμφωνα με όλη τη φύση της. Έτσι, η μοναδικά αληθινή λογική είναι εκείνη που παραμένει πρόθυμη προς στο πραγματικό, όπως συμβαίνει στο παιδί. Επομένως, όπως είπαμε, αν

¹⁶⁷ S. Alberto-J. Prades-L. Giussani, *Generare tracce nella storia del mondo*, ό.π., σ. 22.

δεν συμμετέχουμε σε έναν τόπο όπου είμαστε διαρκώς πρόθυμοι, καταλήγουμε στο να χανόμαστε στις αναλύσεις μας, υιοθετώντας χωρίς να το ξέρουμε «τα σχήματα του κόσμου, που αύριο θα είναι διαφορετικά από τα σημερινά».¹⁶⁸ Αντιθέτως, «η νέα κουλτούρα [...] ξεκινά από μια συνάντηση που κάναμε», δηλώνει ο Τζιουσάνι, «από ένα γεγονός στο οποίο συμμετέχουμε, από τη ζωντανή συνάντηση μιας Παρουσίας, όχι από τα βιβλία που διαβάζουμε ή από ιδέες που ακούμε. Αυτή η συνάντηση έχει γενετική αξία καθώς αντιπροσωπεύει τη γέννηση ενός καινούριου πλάσματος, που προκύπτει από έναν συγκεκριμένο τόπο και μια συγκεκριμένη στιγμή της ιστορίας, και εκεί αναπτύσσεται ως νέα προσωπικότητα, με μια καινοφανή και αμειώτη αντίληψη εν σχέση προς οποιαδήποτε άλλη, [...] μια διαφορετική γνώση».¹⁶⁹ Είμαστε διατεθειμένοι να μην αποκολληθούμε από αυτή τη συνάντηση γενετικής αξίας, ώστε να μπορούμε να διατηρούμε ένα αληθινό βλέμμα προς το πραγματικό; Μόνο ο Χριστός σώζει τη λογική! Με τις μελέτες μας δεν πηγαίνουμε μακριά.

Πρόσπερι. «Όταν μιλούσες για τον υποβιβασμό του γεγονότος σε ιδεολογία μου κίνησες μια ερώτηση που μου έρχεται συχνά στο μυαλό: τι διαφορά υπάρχει ανάμεσα σε καλούς ανθρώπους (βαπτισμένους ή μη) και σε αυτούς που συνάντησαν το Χριστό;»

Καρόν. Υπάρχει μια ολοφάνερη διαφορά που δεν προκύπτει από μας. Εμείς είμαστε εδώ ακριβώς γιατί συναντήσαμε αυτή τη διαφορά. Όπως η φίλη μας Ινδή: βρήκε μπροστά της λόγια και γεγονότα, μια ανθρώπινη παρουσία αφάνταστη, δηλαδή βρήκε ανθρώπους με μια προθυμία καρδιάς και λογικής, με ένα βλέμμα προς τον εαυτό τους και τους άλλους, με μια ανιδιοτέλεια, αγαλλίαση, γονιμότητα, εποικοδομητικότητα, λέγαμε χτες το απόγευμα, πέρα από κάθε σύγκριση, με έναν τρόπο αντιμετώπισης της ζωής, του πόνου και του θανάτου που δεν δύναται να πηγάζει από τις προσωπικές ικανότητες. Θα έπρεπε να ξαναδιαβάσουμε την *Επιστολή προς Διόγνητο*, αλλά θα χρειαζόταν καταρχάς να κοιτάξουμε γύρω μας: ανάμεσά μας υπάρχουν πολλά παραδείγματα ανθρώπων που αντιμετωπίζουν ακόμα και τις πιο δύσκολες καταστάσεις με μια πληρότητα και μια ελπίδα

¹⁶⁸ Ο.π., σ. 75.

¹⁶⁹ Ο.π., σ. 152.

που ο άνθρωπος δεν μπορεί να προικιστεί από μόνος του. Γι' αυτό ο δον Τζιουσάνι αποκαλεί αυτή την ανθρωπιά «θαύμα». Αν είμαστε εδώ και όχι αλλού είναι επειδή αυτή η ανθρωπιά δεν βρίσκεται παντού και δεν είναι καρπός μιας προσπάθειας συνέπειας του ανθρώπου. Αλλά ο καθένας θα έπρεπε να το επαληθεύσει με οδηγό την εμπειρία του, προκειμένου να απαντήσει στην ερώτηση σε πρώτο πρόσωπο. Από αυτό εξαρτάται η ουσία της προσχώρησής μας.

Πρόσπερι. Η τελευταία σειρά ερωτήσεων αφορούν την κοινότητα.

«Στην Εισαγωγή της Παρασκευής μας είπες ότι “η κοινότητά μας πρέπει να εισχωρήσει περισσότερο εις βάθος και [...] να αφορά την καρδιά μας [...], ότι πρέπει να μας εισάγει σε ‘μια προσωπική σχέση με Εκείνον’”. Ποιες υποδείξεις μπορείς να μας δώσεις γι' αυτό το καθήκον, ειδικά όσον αφορά τις μικρές κοινότητες της Αδελφότητας;»

«Εγώ είμαι μόνος μου, μένω μακριά από τις κοινότητες του κινήματος. Πώς μπορώ να ζήσω την οικειότητα με το Χριστό; Τι σχέση έχει με τα έμπρακτα ζητήματα της καθημερινότητας;»

«Η φίλη μας Ινδή δεν βρίσκεται πια στον τόπο της κοινότητας, αλλά είναι σαν να μην μπορεί να τον αποσπάσει από πάνω της, αν και είπε όχι πολλές φορές. Ποια πορεία υποδεικνύει στη ζωή μας αυτό το γεγονός;»

Καρόν. Η απλούστερη συμβουλή που σας δίνω είναι να παραμείνετε συνδεδεμένοι στην εμπειρία, γιατί έτσι μπορεί να συμβεί αυτό που μαρτυρά αυτό το γράμμα (και που μας βοηθά να απαντήσουμε και στην προηγούμενη ερώτηση): «Δύο γραμμές για να σου μεταδώσω τη χαρά και την έκπληξη για τη συνέλευση που κάναμε χθες με το δικό μας *visitor*. Μια συνέλευση βασισμένη όλη στην εμπειρία, και τι καταπληκτικές εμπειρίες! Υπήρξε η έκρηξη της μαρτυρίας της επαλήθευσης της πίστης στη ζωή του καθενός. Εμπειρίες σοβαρής ασθένειας, θανάτου της γυναίκας, απώλειας δουλειάς, μιας επιθυμίας να επιστρατεύσει κανείς το προσωπικό Εγώ και να ενταχθεί στη ζωή του χωριού όπου μένει ή στο σχολείο όπου φοιτά· ακούσαμε εμπειρίες οικονομικής δυσκολίας για τον ερχομό του έκτου παιδιού, του κόπου των οικογενειών για την παρουσία υιοθετημένων παιδιών, εμπειρίες έκπληξης για το θαύμα της διαθεσιμότητας που είχαν δύο φίλοι για να φιλοξενήσουν έναν Νιγηριανό που είχε μείνει χωρίς κρεβάτι στον κοιτώνα. Όλα αυτά τα

βιώματα υπέδειξαν το πώς η πίστη επιδρά στη ζωή και δίνει το εκατονταπλάσιο εδώ. Μέσα από όλη τη δραματικότητα της ζωής του καθενός, διαφαινόταν με σαφήνεια πως ήταν όλοι χαρούμενοι και γεμάτοι αγαλλίαση, και αυτό ήταν τόσο συγκλονιστικό που μας άφηνε άναυδους: μια έκρηξη καινοτομίας και γοητείας. Αν ο Ιησούς ήθελε να μας πείσει ότι μας συμφέρει να Τον ακολουθήσουμε, για το δικό μας καλό και εκείνο των αδελφών ανθρώπων, χθες τα κατάφερε!». Οποιοσδήποτε είναι σε θέση να το κάνει. Επομένως, η συμβουλή μου είναι να μοιραστείτε την εμπειρία σας ανάμεσά σας, ώστε να συνοδεύσετε ο ένας τον άλλον. Σήμερα, κανείς δεν μπορεί να πει πως είναι απομονωμένος. Υπάρχουν άπειρες δυνατότητες για να διατηρήσετε σχέσεις, αν και βρισκόμαστε στο πιο απόμερο μέρος της Γης. Υπάρχουν το κινητό, το Skype, η σύνδεση βίντεο στη Σχολή κοινότητας, *Tracce*, η ιστοσελίδα της Κοινωνίας και Απελευθέρωσης, υπάρχουν όλα με λίγα λόγια! Πόσο θα μου άρεσε να έχω στη διάθεσή μου όλα αυτά τα εργαλεία όταν συνάντησα το κίνημα. Συνεπώς, όποιος θέλει να συνοδευτεί έχει όλα αυτά που χρειάζεται. Ποιος σε εμποδίζει να χρησιμοποιείς αυτά τα εργαλεία; Κεντρίζει το ενδιαφέρον η ζωνρή επίγνωση της Ινδής κοπέλας σχετικά με την αξία της συνάντησης που έκανε, της γνωστικής αξίας της συνάντησης. Απέκτησε τέτοια διαφορετικότητα, αισθάνθηκε μέσα της ένα τόσο καινούριο βλέμμα, που δεν μπορεί πια να το ξεχάσει. Μέσω αυτής της κοπέλας διαπιστώνουμε έμπρακτα αυτό που μας διαβεβαιώνει ο δον Τζιουσάνι: μέσα της, ο Χριστός δεν είναι μακριά από την καρδιά, μα εισέδωσε μέχρι βάθους της. Άραγε δεν είναι μόνη της, φέρνει τη φιλία της Αδελφότητας εντός της. Δεν μπορεί να κοιτάξει τίποτα, δεν μπορεί να αναπτύξει σχέση με τίποτα χωρίς να το συγκρίνει με το βλέμμα που την κατέκτησε, που πλέον τη συνιστά και που συνεχίζει να βιώνει μέσα από τη σχέση με τους φίλους. Και ακόμα και τώρα που είναι απομονωμένη σε ένα έρημο μέρος, εξακολουθεί να ζει εκείνη τη σχέση όπως μπορεί. Η φιλία του Χριστού την ορίζει και γι' αυτό ψάχνει το πρόσωπό Του σε κάθε βλέμμα που συναντά κατά μήκος του δρόμου. Αν εμείς βάλουμε πραγματικά τη ζωή μας στο παιχνίδι, συγκρατώντας όλα αυτά που μας έδωσε και μας δίνει το Μυστήριο, μπορούμε να πούμε, όπως ο Άγιος Παύλος στους χριστιανούς της Κορίνθου: «Δεν μας λείπει πια κανένα χάρισμα».¹⁷⁰

¹⁷⁰ Πρβ. *1 Κορ* 1,7.

Την Κυριακή 6 Μαΐου έλαβε χώρα η τελική συνέλευση των Ασκήσεων της Αδελφότητας στην Άβιλα, στην Ισπανία, με ομιλητή τον δον Χουλιάν Καρόν, της οποίας επαναπροτείνουμε τρεις ερωτήσεις και απαντήσεις.

Η εκλογή προϋποθέτει πως υπάρχουν και οι «μη εκλεγόμενοι»; Υπάρχουν κάποια σημεία σχετικά με την εκλογή που ακόμα δεν καταλαβαίνω τελείως. Κατανοώ τη δυσαναλογία μεταξύ χάρης και προτερήματος, αλλά η εκλογή φαντάζει κάτι το άδικο, σαν να ήταν κάτι που προηγείται της ελευθερίας και σαν να υπάρχουν κάποιοι «μη εκλεγόμενοι».

Χουλιάν Καρόν. Όταν κάποιος σου κάνει ένα δώρο, το θεωρείς άδικο γιατί προηγείται της ελευθερίας σου;

Όχι. Αλλά υπάρχουν άνθρωποι στους οποίους ο Θεός δεν χαρίζει τίποτα;

Ήρεμα! Μπορείς να φέρεις αντίρρηση όσο θες, αλλά δεν μπορείς να θέσεις υπό αμφισβήτηση αυτό που μόλις είπες. Δεν είναι άδικο το να σου χαρίζει κάποιος κάτι προτού εσύ ασκήσεις την ελευθερία σου. Μάλλον, είναι ακριβώς αυτό που περιμένεις. Όταν σ' αγαπά κανείς ανιδιοτελώς, είναι άδικο επειδή προπορεύεται της πράξης της ελευθερίας σου; Αυτό είναι το σημείο αφετηρίας, μια στοιχειώδη εμπειρία που βιώνουμε όλοι, πριν από κάθε στοχασμό. Η πρώτη χειρονομία του Θεού που επιτρέπει στον άνθρωπο να φτάσει στην πληρότητα του προορισμού του δεν είναι μια εξήγηση: αν ήταν έτσι, δεν θα αργούσαμε να παγιδευτούμε. Η πρώτη χειρονομία είναι ένα συμβάν – μια εκλογή, μια εντελώς ανιδιοτελής προτίμηση, μια προσέγγιση σε σένα–, που σε βρίσκει τόσο αποπλισμένος γιατί συμβαίνει προτού εσύ μπορέσεις να το εγκλείεις μέσα στα κατασκευασμένα σχήματά σου ή να το θέσεις υπό αμφισβήτηση. Είναι εντυπωσιακό. Αν αυτό το γεγονός δεν μας ορίζει πριν από οτιδήποτε άλλο, θα κωλύουμε πάντα και θα μείνουμε εγκλωβισμένοι στα μέτρα μας. Συνεπώς, η πρώτη χειρονομία του Θεού στην Παλαιά Διαθήκη υπήρξε μια απόλυτα ανιδιοτελής πρωτοβουλία, που δεν είχε κανένα πρόσχημα για τον άνθρωπο. «Σας αγάπησε και σας διάλεξε από τους άλλους λαούς, όχι επειδή είσαστε οι πιο πολυάριθμοι, αφού

στην πραγματικότητα είσαστε οι πιο ολιγάριθμοι από όλους τους λαούς».¹⁷¹

Το ίδιο πράγμα συμβαίνει όταν ο Ιησούς προσέρχεται στο σπίτι του Ζακχαίου. Δεν πηγαίνει εκεί γιατί ο Ζακχαίος είναι καλός: ξέρει, πράγματι, ότι είναι αμαρτωλός. Η αντίδραση του Ζακχαίου –λέει το Ευαγγέλιο– είναι ότι «Τον υποδέχτηκε με πολλή χαρά».¹⁷² Αυτή είναι η πρώτη εμπειρία, κάτι το απόλυτα στοιχειώδες: μια έκπληξη. Ωστόσο είναι δύσκολο, ή τουλάχιστον όχι άμεσο, να παραμείνει κανείς σ' αυτή την αρχική στάση: χανόμαστε αμέσως μετά. Το διαπιστώνουμε επίσης από την αντίδραση των ανθρώπων που βλέπουν τον Ιησού να μπαίνει στο σπίτι του Ζακχαίου: «Πώς είναι δυνατόν, πηγαίνει να φάει στο σπίτι ενός αμαρτωλού; Αυτός εκεί δεν το αξίζει! Πώς είναι δυνατόν;».¹⁷³ Το θεωρούμε άδικο. Αυτό είναι το χριστιανικό σκάνδαλο.

Όμως, το να υπερβαίνει η αγάπη του Θεού το μέτρο μας και η ανθρώπινη δικαιοσύνη να είναι διαφορετικής τάξης είναι ένα πράγμα που έμαθα να αναγνωρίσω στη ζωή μου. Επιπλέον, αντιλαμβάνομαι ότι όταν έχω ως μέτρο τους ανθρώπινους όρους, τελικά βυθίζομαι στη θλίψη μου και τη μοναξιά μου. Εξάλλου, στην παραβολή των εργατών του αμπελώνα αναφέρεται μια αγάπη ίδια για όλους: δίνει στον τελευταίο όπως και στον πρώτο, και ο πρώτος, αν έχει απλή καρδιά, θα χαιρέται για τον τελευταίο. Αντιθέτως, όταν μιλάς για την εκλογή, μου φαίνεται ότι κάποιος δεν επιλέγεται.

Χαίρομαι που προβληματίζεσαι με τη λέξη «εκλογή», γιατί τις περισσότερες φορές τη θεωρούμε αυτονόητη. Το να μην δίνουμε την εκλογή ως προεξοφλημένη είναι ένα δώρο που έλαβες σήμερα: είναι δώρο το να αντιδράς κάτι εντός σου και να σου κάνει να λες: «Αυτό δεν είναι σωστό!». Μα δεν είσαι μόνος: έχεις πολλούς συνοδοιπόρους, σύμφωνα με τους οποίους θα έπρεπε να αφαιρεθεί από τη Βίβλο η λέξη «εκλογή», γιατί θα παράπεμπε σε κάτι άδικο.

¹⁷¹ Δτ 7,7.

¹⁷² Δκ 19,6.

¹⁷³ Δκ 19,7.

Για μένα πάντα υπήρξε έτσι.

Είναι σημαντικό να αντιληφθούμε αυτό: μας φαίνεται άδικο γιατί για μας το να επιλέγουμε κάποιον συνεπάγεται να απορρίψουμε άλλους. Συλλογιζόμαστε με αυτόν τον τρόπο καθώς δεν κατανοούμε το νόημα της δράσης του Θεού, δηλαδή τον λόγο για τον οποίο Εκείνος κάνει μια επιλογή. Ποια είναι η μέθοδος του Θεού; Θα ήταν αρκετό να διαβάσουμε δύο χωρία της Αγίας Γραφής για να δούμε ότι ο Θεός, όταν επιλέγει, δεν αποκλείει κανέναν. Το πρώτο: ο Θεός «θέλει να σωθούν όλοι οι άνθρωποι και να γνωρίσουν σε βάθος την αλήθεια»,¹⁷⁴ δηλαδή το σχέδιο του Θεού αφορά τους πάντες, αγκαλιάζει τους πάντες. Το δεύτερο: «Όταν ήμασταν ακόμα αμαρτωλοί, ο Χριστός πέθανε για μας».¹⁷⁵ Πέθανε για όλους, δίχως αποκλεισμούς.

Ως εκ τούτου, ποια είναι η μέθοδος που χρησιμοποίησε ο Θεός; Δεν επέλεξε κάποιους για να απορρίψει άλλους, αλλά για να φτάσει στους άλλους δια αυτών. Αν εμείς ήμασταν σαν τερματικά ενός μεγάλου κέντρου υπολογιστών, τα δεδομένα –σ’ αυτή την περίπτωση η σωτηρία– θα έφταναν συγχρόνως και αυτομάτως και όλα θα φαίνονταν πιο άμεσα. Αλλά θα έλειπε η ελευθερία του ανθρώπου. Ο Θεός, αντιθέτως, που μας θέλησε ελεύθερους, σέβεται την ελευθερία μας καλώντας κάποιους να απαντήσουν ελεύθερα, και δια αυτών καλεί άλλους να απαντήσουν με την ίδια ελευθερία. Είναι βασικό να κατανοήσουμε αυτή τη μέθοδο, ώστε εσύ να μπορείς να συνειδητοποιήσεις, κατά τον ίδιο χρόνο, τη χάρη που έλαβες και ότι δεν την έλαβες μόνο για σένα, αλλά και για τους άλλους, ώστε να φτάσει και σε τρίτους μέσα από σένα. Ο Ιησούς δεν επιλέγει τους δώδεκα μαθητές μόνο για τους ίδιους, ώστε μόνο αυτοί να Τον χαρούν, αλλά για να τους στείλει σε όλο τον κόσμο, ώστε να μαρτυρούν τι σημαίνει ο Χριστός στη ζωή. Πράγματι, ποια είναι η σοβαρότερη αντίρρηση που μπορεί να υποκινήσει η χριστιανική αναγγελία; Μου το έλεγαν ήδη οι φοιτητές μου στη Μαδρίτη: «Αυτό που διαβεβαιώνει το Ευαγγέλιο είναι υπέροχο, αλλά δεν υπάρχει πια, δεν μπορώ πια να το ζήσω έμπρακτα». Πώς απαντά ο Θεός σ’ αυτή την αντίρρηση; Ενεργώντας ώστε ο σημερινός άνθρωπος να

¹⁷⁴ Α Τιμ 2,4.

¹⁷⁵ Ρωμ 5,8.

συναντήσει κάποιον –ένα αληθινό άτομο με σάρκα και οστά, σαν εσένα– μέσα από το οποίο να βλέπει να συμβαίνει αυτό που ακούμε στο Ευαγγέλιο, μέσω του οποίου, δηλαδή, ξανασυμβαίνει το αρχέγονο γεγονός. Μόνο έτσι ο σημερινός άνθρωπος μπορεί να αρχίζει να ενδιαφερθεί για το Χριστό: δεν καταλαβαίνει ακόμα την πηγή της διαφορετικότητάς σου, αλλά η συνάντηση μαζί σου, με ένα αληθινό πρόσωπο, προκαλεί τη λογική του και την ελευθερία του. Ο Θεός εξακολουθεί, βάσει ενός σχεδίου που δεν είναι δικό μας, να καλεί εσένα, που μπορείς να απαντήσεις ναι ή όχι, και αν Τον δεχτείς αλλάζει τη ζωή σου, τη γεμίζει από χαρά, γονιμότητα, «αποδεικνύοντας» μέσα από αυτή την αλλαγή σου την παρουσία Του σε άλλους. Το ίδιο πράγμα κάνει με τον Ζακχαίο και τους μαθητές: τους επιλέγει έτσι ώστε, διά αυτών, να μπορούν άλλοι να συναντήσουν μέσα στη σάρκα –όχι στους λογισμούς τους, όχι με τρόπο πλασματικό, όχι σαν μέσα σε όνειρο– κάποιον που να κινητοποιεί τη λογική τους και την ελευθερία τους.

Όλο αυτό είναι πραγματικό; Ναι, υπάρχει και εσύ το είδες. Γι' αυτό η μέθοδος του Θεού δεν είναι άδικη: είναι μια μέθοδος διαμέσου της οποίας ο Θεός, με τρόπο χειροπιαστό, αληθινό και ιστορικό, υποβοηθώντας στον τρόπο κατανόησης του ανθρώπου –που είναι σαρκικός, ιστορικός– επικοινωνεί με τη λογική και την ελευθερία του καθένα από μας. Προφανώς, αν εκλαμβάνουμε την εκλογή ως απόρριψη άλλων ανθρώπων, είναι λογικό να μας φαίνεται άδικη. Αντιθέτως, αν τη συλλάβουμε όπως πραγματικά είναι, δηλαδή ως έναν δρόμο για να προσεγγίσουμε τους άλλους, τότε η εκλογή δεν αποκλείει κανέναν. Αυτή είναι η μέθοδος του Θεού, μια μέθοδος που σέβεται την ελευθερία του ανθρώπου.

Τι σημαίνει ότι η ελευθερία συμβαίνει ταυτόχρονα με την απελευθέρωσή μας; Η απόδειξη ότι γνωρίζουμε το Θεό είναι ότι είμαστε ελεύθεροι, και δεν είμαστε ελεύθεροι αν Εκείνος δεν μας απελευθερώνει συνεχώς· κατά τον ίδιο χρόνο, όμως, ο Θεός χρειάζεται την ελευθερία μας προκειμένου να Τον αναγνωρίσουμε. Αισθάνομαι την ανάγκη να καταλάβω αυτή την ενότητα στην καθημερινή ζωή και πώς αυτό συμβαίνει σε σένα, Χουλιάν.

Όπως είδαμε, εμείς κατανοούμε την αληθινή σημασία των λέξεων μέσω της εμπειρίας. Για παράδειγμα, κατανοούμε τι σημαίνει να

αγαπάμε όταν λαμβάνουμε αγάπη, όπως μας είπε η φίλη μας που πήγε στην Ινδία. Κανείς δεν την είχε κοιτάξει όπως εκείνη τη συμφοιτήτρια που συνάντησε στη Μαδρίτη, δεν μπορούσε να φανταστεί ότι θα δεχόταν αγάπη με τέτοια ανιδιοτέλεια, και όταν η μητέρα της την εγκαταλείπει και δηλώνει πως δεν θέλει να την ξαναδεί, της γίνεται ξεκάθαρο ότι για να καταλάβει κανείς τι σημαίνει να αγαπάει, για να μπορεί κάποιος να αγαπάει, πρέπει να δεχτεί αγάπη. Το ίδιο συμβαίνει με την ελευθερία: εμείς καταλαβαίνουμε τι είναι η ελευθερία μέσω της εμπειρίας. Γι' αυτό ο δον Τζιουσάνι, με παιδαγωγικό τρόπο, μας είπε πάντα ότι αν θέλουμε να καταλάβουμε τι είναι η ελευθερία, αντί να ξεκινήσουμε από το ουσιαστικό, δηλαδή από τον ορισμό (που θα μας οδηγούσε σε άπειρες συζητήσεις), πρέπει να ξεκινήσουμε από την εμπειρία, που υποδηλώνεται από το επίθετο: πότε αισθάνεσαι ελεύθερος; Δεδομένου ότι ο άνθρωπος είναι σε θέση να καταλάβει τα πράγματα μονάχα με αυτόν τον τρόπο, δηλαδή διαμέσου της εμπειρίας, ο Θεός, μέσα από τη μοναδική τρυφερότητά Του, κάμπτεται στην ανάγκη μας.

Προκειμένου ο λαός Ισραήλ να κατανοήσει τι εστί ελευθερία, ο Θεός ενεργεί με τρόπο ώστε εκείνος να βιώσει την απελευθέρωση: τον σύρει από την Αίγυπτο, ελευθερώνοντάς το από τη δουλεία. Εφόσον ήταν άνθρωποι, οι Ισραηλίτες είχαν πλασθεί ελεύθεροι με άλλα λόγια, η ελευθερία ανήκε στη φύση τους. Ωστόσο, στην Αίγυπτο δεν αισθάνονταν ελεύθεροι. Πράγματι, ήταν δούλοι. Και εμείς είμαστε ελεύθεροι εκ φύσεως, αλλά κατά τον ίδιο χρόνο δεν αισθανόμαστε ελεύθεροι μέσα στις περιστάσεις, τόσο που πνιγόμαστε. Όταν ο λαός Ισραήλ απελευθερώνεται από την Αίγυπτο, βιώνει μια εμπειρία ελευθερίας, απελευθέρωσης, και αρχίζει να εμπιστεύεται το Θεό. Αισθάνονται ελεύθεροι, αρχίζουν να αναπνέουν, παύουν να πνιγούνται στα καταναγκαστικά έργα. Όμως, αμέσως μετά, έγιναν ακόμα πολλές εξεγέρσεις μετά από αυτή την εμπειρία απελευθέρωσης. Ο λαός Ισραήλ, όπως παρατηρήσαμε, τήρησε επανειλημμένα μια στάση αλαζονείας γιατί νόμιζε ότι μπορούσε να είναι ελεύθερος από μόνος του και αυτό προκάλεσε περαιτέρω δουλείες. Είναι αυτό που συμβαίνει και σε μας. Για να μπορούμε να είμαστε ελεύθεροι χρειάζεται να δεχτούμε τον όρο που καθιστά εφικτή μια πραγματική εμπειρία ελευθερίας: να απελευθερωθούμε. Έτσι εμείς, παρόλο που είμαστε εκ φύσεως ελεύθεροι (δεν είμαστε επιρρεπείς στους μηχανισμούς του ενστίκτου), ασφυκτιούμε μέσα στις

περιστάσεις, δεν καταφέρνουμε να πούμε μέχρι βάθους «εγώ»: δεν είμαστε ελεύθεροι. Εξ ου και ρωτώ τόσο συχνά: πόσους ανθρώπους γνωρίζετε που να είναι ελεύθεροι; Ελεύθεροι πραγματικά, όχι στη φαντασία τους. Είναι ανάγκη να αντιληφθούμε ότι όλοι είμαστε ελεύθεροι από τη φύση μας, αλλά και ότι οι άνθρωποι που είναι ελεύθεροι πραγματικά –όχι στο δωμάτιό τους, στον πλασματικό κόσμο, στα όνειρά τους, μα στην καθημερινότητα, στη δουλειά, στο σπίτι, με τους φίλους, στις περιστάσεις– είναι πραγματικά λίγοι. Σ' αυτό το επίπεδο μπορούμε να συλλάβουμε τη διαφορά που κομίζει η χειρονομία του Θεού, αναγνωρίζοντας ότι η ελευθερία συμβαίνει ταυτόχρονα με το γεγονός της απελευθέρωσης.

Προκειμένου να καταλάβουμε αν είμαστε ελεύθεροι, λοιπόν, αρκεί να συλλάβουμε τον εαυτό μας εν δράση στην πραγματικότητα, μέσα στις χειροπιαστές περιστάσεις, ώστε να δούμε αν αναπνέουμε εκεί όπου ζούμε. Αν ανακαλύψουμε πως τείνουμε να παραπονιόμαστε γιατί υπάρχει πάντα κάτι που δεν πάει καλά, τούτο σημαίνει ότι η ελευθερία εντός μας είναι απόλυτο ψέμα. Αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο ο καθένας από μας μπορεί να διαπιστώσει, πέρα από τα λόγια του, τις ερμηνείες ή τις συζητήσεις του, αν είναι αληθινά ελεύθερος, και ποιος ή τι μπορεί να τον καταστήσει ελεύθερο. Η ένδειξη ότι εγώ δέχομαι ως δώρο αυτό που λαμβάνω κάθε στιγμή από το Θεό είναι η απελευθέρωσή μου. Αντιθέτως, όταν εγώ απαιτώ να κατέχω την ελευθερία μου, όταν την συλλαμβάνω ως αυτόνομη ελευθερία, όταν δεν νιώθω πια πως χρειάζομαι ανάγκη και αποχωρώ από την πηγή που μου δίνει την ελευθερία, αυτή εξαφανίζεται, και έτσι αρχίζω να πνίγομαι. Επομένως, χρειαζόμαστε πάντα να λαμβάνουμε την απελευθέρωση και να την υποδεχόμαστε. Γι' αυτό η φίλη μας Ινδή μας έλεγε: «Υπάρχει ένα μικρό σημείο που εξαρτάται από μένα», και είναι η αναγνώριση όλου αυτού που της συνέβη.

Δεν υπάρχει ελευθερία δίχως να υποδεχτώ την απελευθέρωση που Εκείνος θέλει να μου χαρίσει. Για να μπορεί να με ελευθερώσει, ο Θεός χρειάζεται να αφήνομαι να ελευθερωθώ. Ο Θεός, πράγματι, δεν θέλει να εισχωρήσει στη ζωή μας σαν έναν ελέφαντα σε ένα κατάστημα κρυστάλλων, σαν ένα τανκ που ισοπεδώνει την ελευθερία μας, χωρίς να μας ζητήσει την άδεια. Ο Θεός σέβεται τόσο πολύ την ελευθερία μας που μας χαρίζει τα πάντα· όμως, για να μπει περιμένει και απαιτεί το «ναι» μας, την ελευθερία μας: «Με υποδέχεσαι;». «Θέλει κανείς να έρθει μαζί μου, να ακολουθήσει αυτή την εμπειρία;»

Ο Θεός μας προσφέρει επίσης μια αλάθητη μέθοδο προκειμένου να καταλάβουμε αν ακολουθούμε την πρόσκλησή Του: την εμπειρία του εκατονταπλάσιου: «Όποιος με ακολουθήσει θα έχει το εκατονταπλάσιο». ¹⁷⁶ Δεν είναι θέμα συζητήσεων ή ερμηνειών: δεν χρειάζονται. Εσύ μπορείς να ξέρεις αν υποδέχεσαι αυτό που σου δίνει ο Κύριος με το να επαληθεύεις στην πραγματικότητα αν η ζωή σου είναι εκατό φορές πιο ανθρώπινη, πιο αληθινή, αν η ζωή σου ανασαίνει. Εγώ ζω έτσι, δεν έχω άλλη εμπειρία να σας διηγηθώ. Όταν ακολουθείς, ανασαίνεις. Όταν δεν ακολουθείς, ασφυκτιείς. Διότι η ελευθερία μας δίνεται πάντα μέσα σε μια σχέση, αυτό είναι που μάθαμε από όλη την ιστορία που μας προηγήθηκε. Κάποια στιγμή μπορούμε να νομίζουμε πως εφόσον «ξέρουμε ήδη», εφόσον ήδη έχουμε λάβει, μπορούμε να παύουμε να λάβουμε, να υποδεχτούμε και να ακολουθήσουμε το δώρο του Θεού. Αντιθέτως όχι, αυτό δεν είναι ένα βήμα που οφείλουμε να προσπεράσουμε, δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη στιγμή στην οποία δεν πρέπει πια να λάβω και να υποδεχτώ. Υπάρχει μόνο μια όλο και μεγαλύτερη επίγνωση της ανάγκης μου να το υποδεχτώ. Διότι όσο περισσότερο κατανοώ περί τίνος πρόκειται, όσο περισσότερο αντιλαμβάνομαι ότι η εμπειρία της ελευθερίας μου δίνεται, τόσο περισσότερο καταλαβαίνω ότι η μοναδική δυνατότητα να είμαι αληθινά ελεύθερος, να βιώσω την εμπειρία της απελευθέρωσης, είναι να τη λάβω από τον Μοναδικό που μπορεί να μου τη δώσει και που την καθιστά δυνατή. Αυτή είναι μια απόφαση που δεν μπορούμε να αναθέσουμε σε κανέναν.

Με ενδιαφέρει να καταλάβω καλύτερα ποιος είναι ο ρόλος της φιλίας (της Αδελφότητας) σ' αυτή την πορεία. Μιλάς για τη φιλία ως βοήθημα «ενάντια στην αποθάρρυνση». Και ακόμα: «“Η φιλία μας πρέπει να κατεβεί πιο βαθιά, μέχρι βάθους” [...], να μας εισάγει [...] να μας ωθήσει σε μια “βαθιά προσωπική σχέση με Εκείνον”, με το Χριστό». Με ενδιαφέρει πάρα πολύ γιατί με την πορεία που διένυσα εφέτος, θεωρώ απαραίτητη μια φιλία όπως αυτή που περιγράφεις. Αναγνωρίζω τη φιλία μέσα από κάποια πρόσωπα, αλλά αντιλαμβάνομαι ότι “μπλοκάρουμε” πολύ, πριν απ' όλους εγώ. Αισθάνομαι την ανάγκη να βοηθάμε αληθινά ο ένας τον άλλον. Τι σημαίνει να ανήκει κανείς σε έναν τόπο, να ανήκει σ' αυτή τη φιλία, πέρα από την τυπικότητα; Στην

¹⁷⁶ Mt 19,29.

Εισαγωγή έλεγχος: «Αφού φτάσαμε σ' αυτό το επίπεδο, αποσαφηνίζει ο Τζιουσάνι, στο επίπεδο που εγώ Σε αναγνωρίζω, ω Χριστέ, δηλαδή στο επίπεδο της καρδιάς, κανείς δεν μπορεί να αναθέσει σε άλλους μια απάντηση που δύναται να είναι μονάχα δική του». Και μετά παρέθετες ξανά τον Τζιουσάνι: «Η καρδιά είναι το μοναδικό πράγμα στο οποίο είναι σαν να μην υπάρχουν σύντροφοι». Αναγνωρίζω πως αυτή η έλλειψη συντρόφων είναι η μεγαλύτερη ένδειξη του μεγαλείου μου. Δεν μπορώ να το δώσω ως προεξοφλημένο τη στιγμή που εισέρχομαι στην πορεία της γνωριμίας του Χριστού. Ενίοτε πιστεύουμε πως η δυσaráσκεια, η θλίψη, το γεγονός ότι τα πράγματα βαίνουν κακώς, οι απογοητεύσεις και ούτω καθεξής, αποτελούν πτυχές που πρέπει να ελέγξουμε, να διορθώσουμε, να εκμηδενίσουμε. Τουναντίον, όλα αυτά είναι μια ηχώ της καρδιάς για την οποία μιλάς, ο τόπος της μεγαλύτερης προτίμησης του Θεού απέναντί μου, της μεγαλύτερης φιλίας. Η καρδιά, που δεν έχει συνεργάτες, είναι ο καλύτερος συνεργάτης μου. Όμως, πολλές φορές αντιλαμβάνομαι ότι στον κόσμο των ενηλίκων δεν έχουμε το θάρρος να έχουμε ως αφετηρία αυτόν τον συνεργάτη που είναι η καρδιά. Μπορείς να μας βοηθήσεις σ' αυτό το σημείο;

Ξεκινώ από την πρώτη ερώτηση. Το Μυστήριο, αν προσέξουμε το πώς περιέγραψες τα πράγματα, μας παρέχει πάντα κάποιο ίχνος. Και ποιο είναι το ίχνος που σου δίνει το Μυστήριο προκειμένου να καταλάβεις τι είναι η φιλία; Εσύ αναγνωρίζεις μέσα στην εμπειρία σου ότι κάποια πρόσωπα είναι αυτή η φιλία. Ίσως όχι όλα, αλλά κάποια τα αναγνωρίζεις σαφώς ως φιλία. Το ισχυριζόταν ακόμα μια φορά η φίλη μας Ινδή: «Ο Χριστός μάλλον ήταν σαν εσάς, ένας άνθρωπος που βοηθούσε τους άλλους να καταλάβουν τον εαυτό τους, να κοιτάζουν τα μύχια της καρδιάς τους», να γνωρίσουν τα αληθινά κατάβαθα του καθενός, «και να καταλάβουν ποιοι ήταν οι ίδιοι». Το ίδιο ακριβώς συνέβη στον Ιωάννη και τον Ανδρέα: άρχισαν να συνειδητοποιήσουν ποιοι είναι γιατί συνάντησαν έναν άνθρωπο, τον Ιησού. Άρχισαν να κατανοήσουν ακολουθώντας εκείνο το πρόσωπο. Αυτός είναι ο τρόπος, αυτή είναι η μέθοδος του Θεού, από τον Αβραάμ μέχρι και σήμερα. Συνεπώς, εσύ μπορείς να καταλάβεις ακολουθώντας εκείνα τα πρόσωπα και εστιάζοντας την προσοχή στο πώς συμβαίνει εντός τους αυτό που εσύ επιθυμείς για σένα. Το πρώτο ζήτημα, λοιπόν, είναι η προσοχή. Δεν είναι θέμα νοημοσύνης, πριν απ' όλα. Διότι θα μπορούσε να δηλώσει κανείς: «Εγώ είμαι εξυπνότερος

κι εκείνος είναι αμόρφωτος, πώς μπορεί να μου πει κάτι ενδιαφέρον;». Όντως, ίσως να είναι ένας άμοιρος, μα ο Θεός χρησιμοποιεί εκείνον –αν και άμοιρος– για να καλέσει εσένα. Συνεπώς, το πρώτο ζήτημα είναι να επιστούμε προσοχή και να είμαστε διατεθειμένοι να ακολουθήσουμε τον τρόπο με τον οποίο το Μυστήριο σε καλεί: διά εκείνων των προσώπων. Είναι έτσι που ανακαλύπτεις την αληθινή φιλία για τη ζωή σου. Την ανακαλύπτεις και την αναγνωρίζεις, αλλά δεν την αποφασίζεις εσύ. Ενίοτε θα προτιμούσες άλλους που είναι πιο συμπαθητικοί, με τους οποίους τα βρίσκεις καλύτερα, αλλά δεν αποφασίζεις εσύ το ποιοι σε βοηθούν πραγματικά. Εναπόκειται σε σένα να το αναγνωρίσεις: μένοντας με κάποιους ανθρώπους, γυρίζεις σπίτι και σου μένει κάτι μέσα σου· βλέπεις ότι την επόμενη μέρα αντιμετωπίζεις τον εαυτό σου και την πραγματικότητα με διαφορετικό τρόπο, βλέπεις ότι κοιτάς τα πράγματα με άλλον τρόπο. Έτσι, αρχίζεις να αντιληφθείς ότι εκείνη είναι μια φιλία που σε κάνει να είσαι περισσότερο ο εαυτός σου, που σε ωθεί να εισδύσεις μέχρι βάθους σε όλα.

Γι' αυτό λέγαμε εχθές ότι η φιλία της Αδελφότητας είναι ο τόπος που δημιουργήσε ο Χριστός που μας βοηθά να συνειδητοποιήσουμε αυτό που είμαστε. Και ποια είναι η μεγαλύτερη βοήθεια που σου δίνει; Ποια είναι η μεγαλύτερη βοήθεια που δίνει ο Ιησούς στους μαθητές του; Τι είδους φιλία τους προσφέρει ο Ιησούς; Τους ξεριζώνει από τους περιορισμούς τους, αφυπνίζει την καρδιά τους, γεννά ένα πρόσωπο ικανό να αγκαλιάσει όλη την πραγματικότητα, μέχρι και την πηγή της. Τι κάνει ο Ιησούς όταν γίνεται συνοδοιπόρος των μαθητών προς Εμμαούς; Είχαν εμπρός τους ένα σύνολο γεγονότων και θαυμάτων του Ιησού· ωστόσο, βάδιζαν γεμάτοι σκεπτικισμό. Πλησιάζει εκείνος ο άγνωστος, που ρωτά για ποιο πράγμα συζητούν, κι εκείνοι του αποκρίνονται: «Μονάχος ζεις εσύ στην Ιερουσαλήμ και δεν έμαθες τα όσα έγιναν εκεί αυτές τις μέρες;». ¹⁷⁷ Ήξερε φυσικά τι είχε συμβεί... τι κάνει όμως ο Ιησούς; Τι φιλία τους προσφέρει; Διαβεβαιώνει: «Έχετε την καρδιά σας θολωμένη; Είστε τόσο ανόητοι που δεν καταλαβαίνετε τα όσα έχουν συμβεί;». ¹⁷⁸ Ο Ιησούς τους προκαλεί να επεκτείνουν τον ορίζοντα του βλέμματός τους, να ανοίξουν εκ νέου την καρδιά τους και τη λογική τους. Πράγματι, όταν

¹⁷⁷ Ακ 24,18.

¹⁷⁸ Ακ 24,25.

ύστερα θα Τον αναγνωρίσουν τη στιγμή που θα μοιράσει τον άρτο, θα πουν ο ένας τον άλλον: «Δε φλεγόταν η καρδιά μας μέσα μας, καθώς μας μιλούσε στο δρόμο και μας ερμήνευε τις Γραφές;».¹⁷⁹ Ποια υπήρξε η μεγαλύτερη βοήθεια που τους έδωσε ο Ιησούς; Τους ενέγειρε εντός τους ένα Εγώ ικανό να Τον αναγνωρίσει. Όσο περισσότερο εγείρεται η καρδιά μας, τόσο περισσότερο συνειδητοποιούμε ότι μπορεί να ικανοποιηθεί μονάχα από Εκείνον που την δημιούργησε και στον οποίο και μόνο βρίσκεται την εκπλήρωσή της. Ο Χριστός είναι ο μόνος που σώζει την επιθυμία, που την κάνει να αναβλύζει σε όλη την ισχύ και απεραντοσύνη της, ανταποκρινόμενος σ' αυτή. Αλλά όσο περισσότερο ανακαλύπτω τη φύση του Εγώ μου, την αμείωτη διάστασή του, τη μοναδικότητά του, τόσο σαφέστερη γίνεται η μη αντικατάσταση της ευθύνης μου: δεν μπορώ να αναθέσω σε κανέναν την ευθύνη να πει «εγώ», να πει «ναι» σε Αυτόν που με αφυπνίζει και μου ζητάει να μπορώ να σωθώ.

Ο Τζιουσάνι μας αποκαλύπτει πράγματα που αρχίζουμε να καταλαβαίνουμε μόνο όταν αυτά συμβαίνουν εντός μας, όταν τα βιώνουμε ως εμπειρία. Όπως όταν μας λέει ότι το Εγώ «είναι άμεση και αποκλειστική σχέση με το Θεό».¹⁸⁰ Πρόκειται για το Εγώ «μου» και την προσωπική σχέση «μου» με το Μυστήριο: δεν μπορώ να τους αναθέσω σε κανέναν. Εσύ, εγώ, ο καθένας από μας είναι μοναδικός· δεν είμαστε ένα από τα πολλά της αγέλης, ένα κομματάκι ενός παγκόσμιου μηχανισμού, όχι. Και το Μυστήριο θέλει να συνάψει με τον καθένα από μας μια βαθιά και μοναδική σχέση. Καλείσαι εσύ, σε πρώτο πρόσωπο, και θα είσαι εσύ αυτός που θα πει: «Ναι» ή «όχι». Δεν μπορούμε να αναθέσουμε σε κάποιον αυτή την απάντηση. Με εντυπωσίασε πάντα η πορεία που ο Τζιουσάνι μάς κάνει να διανύσουμε μέσω των βιβλίων του *PerCorso*. Στην αρχή, στο πρώτο κεφάλαιο του *Θρησκευτικού Αισθήματος*, μας κάνει να αναγνωρίσουμε ότι έχουμε το κριτήριο για να διακρίνουμε, για να εντοπίσουμε αυτό που χρειάζεται η καρδιά μας. Ύστερα διανύει όλη την πορεία, παρουσιάζοντας τη χριστιανική αξίωση, το γεγονός του Χριστού, την πορεία των μαθητών, και έπειτα την Εκκλησία, ως τόπος της παραμονής του Χριστού στην ιστορία και επομένως και η πορεία μας. Και στο τέλος όλης αυτής της διαδρομής δηλώνει: «Σε τι εμπιστεύεται

¹⁷⁹ Ακ 24,32.

¹⁸⁰ L. Giussani, *All'origine della pretesa cristiana*, Rizzoli, Μιλάνο 2011, σ. 106.

ο Χριστός όλα αυτά που έπραξε εμπρός σου; Ποιο είναι το υπέρτατο κριτήριο κρίσης; Η καρδιά σου». Ο Χριστός δεν θέλει να προσχωρήσουμε σε Αυτόν μηχανικά. Θέλει να προσχωρήσουμε σ' Εκείνον ώστε να Τον αναγνωρίσουμε ως την απάντηση στην ανάγκη της καρδιάς μας, ειδάλλως θα έμενε έξω από μας. Καταλαβαίνετε για ποιο λόγο το «ναι» μας δεν δύναται να επιφορτιστεί σε κανέναν; Ο Τζιουσάνι ισχυρίζεται ότι κανείς δεν μπορεί να εξαπατήσει: ο Χριστός δεν μας εξαπατά, αλλά ούτε εμείς δεν μπορούμε να εξαπατήσουμε Εκείνον. Αυτό είναι που καθιστά τη ζωή πραγματικά δραματική. Υπό την έννοια αυτή, η καρδιά δεν έχει συντρόφους. «Η καρδιά που μου προσφέρει ο Θεός με κάνει αυτό που είμαι στον υπέρτατο βαθμό αλήθειας και οριστικότητας: τούτη ορίζει το Εγώ που ο Θεός θέλει να δει εμπρός του, να έχει για τον εαυτό Του και να υποδεχτεί», διαβεβαίωνε ο von Balthasar. Η προτίμηση που έχει Εκείνος για σένα είναι το μοναδικό στοιχείο που δύναται να απαντήσει ολοτελώς στην καρδιά σου. Και οι άλλοι, κατά το μέτρο που ζουν με τη σειρά τους αυτή τη σχέση, με βοηθούν να μην αρκεστώ σε κάτι λιγότερο από αυτό, με κάνουν να εισδύσω στο βάθος της ανθρώπινης ανάγκης μου.

Επομένως, όλο το σχέδιο του Θεού έχει ως στόχο να μπορούμε να συναντήσουμε τον Μοναδικό που μας απαντά. Και αν δεν έχουμε μια απάντηση για μας, για τον καθένα από μας, δεν θα έχουμε ούτε μια απάντηση για τους άλλους: ο κόσμος θα μείνει άνευ απάντησης. Εάν δεν βιώνουμε σε πρώτο πρόσωπο την εμπειρία του Χριστού ως απάντηση στην ατέρμονη προσμονή της καρδιάς μας, δεν θα μπορούμε να το μεταδώσουμε στους άλλους ως ένα καλό για εκείνους. Μόνο όποιος διανύει αυτή την πορεία, όποιος ζει αυτή την εμπειρία, μπορεί να την προτείνει στους άλλους με τη βεβαιότητα ότι πρόκειται γι' αυτό που, μυστηριωδώς, αναζητούν και αυτοί κάπως ψηλαφητά. Τούτη αποτελεί τη μεγαλύτερη περιπέτεια της ζωής: το να επαληθεύουμε κάθε μέρα και περισσότερο αυτό που μας συνέβη, τη συνάντηση με το Χριστό, που είναι το μοναδικό πράγμα σε θέση να απαντήσει ολοσχερώς στις ανάγκες της καρδιάς. Το γεγονός ότι αυτή η οικειότητα με το Χριστό έγινε ο καθοριστικός παράγοντας της ζωής μας, το διαπιστώνουμε από το ότι είμαστε ελεύθεροι εν μέσω των περιστάσεων. Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να δώσουμε αληθινή συμβολή στη βαθιά επιθυμία ελευθερίας που υπάρχει σε όλους. Εξ ου και μου κέντρισε πάντα την προσοχή η ακόλουθη διαβεβαίωση του von Balthasar: «Ωστόσο η λέξη χριστιανός θα σημαίνει πριν απ' όλα

παράδοση και θεσμοί, θα έχουν εύκολη ζωή τα κινήματα ελευθερίας των μοντέρνων καιρών» -που σήμερα αποκαλούμε «λαϊκιστές»- γιατί δεν θα τους υποκινήσουμε καμία αντίδραση: δεν θα αποτελούμε καμία πρόκληση γι' αυτούς. «Η αληθινή πρόκληση θα υπάρχει μόνο όταν ο χριστιανός θα είναι δοσμένος [...] στο να δείξει ότι η αυτοπροθυμία του Θεού διά του προσώπου του Χριστού είναι κάλεσμα να εισχωρήσει στο χώρο της απόλυτης ελευθερίας, στον οποίο και μόνο δύναται να ξεδιπλωθεί η ανθρώπινη ελευθερία».¹⁸¹

¹⁸¹ Βλέπε εδώ, σ. 46.

ΘΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

Αναγνώσματα της Θείας Λειτουργίας: Πρα 9,26-31 □ Ψαλ 21 · 11ω 3,18-24 · Ιω 15,1-8

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΔΟΝ ΧΟΥΑΙΑΝ ΚΑΡΟΝ

Δεν υπάρχει μέρα που η Θεία Λειτουργία να μην θέτει μπροστά στα μάτια μας την ακατάπαυστη πρωτοβουλία του Θεού. Σήμερα το κάνει με το διήγημα της μεταστροφής του Σαύλου, το πιο ασύλληπτο πρόσωπο, ο διώκτης των πρώτων χριστιανών. Αλλά τίποτα δεν είναι αδύνατον για το Θεό. Ακριβώς σε αυτό διαφαίνεται η ελευθερία του Θεού: επιλέγει έναν άνθρωπο σαν τον Παύλο για να δείξει ότι είναι πάντα Εκείνος αυτός που παίρνει την πρωτοβουλία: «Εσύ είσαι πολύτιμος ενώπιον των ματιών μου». ¹⁸² Έχοντας επίγνωση αυτής της προτίμησης, ο Παύλος θα γράψει έπειτα στις επιστολές του: «Εγώ ξέρω ποιον εμπιστεύομαι». ¹⁸³ Κανείς δεν είχε καταλάβει τι του είχε συμβεί στο δρόμο προς τη Δαμασκό, αλλά υπήρξε αμέσως ξεκάθαρο πως έπρεπε να του είχε συμβεί κάτι σημαντικό: πράγματι, είχε αρχίσει να μείνει μαζί με αυτούς που καταδίωκε. Φυσικά, οι χριστιανοί από τη Δαμασκό, βλέποντάς τον ανάμεσά τους, τον φοβούνταν, μην μπορώντας να πιστέψουν πως είχε γίνει ένας μαθητής του Ιησού. Αλλά εκείνος εξακολουθούσε να μείνει μαζί τους και οι Πράξεις αναφέρουν ότι «μιλούσε και συζητούσε και πηγαινοερχόταν στην Ιερουσαλήμ όπως όλοι οι άλλοι». Το γεγονός ότι κάτι του είχε συμβεί ήταν αισθητό, απτό, καθώς σύχναζε μ' εκείνους τους φίλους, με τους οποίους άρχισε να «παίξει» τον αγώνα της ζωής.

Ιδού η πρόκληση που έχει εμπρός του ο καθένας από μας οποιαδήποτε στιγμή: «Αυτή είναι η εντολή του: να πιστεύουμε στο όνομα του Υιού Του Ιησού», όπως έκανε ο Άγιος Παύλος. Πώς όμως να διατηρήσουμε αυτή τη στάση; Δεν υπάρχει άλλο χωρίο του Ευαγγελίου από αυτό που μόλις ακούσαμε που να συνοψίζει καλύτερα αυτό που είπαμε αυτές τις μέρες. Αν είμαστε αποχωρισμένοι από Εκείνον, δεν υπάρχει δυνατότητα ζωής. Με την εικόνα του κλήματος αμπέλου και της κληματόβεργας, ο Ιησούς δηλώνει το πόσο είναι

¹⁸² Ησ 43,4.

¹⁸³ Πρβ. Β Τιμ 1,2.

καίριας σημασίας να μείνουμε ενωμένοι με Εκείνον. Αποχωρισμένοι από Αυτόν, «ξεραίνουμε» και δεν καρποφορούμε. Όπως βλέπετε, σήμερα το πρωί επανέρχεται το ρήμα που χρησιμοποιήσαμε χθες: μένω. Αν θέλουμε να δώσουμε καρπό, χρειάζεται ένα μόνο πράγμα: να μείνουμε ενωμένοι με το κλήμα. Λέει ο Ιησούς στους μαθητές: «Όπως η κληματόβεργα δεν μπορεί να καρποφορήσει από μόνη της, αν δεν είναι ενωμένη με το κλήμα, το ίδιο κι εσείς αν δε μείνετε ενωμένοι μαζί μου». Διότι «Εγώ είμαι το κλήμα, εσείς οι κληματόβεργες. Εκείνος που μένει ενωμένος μαζί μου κι εγώ μαζί του, αυτός δίνει άφθονο καρπό». Επομένως, αν θέλει κανείς να δώσει καρπό, εδώ υπάρχει μια απλή οδηγία, προσιτή σε όλους. Ο Ιησούς δεν μας ζητά να κάνουμε ιδιαίτερη προσπάθεια ούτε να υποβληθούμε σε ασκητική πρακτική. Θέτει έναν μόνο όρο: να μείνουμε ενωμένοι με το κλήμα, που είναι Εκείνος. Διαπιστώνουμε αν είμαστε ενωμένοι στο κλήμα ή όχι μέσω του καρπού που δίνουμε: το εκατονταπλάσιο, ένα νέο τρόπο να αντιμετωπίζουμε το πραγματικό. Αυτό είναι που μας μαρτυρά Εκείνον. «Αν μείνετε μαζί μου» θα δώσετε καρπό και θα «δοξαστεί ο Πατέρας μου». Μέσα από τον καρπό, που και οι άλλοι θα μπορούν να δουν, θα εξακολουθεί να λάμπει η δόξα Του στο πραγματικό, στην ιστορία των ανθρώπων, διότι η δόξα είναι η λάμψη της αλήθειας.

Όλα αυτά που έχουμε πει από την Παρασκευή βράδυ έως σήμερα το πρωί έχουν ως στόχο να φανερωθεί αυτή η δόξα. Δεν πρέπει να αποχωριστούμε από το κλήμα, ούτως ώστε, μέσα από τον εσωτερικό καρπό μας που προέρχεται μονάχα από Εκείνον, να μπορεί να λάμπει η δόξα Του σε όλη την οικουμένη. Τούτο μπορεί να συμβεί με όλα τα όρια και τα σφάλματά μας, διότι ο καρπός –μια αλλαγή στην ανθρωπιά μας που διαφορετικά θα ήταν αδύνατη– είναι το έργο Του εντός μας. Αν εμείς Τον αφήσουμε να εισχωρήσει, αν Τον αφήσουμε να μας περικλείσει, τίποτα δεν θα μπορεί να εμποδίσει τη φανέρωση της δόξας του Θεού διά του καρπού που Εκείνος θα γεννήσει, με έκπληξη, ενώπιον των ματιών μας, στη ζωή μας. «Χωρίς εμένα δεν μπορείτε να κάνετε τίποτα», διαβεβαιώνει ο Ιησούς. Αν δεν το εμπεδώσουμε, θα γίνουμε ξερά κλαδιά έτοιμα να καούν.

Ας ζητήσουμε για τον καθένα από μας να είμαστε ενωμένοι, όπως ο Άγιος Παύλος με τους καινούριους φίλους του, μονάχα γι' αυτό: για να Τον αναγνωρίσουμε, για να μείνουμε ενωμένοι με το κλήμα που είναι Εκείνος, για να ζήσουμε έναν δεσμό που μας αναζωογονεί

αβίαστα, ώστε να μπορούμε να μαρτυρήσουμε στους αδελφούς μας ανθρώπους ποιος είναι ο Χριστός και ότι ο Πατέρας του Ιησού είναι στην πηγή των πάντων.

